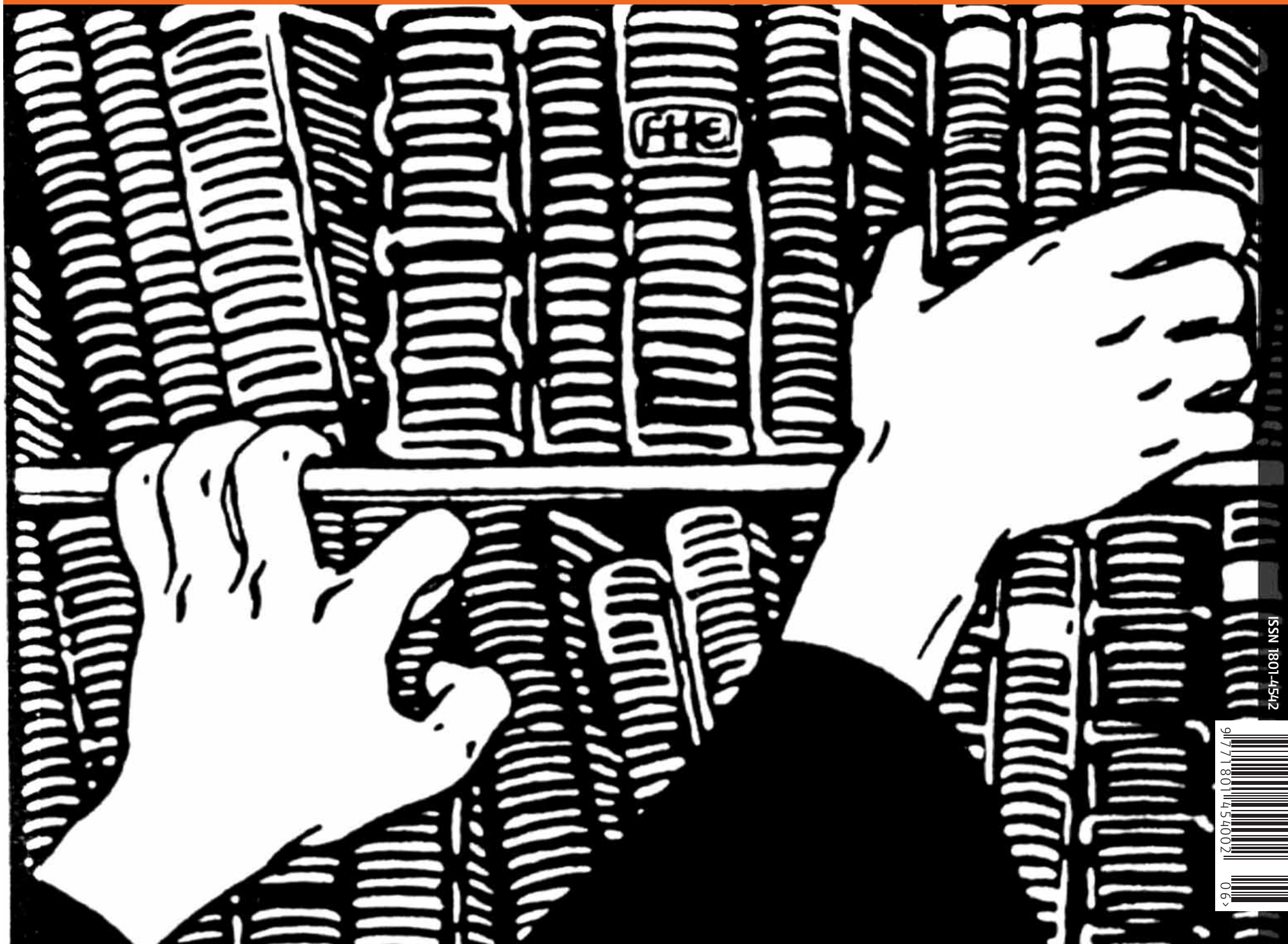

malý český nakladatel

ISSN 1801-4542

Všichni se tu navzájem nesnášíme

S Janem Šulcem o českých nakladatelstvích a podpoře literatury

Proč není běžné ke koupi klasická česká literatura, jak do vztahu nakladatelů, kritiky a čtenářů zasahují mezilidské vztahy a v jakém stavu je dnešní literární kritika, hovoří editor a redaktor několika nakladatelství.

DANIELA IWASHITA

V Torstu se hodně věnujete edičním dluhům. Jaká byla původní vize nakladatelství v roce vzniku – 1990 – a jak se proměnila?

Původní záměr byl velice široký: vydávat jakékoliv dobré knížky. Ale pak přistoupily úkoly, které jsme cítili jako naléhavé. První úkol byl vydat knihy, které už nemohly vyjít v Odeonu, když v polovině devadesátých let krachoval. Postupně jsme také opouštěli oblasti, kterých se mezitím ujala jiná nakladatelství. Nejdříve jsme omezili vydávání překladové literatury. Pak i vydávání poezie – pouze na autory starší, narozené před rokem 1960.

Které oblasti do edičního plánu naopak přibýly?

V původním záměru nebylo vydávat tolik fotografických knížek. Dnešní edice Foto-torst je dílem Viktora Stoilova, na vytváře-

ní její koncepce se nijak nepodílím. Rovněž jsme zpočátku netíhli k vydávání současné české prózy. Chtěli jsme vydávat především „dluhy“, tedy knihy, které se za více než padesát let nepodařilo vydat, a tomu se věnovat dlouhodobě. S tím, že budeme vydávat i současnou českou prózu, přišel také Viktor Stoilov, pociťoval, že je o ni živý čtenářský zájem.

Nakladatelé však obecně říkají, že vydávat beletrii je ztrátové.

Zrovna jsem se byl podívat v knihkupectví Academia na Václavském náměstí a prohlížel jsem si tam vydávanou českou prózu. Je to asi deset regálů. Žasl jsem nad tím, kolik knih u nás vychází. Nedovedu si představit, že by byly všechny ztrátové, to by byly stovky ztrátových knih. Jiná otázka je, zda je mezi nimi to nejlepší, co vycházet může. Viděl jsem tam mnoho zbytečných knížek.

Které konkrétní knihy českých autorů podle vás mají vyjít?

Například je to pendant k Reportáži, psané na oprátce Julia Fučíka, velice zajímavé svědectví, které napsal básník Robert Konečný z Brna – jmenuje se Jeden z vás. Je to zpráva o jeho věznění brněnským gestapem. Dále jde například o Malé příběhy Bohumila Nusky, prózy Emanuela Mandlera ze šedesátých let, novou knihu povídek Václava Vokolka, román Františky Jirousové, soubor českých psaných próz Františka Listopada, dvě knihy povídek Václava Durycha, povídky Martina Vokurky, novelu Jany M. Bauerové nebo americký deník Yvety Shanfeldové. Nakladatelství Fra mi umožnilo vytvořit edici české prózy, kam jsem chtěl tyto tituly zařadit. Ukázalo se však, že mohou vycházet pomaleji, než jsem si myslel. Zajímavých rukopisů je přitom mnohem více.

Pokračování na s. 14

Palestinci proti Palestincům

Cyril Bumbálek

Bratrovražedný boj, který propukl loni na podzim mezi zneprátelenými palestinskými frakcemi, přerušilo v minulém týdnu příměří. Už třetí v řadě. Poslední kolo násilností a pouličních střetů mezi milicemi vládního Hamásu a opozičního Fatahu prezidenta palestinské autonomie Mahmúda Abbáse si vyžádalo více než třicítku mrtvých. Jen málokdo věřil, že vydrží déle než pár dnů. Pravdu mají zřejmě ti, kteří v klidu zbraní vidí pouze příležitost pro militanty, aby pohřbili své mrtvé a doplnili munici.

Obyvatelé pásma Gazy a Západního břehu jsou nyní bez ohledu na to, zda v loňských volbách hlasovali pro kandidáty Hamásu nebo Fatahu, zděšení. Občanská válka je v situaci, kdy řada rodin žije na pokraji humanitární katastrofy, tím posledním, co si přejí. Už nyní jsou rukojmími v mocenském soupeření Hamásu, který před rokem vyhrál parlamentní volby a sestavil vládu s opozičním Fatahem, jenž hledá cesty, jak získat zpět své ztracené pozice.

K jednotě nevolají jen oni, ale stejné hlasy se ozývají i z komentářů arabského tisku. S nabídkou zprostředkování přišly hned tři arabské státy – Egypt, Jordánsko i Saúdská Arábie. Situaci chce řešit i tzv. Kvartet západních mocností a Ruska.

Z odpovědnosti za vyhrocování napětí se Hamás a Fatah vzájemně obviňují. Šance, že uspějí jednání o vytvoření koaliční „vlády národní jednoty“, v níž by vedle sebe zasedli ministři Hamásu a Fatahu, je přitom nyní jen teoretická. Pokud by Hamás uznal legitimitu existence státu Izrael a zřekl se nási-

lí a teroru jako nástrojů boje proti izraelské okupaci, mohla vláda být podle jejích architektů cestou z ekonomické krize, do které se Palestina propadla po zastavení hospodářské pomoci od Západu. Ale i kdyby vznikla, byla by taková vláda jen přechodným řešením, které neuspokojuje ambice ani jedné ze znesvářených stran vnitropalestinského konfliktu.

Přes některé vstřícné výroky z počátku minulého měsíce se však zdá, že Hamás nemá motivaci k tomu, aby přistoupil na požadavky mezinárodního společenství a Izraele. Bez toho by vznik koaliční vlády neměl žádný smysl. Hamás přes všechny problémy vládne a zatím nic nenasevďčuje tomu, že by postavení premiéra Haníji a jeho ministrů bylo ve vážném ohrožení. Prezident Mahmúd Abbás sice vyzval ke konání předčasných parlamentních a prezidentských voleb, které by měly být východiskem ze současné krize, ale jejich realizaci brání řada překážek. Nejen že rozpuštění vlády premiéra Haníji je na hraně zákonnosti, ale jen obtížně si lze představit, že by se nové hlasování konalo bez účasti Hamásu. Ten předčasné volby označil za pokus o státní převrat a s největší pravděpodobností by je bojkotoval.

Navíc Hamás cítí, že nemá jinou šanci než zachovat neústupnost. Alespoň do té doby, než Západ a především izraelští politici změní názor a připustí možnost, že i s Hamásem lze jednat. K tomu vyzývají i některá arabská média, která varují, že Západ nebude schopen přinést mír do Palestiny, pokud bude sázet jako dosud jen na prozápadně se tvářící Fatah. Dokonce i v Izraeli se objevuje jako menšinový názor, že Hamás a potažmo i libanonský Hizbullah je třeba transformovat obdobně jako někdejší severoirské terorysty z IRA.

Fatah je naproti tomu nyní podezírán z toho, že jednání z Hamásem vede jen naoko a při-

pravuje si pozici pro převzetí moci, zřejmě po předčasných volbách. Nesplněné volební sliby, ekonomická krize a mizivé vyhlídky vlády na urovnání izraelsko-palestinského konfliktu posilují sebevědomí Mahmúda Abbáse. Cítí, že má trumfy v rukou. Věří, že jedině on je schopen přinést zpět do Palestiny evropské a americké peníze a vyjednat z Izraelci dlouholetý palestinský sen – nezávislý stát. To Hamás slíbit nemůže, ale po více než dekádě nepříliš úspěšného jednání s pultuctem izraelských premiérů ztratili mnozí Palestinci naději, že se s Izraelci lze na čemkoli dohodnout. Krom toho současný partner pro jednání na izraelské straně, premiér Olmert, nevyvolává u Palestinců žádná přehnaná očekávání. V jejich očích jde pouze o slabšího nástupce Ariela Šarona, který však na rozdíl od něho nemá v ruce žádný konkrétní plán ani politickou sílu novou dohodu s Palestinci prosadit.

Pro Západ je umírněný prezident Mahmúd Abbás stále černým koněm. USA jsou přesvědčeny, že je třeba, aby se opět stal rozhodujícím hráčem a jeho hlas byl hlasem Palestiny. Doufají, že mu k tomu dopomohou jak miliony dolarů, tak i zbraně a materiál pro jemu věrné ozbrojené složky. Je však otázka, zda jde o rozumnou strategii. Je totiž možné, že Abbás bude i vlastními lidmi stále více vnímán jako „agent Američanů“, kteří jsou nyní nejen v Palestině, ale všude v regionu mimořádně nepopulární. Podle dostupných průzkumů veřejného mínění obliba vládního Hamásu sice klesá, ale stejné průzkumy naznačují, že ani Mahmúd Abbás se netěší rostoucí popularitě.

V tomto kontextu vnímají i komentáře palestinských médií přístup Západu, jenž se staví k Palestincům jako k malým dětem, které je třeba naučit, jak se mají správně rozhodovat, jako velmi kontraproduktivní.

Autor je analytik Asociace pro mezinárodní otázky.

výpisky

Sařena po celou dobu ležela mlčky, se zavřenýma očima. Ale když se navečer zešeřilo, najednou zavolala starce k sobě. „Vzpomínáš si, Jakove?“ zeptala se, dívajíc se na něho radostně. „Vzpomínáš si, jak nám před padesáti lety dal pánbů děťátko se světlými vlásky? Tenkrát jsme spolu seděli u říčky a zpívali jsme písničky... pod vrbou.“ Marta se hořce usmála a dodala: „Umřela děvečka.“

Jakov namáhal paměť, ale vůbec si nemohl vzpomenout ani na děťátko, ani na vrbu.

Anton Pavlovič Čechov: Rotšildovy housle

Dorazili jsme do kostela, právě když poslední chlapi odcházeli od zábradlí u oltáře, kde stál kněz s kalichem a hostií a zlostně si mě měřil pohledem. Potom mi vložil na jazyk oplatku, tělo a krev Ježíše Krista. Konečně, konečně.

Mám ji na jazyku. Zastrčím ji do úst.

Přilepila se.

Bůh se mi přilepil na patro. Slyšel jsem hlas pana učitele: Ne abyste se dotýkali hostie zuby, neboť když překousnete Boha, budete se navěky škvařit v pekle.

Snažil jsem se dostat Boha jazykem dolů, ale kněz na mě zasyčel: Přestaň mlaskat a vrať se na místo. Bůh byl dobrý. Rozpusť se, já Ho spolkl a konečně se ze mne stal člen té pravé a jediné církve, byl jsem teď oficiální hříšník.

–

Jídlo mi zavířilo v žaludku. Cítil jsem, že budu zvracet. Vyběhl jsem na dvorek a všechno jsem vyklopil. Vyšla za mnou.

Podívejte se, co udělal. Vyzvracel snídani po svém prvním přijímání. Vyzvracel tělo a krev Ježíše Krista. Mám Boha na dvorku. Co budu dělat? Vezmu ho k jezuitům, protože ti se vyznají i v hříších samotného papeže.

Frank McCourt: Andělín popel

Polámané, hnědnoucí, mokré trávy klonily se v bláto; mrtvolý uschlých trsů, větříkem galvanisované, šeptaly posmrtné své sny; dušičkové kvítky, umírající pozvolna, prosily žluté nebe o rychlou smrt; mrtvolně páchla hrobová prst polí. Žlutá hrůza šla se mnou a sílila víc a více. Vše mne leka-lo, vše, nač jsem se podíval, tajemně mne odmršťovalo. „Ubohý, ubohý!“ mluvily ke mně trávy a hroudy, lesy a mraky, „co tu ještě pohledáváš? Vidíš, že vše tě ze svého středu vymítává a někam pryč posílá, a ty nechápeš, že místo tvé není už tuto? Smrt sedí v tobě a nic ji nevypudí!“ Každou chvíli očekával jsem, že přijde to hrozné, nejhroznější, poslední. A přišlo! Z lesa, asi šest set kroků stranou, vyšel muž a pomalu ubíral se ke mně. Ihned jsem věděl, že on je tím hrozným, posledním, a divou hrůzou jat, dal jsem se na útěk. Unaven stanul jsem konečně a ohlédl se. Stejně pomalu kráčel blíž, ale byl už jen pět set kroků vzdálen. Pokračoval jsem v útěku, občas se ohlédaje; on, krok stále nezrychluje, stále se blížil. Dal jsem se znovu v běh: nepřítel zmizel mým očím, kryt pahorkem. Dobíhám k cíli, jdu mimo hustý živý plot zahrádku obklopující. Tu vystoupil z něho – on. Postavil se mně v cestu. Pozdvihl ruce, prsty v sebe zapjaté, až k výši obličej, a toče palci kolem sebe, pravil pomalu a žoviálně:

„Obešel já polí pět.“

Explose děsu, jakému nic neodolá –

Ladislav Klíma: Jak bude po smrti

Dicku, ani ses mne nezeptal, o čem je ta moje přednáška. To tě bude zajímat. Vzal jsem si ten text o růstu v Krista a z toho jsem došel k zajímavé myšlence: lidé pořád zapomínají, že Ježíš,“ a tady si duch klekl, „že Ježíš byl poměrně mladý, když zemřel. Kdyby rostl dál, kdyby se dál vyvíjel, určitě by překonal některé ze svých původních názorů. Kdyby žil déle, určitě by ve svých

pozdějších letech jednal s větším taktem, s větší mírností. Chystám se zamyslet nad tím, jaké by byly jeho vyzrálejší postoje. To je nesmírně zajímavá otázka. Jak odlišné mohlo být křesťanství, kdyby jeho zakladatel měl dostatek času k dosažení celé své velikosti. A potom chci skončit tím, jak tato skutečnost vlastně prohlubuje význam ukřižování. Člověk tak teprve vidí, jaká to vlastně byla tragédie. Tolik nadějí bylo zmařeno. Ano, rozumím, už musíš jít. Já taky.

C. S. Lewis: Velký rozvod

Je neděle. Chytíme kuře a podřežeme mu hrdlo tak, jak jsme to viděli dělat babičku. Přineseme kuře do kuchyně a říkáme:

„Musí se upéct, babičko.“

Rozkřikne se:

„Kdo vám to dovolil? To se nesmí! Tady poroučím já, vy hovňousi! Neupeču ho! Radši zdechnu!“

Říkáme:

„Nevadí. Upečeme si ho sami.“

Začneme škubat kuře, ale babička nám je vytrhne z rukou:

„Nevíte, jak na to! Panebože, za co mě trestáš? Víte, co jste? Malí grázlíci jste, bída mého života!“

Zatímco se kuře peče, babička pláče:

„Nejkrásnější kuře. Vzali schválně to nejhezčí. Akorát nachystaný na úterní trh.“

Když jíme kuře, říkáme:

„To kuře je moc dobré. Budeme jíst kuře každou neděli, ať chcete nebo ne.“

Agota Kristofová: Velký sešit

„Bez budoucnosti nemůže být přítomnost,“ říká otec. „Bez budoucnosti není naděje na vykoupení a bez naděje na vykoupení není nic.“

Chaim Potok: Dar Ašera Leva

Vypisoval Šimon Magot, učitel.

editorial

Dámy a pánové, kromě střízlivého až pochmurného pohledu editora Jana Šulce na vydávání a ohlas dobrých knih u nás (s. 1, 14–15) přináší první únorová Ádvojka mimo jiné recenzi novely ukrajinského barda Jurije Andruchovyče (31), tří nových desek Toma Waitse (11) a grandiózní výstavy japonského fotografa Shomei Tomatsua, nyní k vidění v pražském Rudolfinu (9). Klasik Waits vychází z hodnocení Jakuba Pecha mírně opelichán, a otočíte-li na následující stranu, kde se Eliška Děcká soustředěně zaobírá posledním filmem Miloše Formana, nespátříte o nic klidnější scénu. Téměř zahojená debata o spokojenosti Národního filmového archivu se svými vlastními výkony, již zahájil v čísle A2 věnovaném národním institucím Přemysl Martinek, patrně opět zabolí. Archiv nyní svými nároky mučí David Čeněk na straně 13. – Šesté číslo je také na delší dobu poslední, na němž se podílel literární redaktor Jan Machonin, který poté v sobotu šťastně odletěl na životně–studijní pobyt do Ruska. Doufáme, že se mu tam bude dařit intenzivně dobře. – Pokud vás zajímá, co se dělo ve světové hudbě v roce 2006, jste srdečně zváni 14. února do pražského divadla Archa na večer pořádaný ve spolupráci s A2. Loňský hudební rok inspirativně zrevidují Pavel Klusák, Aleš Stuchlý a Karel Veselý. Pernaté čtení! Libuše Bělunková

Téma čísla 6

malý český nakladatel

1, 14–15

Všichni se tu navzájem nesnášíme – S Janem Šulcem o českých nakladatelstvích a podpoře literatury

19

Pavel Mandys:

Pátrání po dobré detektivce

20

Jak šířit nekomerční literaturu – anketa

21

Tady vám vrazí nůž rovnou do břicha – S Ladislavem Zoubkem nejen o vydávání knih

soutěž

Správná odpověď na soutěžní otázku z čísla 3 – Jak se jmenovalo samizdatové nakladatelství, které vedl Ludvík Vaculík? – zní: Edice Petlice. Knihu Polepšené písničky Ludvíka Vaculíka posíláme paní Haně Fabíkové do Horní Datyně.

Odpověď na soutěžní otázku z čísla 4 – Který detektiv proslavil dílo Roberta B. Parke- ra a vystupuje v knize Smrt v lavicích? – je: detektiv Spenser. Cenu posíláme paní Karin Hájkové z Plzně-Doubravky.

–mam–

literatura

Reading the City

Seminář na téma současné městské literatury ve Spojeném království. V angličtině přednáší Michaela Čaňková. Ve spolupráci s British Council. Klubovna Městské knihovny (Mariánské nám. 1, Praha 1), ve středu **7. 2.** v 17.00.

Listování z románu Plyš

Scénické čtení z „románu o měkkých věcech v tvrdém světě“ Michala Hvoreckého. Divadlo SUD (Hroznová 28, České Budějovice), ve středu **7. 2.** v 19.00; poetická kavárna Obratník (Jindřicha Plachty 5, Praha 5), ve čtvrtek **8. 2.** v 19.00.

Vančurovo dílo a expresionismus

Přednáší Jiří Holý. První období autorovy tvorby, romány Pekař Jan Marhoul a Pole orná a válečná. Pozornost bude věnována i expresivním prvkům Vančurova jazyka a stylu, dále deformovaným obrazům současného světa a vizím budoucnosti, které Vančuru spojují s dobovým expresionismem. Malý sál Městské knihovny (Mariánské nám. 1, Praha 1), ve čtvrtek **8. 2.** v 17.00.

Kabaret EKG

Spisovatel Jaroslav Rudiš a básník Igor Malijevský uvedou své hosty, jimiž v jejich literárně-hudebním kabaretu budou Jarda Traband Svoboda, Johana Švarcová, Karel Vepřek, Karel Vepřek ml., Tomáš Kůs a Jindřich Štýrský. EKG, zaměřený na živou literaturu, volně navazuje na kabaret Monoskop a bude v Arše uveden každý měsíc. Divadlo Archa (Na Poříčí 23, Praha 1), v pondělí **12. 2.** ve 20.00.

Autorské čtení Jana Pavla

Autor bude číst ze své nové povídkové knihy Až pes snese čokoládu, která „nás zavede do světa, kde se z běžné každodenní situace může stát až nepředstavitelná absurdnost“. Pořad připravil Radim Kopáč. Unijazz (Jindřišská 5, Praha 1), v pondělí **12. 2.** v 19.00.

Přednáška o díle Josefa Škvoreckého a Zdeny Salivarové

Přednáší Michaela Swinkelsová, bohemistka žijící v Holandsku. Přednášející slibuje humorné pojetí a bohatý audiovizuální doprovod. České centrum Praha (Rytířská 31, Praha 1), ve středu **14. 2.** v 18.00.

—pa—

divadlo

Pohádka pro dospělé

Hry mladých současných českých autorů či autorek se na našich jevištích neobjevují příliš často. O to cennější je uvedení drsné a názvem lehce matoucí hry Panenka z porcelánu, jejíž autorkou je čerstvá absolventka DAMU Magdalena Frydrychová. „Hořkosměšný příběh z venkovského prostředí, kde se křehkost snoubí s tvrdostí všední reality“ byl mimo jiné upraven pro rozhlas a odvysílán na vlnách stanice ČRo 3 – Vltava. Téměř scénickou podobu hry, která vyvolává asociace sahající od Svěrákovy Obecné školy až po poslední knihu Jáchyma Topola Kloktat dehet, uvádí v rámci seriálu scénických čtení 8@8 Divadlo Letí. Jediné únorové představení se koná v Eliadově knihovně Divadla Na zábradlí (Anenské náměstí 5, Praha 1) ve čtvrtek **8. 2.** ve 21.00.

—kv—

Nebeského Humanisti

Ti jsou první novinkou roku 2007 na repertoáru Divadla Komedie. Režisér Nebeský si vybral další text rakouského experimentálního básníka a dramatika Ernsta Jandla (1925–2000). Po jeho jedině celovečerní hře Z cizoty, která se hraje v Divadle Na zábradlí, se režisér pustil do této aktovky z roku 1976 (uvedeno v překladu Zuzany Augustové v české premiéře). Inscenace má dvě kontrastní části. Asi půlhodinový prolog, který skýtá zejména auditivní zážitek, je scénickým happeningem sestaveným z vybraných pasáží dvou knih, Rekviem za Ernsta Jandla od jeho umělecké a životní partnerky Friederike Mayröckerové, a Telefonických hovorů s Ernstem Jandlem od jeho nakladatele Klause Siblewského. Tematicky prolog o osamělosti a spisovatelském ochromení připomíná zmíněnou hru Z cizoty. Na jeviště pak přicházejí Humanisti (Jan Kačer a Milan Stehlík). Dva staří chlapi-klauni, „nobelvědec“ a „nobelumělec“, jeden lepší než druhý – předvádějí sebe

a své názory na kulturu, které jsou jediné správné, triumfují se a vzápětí se smírně poplácávají po zádech, aby svou zkomolenou řeč korunovali zvířecími projevy a poznáním, že člověk pochází z kosmu a ten pochází z vědy. Inscenace nabitá scénickými efekty vyznívá kriticky vůči všem pseudohumanistům v kterékoli kultuře. Repríza v Divadle Komedie (Jungmannova 1, Praha 1) v pondělí **12. 2.** v 19.30.

—vmk—

Malá vinohradská divadelní hysterie

Diplomovaní specialisté v oboru herectví pro rok 2003 založili Malé Vinohradské divadlo. Vedle Divadla Minor hostují i na půdě (doslova) vyhlídky pražské Jindřišské věže s inscenacemi Kapesní povídky (K. Čapek) a S vyloučením veřejnosti (J. P. Sartre). Novou inscenací, tentokrát realizovanou v prostorách vinohradského klubu Bordo, je Hysterikon od Ingrid Lausundové. Tato současná německá autorka, původně herečka, pak režisérka, nyní domácí autorka hamburského Deutsches Schauspielhaus, je pražskému publiku povědomá díky inscenaci v Disku (A. P. Čechov, I. Lausund: Jubileum zborcené páteře). Hysterikon, sled tragikomických dramatických čísel, kabaret plný jogurtů, snů, představ, špenátu a vzpomínek, uvádí Malé Vinohradské divadlo v české premiéře. Klub Bordo (Vinohradská 40, Praha 2), v pondělí **12. 2.** ve 20.00.

—ah—

výtvarné umění

Sny ve skříní

Po stopách ženských ručních prací se vydává komorní výstava v olomouckém Divadle hudby. Produkce krajek, háčkování, vytváření lidových ornamentů apod. má v oblasti Hané velkou tradici. Projekt „Sny ve skříní. Pocta ručním pracím žen“ je koncepčně nahlížen ze zcela jiného úhlu a v jiném kontextu. „Všechno se dostane koupit. Je podřadné doma háčkovat, plést, vyšítat,“ čteme v drobném katalogu, vydaném k výstavě. Je tu manifestována jistá skepse vůči všezahlujícímu konzumu na jedné straně, ale i vůči novému mediálnímu obrazu ženy a podceňování jejích schopností vycházejících z tradice. „Vystavujeme a obdivujeme práce neznámých žen,“ stojí dále v textu. Pod projektem jsou podepsáni kurátoři Libuše Šlezarová, David Voda a Miroslav Urban. Prezentovány jsou závěsy, háčkování, síťování, kresby, návrhy ad. od autorek Anny Janečkové (1903–2005), Marie Králové (1918–1985), Dagmar Havlíčkové (1961), Ludmily Urbanové (1926). Divadlo hudby (Denisova 47, Olomouc), **do 6. 3.**

Zlaté město

V Galerii Jiří Švestka probíhá výstavní projekt **Kacíř & spol. – Zlaté město**. Pod tímto názvem je zde netypickým způsobem prezentována část soukromé kolekce brněnského sběratele **Karla Tutsche** společně s díly aktuálního umění především z Berlína. Jedná se o jakousi magickou parokoláž s tématem velkoměsta, zahrnující do svého organismu různá média – malbu, sochu, film, nábytek, nástěnný obraz. Na celkové multimediální instalaci ve dvou podlažích soukromé galerie se podílejí mimo jiné Helena Hunekeová, Jochen Bühler, André Butzer, Björn Dahlem, Jiří Sopko, Nina Könnemannová, Thilo Heinzmann, Maja Körnerová, Vladimír Kokolia, Ulrich Wulff, Markus Selg, Antotnín Střížek, Joep van Liefland, Jiří Kovanda, Erwin Kneihsl ad. Projekt, za jehož koncepcí stojí kurátorská dvojice Astrid Sourkova a Markus Selg, je možné navštívit v Galerii Jiří Švestka (Biskupský dvůr 6, Praha 1) **do 10. 3.**

Pierre Klossowski

Výstava v Museu Ludwig zahrnuje kolem 40 většinou velkoformátových kreseb a tři sochy francouzského filosafo, spisovatele, překladatele a výtvarného umělce Pierra Klossowského (1905–2001), mladšího bratra známého umělce Balthuse. V kresbách a sochařských realizacích si autor přivlastňuje obrazy a mýty z rejstříků malířských dějin. Ty vyjímá z původních kontextů a vytváří z nich vlastní svět a buduje konstrukci vlastního času. Umělec se věnuje především grafice, tužkové kresbě a pastelu. Ve svém díle nezanachává stopu ani pachutí po satiře. Divák je vtažen do díla tou měrou, jakou, slovy Klossowského, „se v něm sám nachází či rozpoznává“. Například prvky erotiky nejsou v Klossowského kresbách bezprostředně spojeny se zobrazením jednotlivých tělesných částí, ale mnohem více se skrytými pohledy a význačnými gesty, tzn. v napětí vznikajícím v prostoru mezi figurami. Výstavu nazvanou Rozhovory beze slov lze navštívit v Kolíně nad Rýnem v prostorách Musea Ludwig (Bischofsgartenstraße 1) **do 18. 3.**

—pev—

film

Poslední skotský král

Dříve dominantní idealizovaný obraz Afriky zredukovaný na dobrodružné safari a nádherné přírodní scenerie (Vzpomínky na Afriku, Anglický pacient, Lovci lvů) je v současnosti nahrazován politicky zkoumavým, realisticko-kritickým pohledem (Hotel

Rwanda, Nepohodlný, Krvavý diamant). Do tohoto diskursu zapadá i Poslední skotský král, který mapuje hvězdná léta politické kariéry ugandského diktátora Idiho Amina, jenž despoticky vládl své zemi v letech 1971–1979. Bývalý boxerský šampion proslul svým nekompromisním přístupem k odpůrcům (na 300 000 poprav a tajemných zmizení), podporou palestinských teroristů či skotských separatistů (odtud název filmu) i bizarními prohlášeními („Uganda posílá Anglii humanitární pomoc.“); spekovalo se dokonce o jeho sklonech ke kanibalismu. V příběhu konfrontace britského doktora Garrigana (James McAvoy) s impulsivním diktátorem exceluje Forest Whitaker v roli Amina. Za svůj autentický herecký výkon, podpořený dokonalým zvládnutím africko-anglické dikce, si Whitaker v lednu odnesl Zlatý globus a jistě si může myslet i na Oscara. Kladné kritiky v zámoří i v Evropě pak dávají velké šance i samotnému filmu. Premiéra **8. 2.**

—jj—

Atentát v Ambassadoru

Senátor Robert F. Kennedy přijíždí 4. června 1968 do Los Angeles, aby zde přednesl svůj projev v rámci kandidatury na prezidenta Spojených států. Značná část Ameriky si od jeho zvolení slibovala změny, naděje jim však zhatil atentát – vzápětí po triumfálním vítězství v kalifornských primárkách byl senátor Kennedy smrtelně postřelen mladým Palestincem. Vše se odehrálo v hotelu Ambassador. Americký herec Emilio Estevez (syn významnějšího Martina Sheena) tuto událost sledoval v televizních zprávách, když mu bylo šest. O jejím zfilmování snil dlouho a projekt si nakonec prosadil. Svě režižní schopnosti doposud nepředvedl v dobrém světle (namátkou Králové sexu), v novém snímku se však nechal inspirovat respektovanějšími kolegy (např. Paul Haggis, Paul Thomas Anderson). Zaměřil se na prostředí hotelu a osobu Roberta F. Kennedyho, jehož smrt nesleduje přímo, nýbrž očima desítek lidí, kteří se v Ambassadoru pohybovali. Estevez vsadil na epizodní postavy (ztvárněné hvězdnou sestavou Hollywoodu) a dynamičnost v prolínání jejich vztahů a osudů. Premiéra **8. 2.**

—lg—

hudba

Tuxedomoon se vrací

Jádro Tuxedomoon vzniklo v sedmdesátých letech v San Francisku. Ústřední dvojice Blaine L. Reininger a Steven Brown se poznala na kursu elektronické hudby. Později se k nim přidal basista Peter Principle a performer Winston Tong. Originálním způsobem mísili elektroniku s živými nástroji (saxofon, housle, kytara ad.). Jejich první dvě alba Half-Mute (1980) a Desire (1981) ovlivnila daný hudební směr i způsob nahrávání. Poté se kapela přestěhovala do Evropy; na sólové dráhy se vydali postupně Reininger i Tong. Poslední deskou původní éry Tuxedomoon je You (1988), pouze ve složení Brown-Principle. V novém tisíciletí se však opět dali dohromady (bez Tonga) a natočili album Cabin in the Sky (2004), které vloni přijeli koncertem podpořit i do Prahy. Vystoupení ukázalo, že se nejedná jen o trapný comeback. V létě 2006 pak vydali Bardo Hotel Soundtrack, což je doprovodná hudba k filmu, který si sami natočili (v čele s Georgem Kakanakisem, hlavním vizualistou kapely). S novým materiálem se téměř přesně po roce zastaví opět v pražské Akropoli. Palác Akropolis (Kubelíkova 27, Praha 2), v neděli **11. 2.** v 19.30. –jp–

Anthony Braxton Sextet ve Vídni
Saxofonista a skladatel Anthony Braxton patří k osobnostem vzešlým z jazzu, odkud ovšem vykračuje dál do nejrůznějších překvapivých směrů (a podle někoho jeho hudba jazzem vůbec není). Minulý rok sklídil chválu kritiků za album s kytarovými hlukaři Wolf Eyes, v katalogu má ovšem i orchestrální kompozice a opery. V jeho hudbě se setkává volná improvizace s velice komplexními skladatelskými postupy a vedle sebe staví kontrastní nástrojová obsazení. Jeho přístup k improvizaci sice vychází z amerického free jazzu šedesátých let, postupně se ovšem přiblížil k abstraktnějšímu a tradici méně svázanému proudu evropské improvizací scény. Ve vídeňském klubu Porgy & Bess vystoupí v netypicky znějícím sextetu (Anthony Braxton – alt-, sopranino-, baryton-, bas a kontrabassaxofon, Taylor Ho Bynum – kornet, křídlovka, Jessica Pavoneová – housle, viola, Jay Rozen – tuba, Chris Dahlgren – basa, Aaron Siegel – bicí, vibrafon). Porgy & Bess (Riemregasse 11, Vídeň), ve středu **14. 2.** a ve čtvrtek **15. 2.** ve 20.00. –mk–

televize

Nadčasoví umělci

Nedělní Večer na téma... se tentokrát zaměří na nadčasové umělce. Téma zastřešují dva dokumentární filmy, jejichž pojítkem je osoba autora George Agathonikiadise. Dvacáté výročí úmrtí ruského filmaře-básníka Andreje Tarkovského dalo vzniknout mozaice

výpovědí a vzpomínek. Před objektivem se objeví herci Nikolaj Burlajev (Ivanovo dětství) a Margarita Těrechovová (Ivanovo dětství či Andrej Rublev), výkonná producentka filmu Oběť Anna Lena Wibomová nebo filmová kritička Galina Kopaněvová. Na Tarkovského jakožto otce zavzpomíná jeho syn Arsenij. Za zhlédnutí dokument stojí i z toho důvodu, že v něm budou obsaženy úryvky ze studentského snímku Zabijáci, který se donedávna považoval za nenávratně ztracený. Druhý dokument se odehrává v Řecku, neboť odtud pochází filmař, o němž se tvrdí, že světu přiblížil řeckou duši. Michalis Kakoyannis patří mezi přední evropské režiséry, do jeho filmografie náleží především Řek Zorba, ale uznání si vydobyl i na divadelních jevištích. Rozhovor s ním se často nesl v dramatickém duchu, neboť jeho názory a postoje jsou svérázné a Kakoyannis se je nebojí sdělovat bez obalu. ČT 2, v neděli **11. 2.** ve 20.15.

–lg–

rozhlas

Mozartův žák...

Každý všední den v 9 hodin začíná na Vltavě Rondo, kritický pořad o nově vydaných kompaktních discích z oblasti vážné hudby. Někdy se jedná o nahrávku s vynikajícími interprety, jindy s originálním obsahem. Vedle mnohdy zajímavého výkladu naplňují půlhodinový pořad hudební ukázky. Ve čtvrtek se takto můžeme seznámit s tvorbou Rakušana Franze Xavera Süssmayra. Jedním z jeho učitelů byl Antonio Salieri, jiným

Wolfgang Amadeus Mozart. Süssmayr nepatří mezi známé skladatele; jestli se něčím proslavil, pak nejspíše tím, že po Mistrově smrti dokončil slavné rekviem. Český rozhlas 3 – Vltava, ve čtvrtek **8. 2.** v 9.00.

...a samotný Mistr

Méně známou tvář geniálního Amadea nabízí nahrávka opery – nebo spíše jevištního oratoria – Osvobozená Betulie. K provedení tohoto díla i všech ostatních skladatelových oper došlo v rámci loňských Salcburských slavnostních her. Oratorium napsal Mozart v patnácti letech. Je to jeho teprve druhý dramatický opus, takže by v něm měl být patrný vliv staré barokní opery. Nečekanou zakázku od jednoho padovského mecenáše získal mladičká hudebník bezprostředně poté, co jej okouznil svou hrou na cembalo i varhany. Téma pochází z biblické knihy Judit, jež opila nepřátelského Holoferna a vzápětí mu setnula hlavu. Hlavní roli zpívá srbská altistka Marijana Mijanovićová, provedení řídí Christoph Poppen. Český rozhlas 3 – Vltava, v sobotu **10. 2.** ve 20.00.

Otázky nad antikou

Po tři týdny každou sobotu bude stanice Praha vysílat původní trilogii Tantalův rod, již připravil autor Jan Vedral a režisér Aleš Vrzák. Rozhlasová redakce slibuje „zcela netradiční“ přístup k tématu. Nemá jít pouze o připomenutí jednoho ze základních pilířů evropské kultury, tvůrci chtějí především poukázat na to, jak jsou i v časech divoké postmoderny prastaré mýty aktuální. Vedle sběratele příběhů, starce Dadúcha, vystupuje ve všech třech

dílech i Posluchač, jenž by zřejmě měl být oním pojítkem s dnešní dobou. V obsazení převažují známí rozhlasoví herci (Lukáš Hlavica, Ilja Racek či Ivan Řezáč). Hudbu vytvořil Vladimír Franz, autor sugestivních a dynamických zvukových ploch – oblíbený spolupracovník mnoha divadelních i rozhlasových režisérů. Otázka aktuálního vyznění antické adaptace je zřejmě pro tvůrce opravdu zásadní: v případě pozitivního posluchačského ohlasu můžeme očekávat rozsáhlou řadu dalších částí cyklu. Český rozhlas 2 – Praha, v sobotu **10., 17. a 24. 2.** krátce po 13.00.

Zátiší

Kdo nezná Zátiší, hodinový diskusní pořad na Rádiu 1, měl by se s ním seznámit. V dnešní zrychlené době není zvykem, aby se rozhovoru s výjimečnou osobností věnoval takhle dlouhý čas. Díky tomu skýtá Zátiší požitky z klidného, soustředěného setkání. Hosty u mikrofonu bývají umělci z nejrůznějších oblastí, ale také lidé, kteří se snaží nebo snažili být užiteční: váleční veteráni či aktivisté různých občanských spolků. Moderátoři Janíček, Chuchma a Ježková zde vystupují především jako lidé, kteří se o osudy, názory a zájmy svých hostů opravdu zajímají. Jsou na ně připraveni, ale zůstávají příjemně nenucení. Rádio 1, každou středu ve 21.00.

–ja–

ah – Anna Hejmová / **ja** – Jiří Adámek / **jj** – Jan Jílek / **jp** – Jakub Pech / **kv** – Kateřina Veselovská / **lg** – Lukáš Gregor / **mk** – Matěj Kratochvíl / **pa** – Petr Andreas / **pev** – Petr Vaňous / **vmk** – Veronika Musilová-Kyriánová

INZERCE

MI

FESTIVAL NOVÉHO DIVADLA ~ FESTIVAL OF NEW THEATRE
MALÁ INVENTURA SMALL INVENTORY
LOŇSKÁ DIVADELNÍ LÍHEŇ
20.–25.2. 2007
WWW.MALAINVENTURA.CZ

ALFREDVEDVOŘE
DUNČAN
CENTRE
ROXY
NABÍZKO
NOVÁ
SIT/

Elfriede Jelinek / JACKIE

12.2., 24.2. 2007 19.30

divadlo
napradle

www.napradle.cz

Besední 3 Praha 1
Malá Strana - Újezd
rezervace vstupenek
pokladna@napradle.cz
telefon **257 320 421 / 257 314 776**

Fokus Praha, o.s. přijme pracovníka na pozici public relations

Požadavky na uchazeče

- **Kvalifikace: min. SŠ s maturitou, nejlépe humanitního směru**
- **Praxe v oboru nebo čerstvý absolvent žurnalistiky**
- **Znalost běžných PR technik**
- **Dobrý písemný projev**
- **Dobré komunikační a organizační schopnosti**
- **Kreativita a ochota se dále vzdělávat a pracovat na sobě**
- **Znalost práce na PC**

Nabízíme

- **Práci ve stabilní organizaci s dobrým renomé (největší NNO poskytující komunitní služby pro lidi s duševním onemocněním)**
- **Smysluplnou a zajímavou práci**
- **Profesní rozvoj**
- **Odpovídající mzdové zařazení**

Fokus Praha si vyhrazuje právo provést předběžný výběr uchazečů, které přizve k osobnímu pohovoru. V případě zájmu zasílejte e-mailem CV a motivační dopis na adresu: wurtherlova@fokus-praha.cz
Předmět e-mailu: PR

Go home, army...

O zakázané demonstraci k radaru

Veřejné diskuse o radaru USA sjednotily jeho odpůrce z celého politického spektra. V iniciativě Ne základnám se pak sdružily nevládní organizace a převážně levicové politické strany a uskupení, které by si za jiných okolností nemohly přijít na jméno. Nejviditelnějším příkladem tohoto stmelovacího procesu byla úřady zakázaná demonstrace 29. ledna 2007 na Václavském náměstí v Praze.

ANDREA CERQUEIROVÁ

Na demonstraci proti americkým základnám v České republice se na konci ledna sešli komunisté, bývalí disidenti, ekologičtí aktivisté, anarchisté, feministky i neorganizovaní občané. Dohromady vytvořili téměř dvoutisícový řetěz, což je na české politické poměry, kdy se náměstí zaplňují především při fotbalovém nebo hokejovém mistrovství světa, docela slušný počet. Někteří z přítomných se sice čas od času neudrželi a verbálně napadli přívržence jiné skupiny, tyto projevy však byly většinou ostatních odmítnuty. Zaslechla jsem mladého muže, který křičel, že „komunisti jsou fašisti“. Hned byl ale usazen jiným mladým mužem z davu. Zdálo se, že přítomně spojuje snaha přímo se podílet na konečném verdiktu o radaru, nebo alespoň motivace jasně dát politikům a politikám najevo, že přispívat k dalším kolům zbrojení není to, o co lidé stojí.

Američané chtějí totéž

Demonstranti a demonstrantky, kteří se v pondělí 29. ledna 2007 sešli na Václavském náměstí, se v tomto společném zájmu snažili vyjít navzájem vstříc a odložili na chvíli vzájemné spory. Členové Komunistického svazu mládeže, nedávno rozpuštěného ministerstvem vnitra, tak schovali své prapory, jež na některé demonstranty působily jako červený hadr na býka. Odpůrci komunistů si zase pro tentokrát většinou odpustili protikomunistické prohlášení. Na začátku demonstrace promluvili u sochy svatého Václava tisková mluvčí iniciativy Ne základnám Jan Tamáš a Jan Májiček. Upozornili mimo jiné na to, že USA vydávají na zbrojení osmačtyřicet pro-

cent celosvětových výdajů, celkem 540 miliard dolarů. Toto vyhazování není podle řečníků potřeba podporovat schválením umístění radaru. Později vystoupili členky iniciativy Ne základnám Yvona Novomestská a Zdenka Ulmannová (předsedkyně strany Rovnost šancí). Novomestská prohlásila, že proti militantní politice Bushovy administrativy protestují i stovky tisíc lidí ve Spojených státech amerických. Ulmannová doplnila, že v USA by jistě podobnou základnu místní obyvatelstvo nepovolilo a že o podobném převládajícím mínění hovoří i průzkumy veřejného mínění v České republice. S další námitkou přišel publicista Petr Uhl, který poznamenal, že umístění americké radarové základny na území ČR by bylo v rozporu s obrannou politikou v rámci Evropské unie a dokonce i NATO. Nejednalo by se totiž o multilaterální, nýbrž bilaterální smlouvu.

Na demonstraci však lidé nepřišli jen vyjádřit svůj názor na základny. Některé přiměl k účasti i fakt, že byla demonstrace zakázána. Paní Libuše Marešová kvůli tomu přijela do Prahy ze západočeského Nejdku: „Naštvalo mě, že byla demonstrace zakázaná. To považuji za nedemokratický projev. Proto jsem neváhala a přijela,“ prohlásila.

Po vystoupení řečníků se protestující vydali k ambasádě USA. Cestou skandovali hesla: „Referendum!“, „Ne základnám!“, „Nechceme vaše radary, ani vaše dolary!“, „Go home, John!“, „Go home, army, go home!“, „Óděska, zase cizí vojska!“ a podobně. Poté se průvod vydal před Úřad vlády, kde byla demonstrace, po provolávání stejných hesel, ukončena.

Šance základny i referenda

Protesty budou jistě v dalších dnech pokračovat. Jaký ale mohou přinést výsledek? Prosazení požadavku na vypsání referenda o základnách je při současném složení sněmovny a senátu zřejmě nereálné. Muselo by totiž dojít k přijetí změny ústavního zákona, k čemuž je jen ve sněmovně zapotřebí minimálně 120 hlasů. ODS, která referendum naprosto odmítá, přitom disponuje 81 sněmovními hlasy, a může tak zablokovat přijetí jakéhokoli ústavního zákona. Nemluvě o senátu, kde má dokonce nadpoloviční většinu. Vyhlášení referenda ODS (i KDU-ČSL) stále vehementněji odmítá mimo jiné také proto, že by v něm podle průzkumů veřejného mínění instalace radaru pravděpodobně neprošla. O umístění radaru tedy zřejmě rozhodnou poslanci a poslankyně. Aby mohla být americká základna v České republice vybudována, musela by pro ni zvednout ruku nadpoloviční většina jak členů sněmovny, tak senátu. V senátu je kvůli převaze ODS v podstatě jistý souhlas. Ve sněmovně by ale podle všech dosud zveřejněných stanovisek politických stran radar projít neměl. Pro jeho instalaci na základě bilaterální smlouvy ČR s USA se vyslovují ODS a KDU-ČSL (dohromady 94 hlasů), proti KSČM, ČSSD a SZ (dohromady 104 hlasů). Stanovisko dvou bývalých členů poslaneckého klubu sociální demokracie Melčáka a Pohanky by proto nemělo být určující.

Autorka je redaktorka tiskové agentury gitA

– www.ta-gita.cz.

zkrátka

Brněnský magistrát se rozhodl vrátit vilu Tugendhat původním majitelům, rodině Tugendhatů. Ale provede to složitě: vilu přenechá státu, a ten pak možná navrácení dokončí. / Po deseti letech vychází nový román spisovatele Normana Mailera (83 let), nazvaný The Castle in the Forest, který pojednává o mládí Adolfa Hitlera. / Dědic Victora Huga, Pierre Hugo, založil spisovatele Françoise Cereše za to, že prý ve svém románu Cosette ou Le temps des illusions, který je volným pokračováním Bídníků, zrazuje ducha literární klasiky 19. století. V případě, že by Hugo soud vyhrál, mohlo začít platit právo takzvaného morálního dědictví. To se však nakonec nestalo. / Francouzský literární hit loňského roku, kniha Les Bienveillantes Jonathana Littella, oceněná mimo jiné Goncourtovou cenou, vyjde v roce 2008 v překladu Michaly Markové v nakladatelství Odeon. / Casino Royale, poslední snímek s Jamesem Bondem, byl uveden v Číně jako první bondovka v nesestříhané a necenzurované verzi. / Pro školní rok 2007/2008 se znovu na Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK, v rámci programu informačních studií a knihovnictví, otevírá specializace knihověda. / Turecká spisovatelka Elif Şafaková po vraždě novináře Hrantta Dinka razantně zkrátila své turné propagující v USA její knihu The Bastard of Istanbul. Turecký právník Kemal Kerincsiz autorku obvinil, že postavy v jejím románu napadají „tureckost“ tím, že se zmiňují o milionech Arménů zmasakrovaných Turky. / Akademie věd ČR udělila 6. 2. 2007 medaili Vojtěcha Náprstka za zásluhy o popularizaci vědy historikovi Dušanu

Třeštíkoví a redaktorovi České televize Vladimíru Kořenovi. / Zemřel dlouholetý přední sólista baletu Národního divadla Jaromír Petřík. / Nizozemskou překladatelskou cenu Aleida Schot-prijs převezme 13. 4. 2007 Edgar de Bruin za převod románu Jáchyma Topola Kloktat dehet. / Poslední, sedmý díl sagy Harry Potter s názvem Harry Potter a uctívači smrti vyjde v angličtině 21. července. / Nakladatelství Penguin, inspirované encyklopedií Wikipedia, připravuje internetový projekt nazvaný A Million Penguins, tedy román, do něhož bude moci kdokoliv přispívat vlastními pasážemi. / ČTK oznámila, že brněnskému Divadlu v 7 a půl hrozí, že bude muset městu vrátit 2,4 milionu korun, které získalo na dotacích v posledních čtyřech letech. Důvodem jsou nepravdivé údaje uváděné v čestných prohlášeních doprovázejících žádosti o příspěvek na činnost. / Kardinál Miloslav Vlk navštívil archiv ministerstva vnitra a podpořil vznik komise nebo expertní skupiny, která by se zabývala spoluprací katolických kněží s StB. Komise by měla pracovat pouze v rámci pražské arcidiecéze. / Slovenská národní rada zvolila nového předsedu správní rady Ústavu paměti národa. Stal se jím kandidát navržený SNS, třicetiletý historik Matice slovenské Ivan Petranský, který proslul účastí na oslavách válečného slovenského státu, jež spoluporganizovala extremistická Slovenská Pospolitosť Mariána Kotleby. / Poslanec ČSSD Petr Rafaj vpašoval do návrhu k zákonu o bankách a dalších finančních institucích nesouvisející pozměňovací návrh: na vrácení reklamy do ČT. O zákonu bude sněmovna hlasovat tento týden.

–jgr–, –lb–

Andrés Sánchez Robayna

Pro plamen svíčky

Pokoj potmě není klenba nebe,
kde se lesknou věci, jako venku
se leskne srpnové nebe, zářivé.

Je to jiná klenba. Živé tepou
nahé předměty: bílý papír
na nočním stole, sklenka, tužka,

milující tuha, nebohé dřevo,
strohý věrný črt, na listě ještě
jasně patrný. Venku prší. A blesk

šlehl v dál, krátký znak, plamen
propletený s jiným: ze svíčky
v tichosti tryská plápolavý svit,

jenž stěží ozařuje a jako by
temnotu ještě víc zatemňoval.
Jediný viditelný plamen zvoucí

neviditelné, jazyk nebohého,
skleslého, osamělého ticha;
světlo temnoty, nepoznání.

Vrátí se ten blesk na počátek
či do své nicoty, do tepu mraků,
a hmota do své mateří hmoty.

V tichém pokoji jediný plamen
je v myšlenkách a na stole je
on jedinou pravdou, naprostým

odevzdáním. Zhasíná tu svíčka
zapálená ve své nicotě, v bídě,
v počátku, plamen volající.

Skromná svíčka svítí v tichosti,
uprostřed noci. Sama, stinný
a jediný majetek: temný plamen.

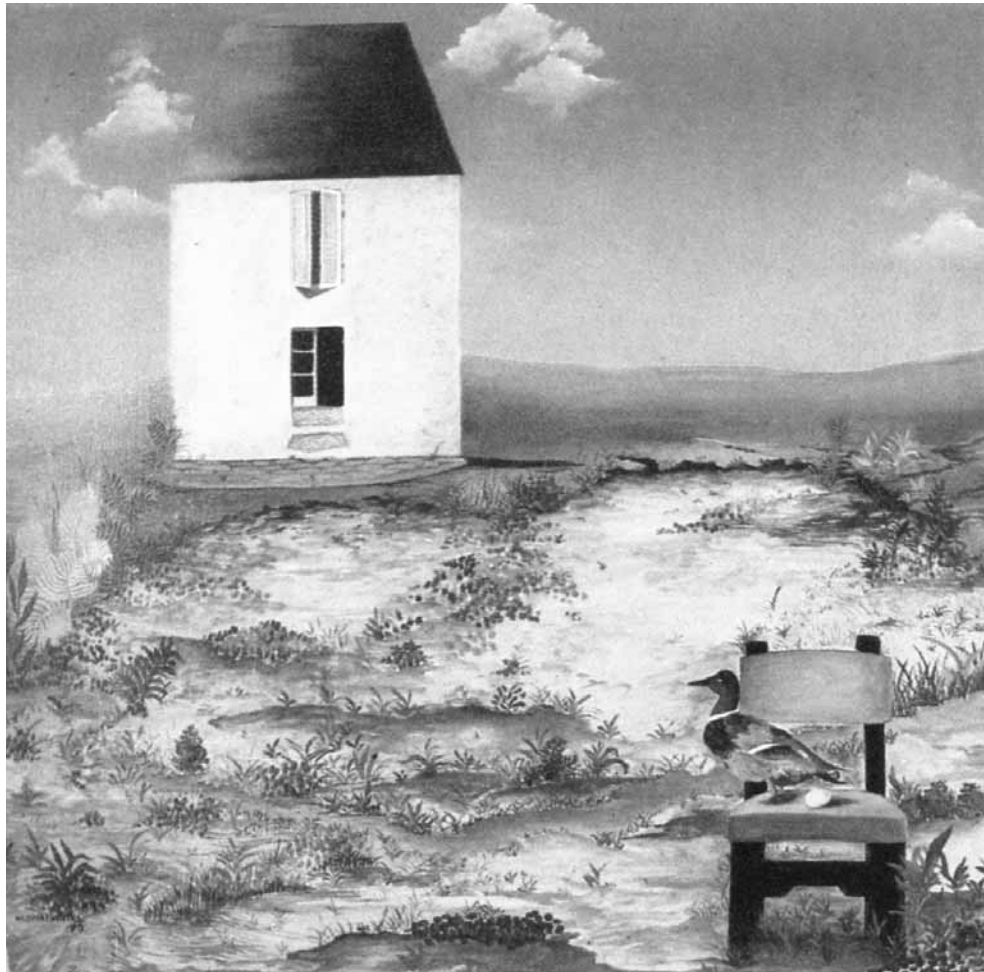
Přeložil Petr Zavadil

Malá argentinská odysea

Jižní Amerika zase jinak

Románem *Krásy světa* se českému čtenáři poprvé představuje uznávaný současný argentinský spisovatel Héctor Tizón.

DANIEL NEMRAVA

Gloria Fuentesová: Červená židle, 1980

Tentokrát se neztratíme ve fantasmagorickém labyrintu babylonské knihovny, jak to známe z Borgesových povídek, ani ve spleti podzemních chodeb démonického velkoměsta, jak je barvitě vykresluje Ernesto Sabato. Rovněž nebudeme přizváni k žádným fantastickým hrám, které nabízí Julio Cortázar. Tentokrát nám bude představena jiná Argentina, neboť s hrdinou posledního Tizónova románu podnikneme životní pouť obyčejného vesníčana ze zapadlé provincie, daleko od živelného Buenos Aires. I když román přímo odkazuje na Odysseova dobrodružství, skromný příběh jeho hrdiny se pochopitelně zdaleka nevyrovná Homérovu slavnému eposu. Tizónův hrdina přesto svým poselstvím přesáhne dimenze své bezvýznamnosti a až s překvapivou naléhavostí bude klást věčné univerzální otázky o smyslu existence či ztracené identitě.

Včelař na cestě

Cesta, exil, hledání kořenů, konfrontace s drsným prostředím zapomenutého argentinského severozápadu jsou vzájemně propojená velká témata, která provázejí celou autorovu tvorbu. Jejich skromnější variací je i kniha *Krásy světa*. Je rozdělena do tří částí (Tedy, Uplynulo dvacet let a Ted), z nichž každá představuje jednu životní etapu jistého včelaře z malé vesnice kdesi na konci země, který se zamiluje do rozverné dívky Laury, dcery alkoholika a učitelky zpěvu. Další významnou postavou je obchodník Venancio, rodinný přítel, který si pravidelně jezdí odebírat včelařův med a který díky vyzývacosti mladé paní domu později vytvoří třetí vrcholek milostného trojúhelníku. Jednoho dne včelař nalezne dům prázdný s dopisem na rozloučenou. Tato událost jej poznamená natolik, že se rozhodne za svým dosavadním životem udělat tlustou čáru a vymazat jej z paměti. Poté, co symbolicky vystřelí revolver do Lauriny fotografie, opustí dům i ves-

nici a vydá se na cestu zapomnění, která se stane zároveň cestou sebepoznávání.

Ve druhé části nacházíme včelaře po dvaceti letech v jednom z přístavů velké řeky (nové scenerie malého eposu), unaveného a sešlého dlouholetým bezcílným putováním. Dostává jméno Lucas. Jak se jmenoval v „předchozím životě“, se nedovíme. Děj, který měl v první části rychlý spád – postavy překypovaly životní energií –, zde jako by zpomaluje a utápí se v delších monolozích, stejně jako proud obří řeky, jenž v deltě není vidět, ale při plavbě je znatelný. Většinu času totiž hrdina tráví na říčních nákladních lodích, kde příležitostně pracuje. Ani zde však neprožije velké dobrodružství jako Odysseus. Naopak, po celou dobu zůstává v podivné letargii, jako by upadl do nekonečné vnitřní prázdnoty, lhostejnosti k okolnímu světu, který se mu odcizil.

Pouze jednou ho z ní vytrhne podivný pasažér, který si na lodi, kde Lucas zrovna pracuje, zapomene svůj zápisník, jehož obsahem je zoufalá výpověď o smrti novorozence a touze zemřít. Krátce po této události Lucas opouští řeku a podnikne cestu vlakem nazdařbůh do vnitrozemí. Na nějakou dobu zakotví v bezjmenné vesnici u osamělé ženy, která v něm rozdmýchá vyhaslý cit a milostnou touhu. Lucas zároveň opráší staré řemeslo a znovu začne stavět včelí úly.

V poslední části se ale znovu – po vzoru velkého eposu – vrací do rodného kraje, kam ho přitáhne tíha minulosti, která v něm stále přežívá. Dozvídá se i o tragickém osudu milované Laury. Zjišťuje, že ztratil všechno, a to málo, co mu zbylo, zahodil: „Věci a místa už ho nezajímaly. Řekl si, že veškerá lidská existence je klam, že smrt a život jednotlivce nic neznamenají. (...) Konečně byl svobodným člověkem, který nemá co ztratit ani získat, ani vzpomínky. Protože je člověkem oproštěným.“ (s. 172)

Hledání krás světa – a jazyka

Tizónův román tedy nepojednává o opěvování krás světa, který hrdina prošel, nýbrž o jejich hledání. Krása však stále uniká, byť ji má často na dosah ruky, a nakonec mu mizí i ve vzpomínce. Zároveň jako by vypravěč (a s ním postavy) hledal způsob, správná slova a věty, jak tuto neuchopitelnost vyjádřit. Sám vypravěč totiž explicitně naznačuje, že hovoří za postavy, které nejsou schopny něco podstatného sdělit. Výsledkem je, že na sebe místy nesourodě narážejí strohé a elipsovitě dialogy imitující způsob komunikace prostých venkovánů s monology nebo filosofickými rozpravami postav, jejichž jazyk je najednou stylově vybroušený, metaforický. Tu a tam knihou probleskne lehký osvěžující humor rozhovorů, je však často ubíjen těžkopádným patosem úvah vycházejících většinou z lidové moudrosti či moudrosti vypravěče, patosem několikrát zbytečným a rušivým. Takový dojem vzniká například při popisu milostné scény: „Byla úplně zticha a cítila, že se Lucasovo tělo snaží dostat mezi její nohy. Když se jí vrátila slova, zeptala se s odevzdaností, která je tak vlastní národům, jejichž příslušníci vědí, že co se má stát, časem se stane: „Už je ti dobře?““ (s. 128)

Autor se pokusil o alegorický příběh hledání identity a smyslu života, ale jako by z něj, možná kvůli přímé paralele s Homérovým eposem, která nás stále nutí srovnávat, trčela jakási vykonstruovanost, která čtenáři brání plně se ztotožnit s osudem hlavní postavy. Ta se pak stává univerzálním typem neukotveného jedince odkudkoli, a právě proto možná postrádá opravdovost. Přestože autor čerpá inspiraci především z rodné provincie, ležící na severozápadě Argentiny, snaží se příběhu dodat univerzální charakter i tím, že děj nezasazuje do žádného konkrétního prostředí, nikdy neuvádí názvy míst, kudy hrdina prošel, dokonce symbolicky relativizuje i jeho vlastní jméno: „V těch dobách se včelař jmenoval Lucas.“ (s. 89)

I když román *Krásy světa* zřejmě není nejzdařilejší a nejsilnější autorovou knihou, je součástí významného díla, které u nás dotváří obraz argentinské literatury, pestřejší, než se na první pohled zdá.

Autor je hispanista, působí na FF UP v Olomouci.

Héctor Tizón: *Krásy světa*. Přeložil Jan Mattuš.

Julius Zirkus, Brno 2006, 176 stran.

INZERCE

Studio Bon
KURZY
FRANCOUZŠTINY
celoroční i červencové pobytové
s účastí francouzského i českého lektora

tel: **543 242 296**
mobil.: **776 649 904**
602 706 570
www.volny.cz/studio.bon
e-mail: studio.bon@volny.cz
kontakt: Eva Silva Lago,
Bohuslava Martinů 11
602 00 Brno

Veselý smutek Jana Borny

**O pravdivé poezii,
které něco chybí**

Simona Martínková-Racková

Když člověk začne číst Bornovu *Veselou čekárnu*, po pár stránkách pocítí jisté podezření. Co *tohle* je?! Vždyť to snad ani není poezie... Ano, styl Jana Borny je skandálně jednoduchý, možná až primitivní. U Borny se mluví zpřímá a na plnou pusu. A o věcech, které by jinde byly klišé a dobře vykalkulovanou hrou na „velká témata“. Tady z nich však mrazí. Jsou to zlomky, útržky příběhů, kterým člověk uvěří, a ty nejsilnější z nich se do něj zatnou a už zůstanou. Je *tohle* hodnota? Irelevantní otázka, možná. Po leckteré krásné, umně propracované poezii rafinovaně vybroušených nuancí je to někdy tak trochu nepovedené (jindy však Borna šokuje suverenitou a trefností: „Co bylo/ a co bude/ mnou proniká,/ jako špejle španělským ptáčkem“, jinde: „a kámen zaražený do čela/ je šémem pro dnešní den“).

Přesto by neškodilo, kdyby autor víc ovládal všechny ty „poetické tanečky“. Říkám ovládl, nikoli zatancoval! To, co chce říct, by se pak četlo zřetelně lépe a bez rušivých šumů. Pointy mají leckdy k hladkosti a vybroušenosti daleko, vlastně mají občas daleko k pointám (přes zřetelnou snahu jimi být), rýmování připomíná říkanky a celé je to někdy tak trochu nepovedené (jindy však Borna šokuje suverenitou a trefností: „Co bylo/ a co bude/ mnou proniká,/ jako špejle španělským ptáčkem“, jinde: „a kámen zaražený do čela/ je šémem pro dnešní den“).

Borna má v kontextu současné české poezie poněkud kuriózní problém: moc dobře ví, co chce říct, a k říkání toho má řůru (tak přeplněnou, že by mu ji – kdyby to nebylo tak absurdní – mohl leckdo zavadět). Ale jako by nevěděl jak. Je vcelku zřejmé, že to pořád není ono, byť jde o druhou sbírku již vyzrálého muže. Primitivizující forma přesně sedí jeho přímočarým sdělením, jako by soukromým deníkovým zápiskům, rychle a cudně načrtnutým úvahám či záběrům, zprávám, svědectvím a postřehům (a v první sbírce i působivým útržkům hovorů) z čekáren, ordinací a nemocničních pokojů. Je adekvátní tomu, o čem se mluví, neboť když jde o život, není čas dělat pukrlata a monodéně si stínovat tvářenku. Zvolený výraz zcela odpovídá sdělovanému a podtrhuje ho. Tím, jak harmonicky si tyhle dvě roviny odpovídají, se ještě zesiluje nutkavý pocit „pravdivosti“. Stačí však nepatrný krok přes křehkou hranici – a Borna silná zbraň je rázem sebedestruktivní. Jindy působivé symboly se stávají až příliš jednoznačnými, a místo aby obohacovaly o celé trsy asociací a konotací, papírově zplošťují a ochuzují. Průzračně čistý filosofický výrok vyslovený s prostotou, z níž člověku zatrne, ve své méně šťastné podobě poklesá v únavně polopatické doříkávání „poučného poslání“ těm, kterým to ještě nedošlo. K tomu jeví sklon zejména apriorně zobecňující básně psané v první osobě množného čísla – síla této básnické výpovědi však spočívá právě v brutálně konkrétním, a třeba ryze osobním, z něž si pak čtenář sám může provést tak velké zobecnění, jak je mu libo. Možná stačilo sbírku trochu víc probrat a obětovat pár slabších kusů: lze chápat autorovy obavy z jednostrunnosti, nicméně zařazení pamfletických kousků typu *Připsáno tužkou na plakátcích Greenpeace* nebo *Mám na zahradě dva zaryté komunisty* zdá se být poněkud nešťastným. Možná to chtělo s druhou sbírkou ještě chvíli počkat. Jisté je, že ta první (*Malé prosby*, 2005), kterou autor publikoval už jako pětáctýřicetiletý, byla silnější. Nebo že by člověku otrnulo?

Moc důvodů k tomu není. I když se autor snaží to maskovat (počínaje titulem), nic odlehčeného a odlehčujícího tu nenabízí,

natož veselého. Záblesky naděje a optimistického náhledu paradoxně jen zvýrazňují hloubku tmy, kterou protínají. Ono veselí v čekárně (přes veškerou přímočarost jistě možné chápat i metaforicky: život jako čekárna na smrt) je nakonec spíš sebezáchovným způsobem, jak přežít utrpení. Je tu nemoc a s ní smrt, která nepřijde „až někdy“, ale je tu už teď, ať už ve zcela konkrétní (*Requiem*, jedna z nejsilnějších básní) nebo dosud latentní podobě. Právě opakující se motiv smrti patří k těm nejnápadnějším. Je až s podivem, co všechno tu smrtí začíná: z ní se rodí poezie, ona dává impuls k reflektování všeho (zatím) živého a živoucího. Z vědomí, a přímo ze svědectví smrti tu pramení nejen smutek, bezmoc, strach, pocit opuštění těmi, kdo už zemřeli (*Opožděná*), ale i vůle žít, zesílené vnímání přátelství i partnerství, soucit se všemi tvory (*Bez metafory*). Uvědomění si skutečných hodnot (zde bez ironické grimasy) a přijetí hranic, vděčné vnímání těch nejvšednějších momentů. A také smíření, klid, psychická síla přicházející s fyzickou slabostí (*Modlitba za smích*). Stále přítomná smrt se tak stává štědrou inspirací, absurdním darem, který lze unést jen za pomoci moudrosti a pokory. Obojí v této sbírce je. Stačí nečíst ji jako poezii... či nečíst ji *jen* jako poezii.

Autorka je doktorandka na FF UK. Zabývá se současnou poezií.

Jan Borna: Veselá čekárna. Větrné mlýny, Brno 2006, 76 stran.

Současné prózy ostrova svobody

**Vyšel soubor kubánských povídek.
Zdá se, že se moc nezdařil.**

Jan Paulík

V úvodu dvojjazyčné *Kubánské čítanky* zmiňuje autor předmluvy a jeden z editorů publikace Stanislav Škoda několik kritérií, podle nichž byly texty vybrány, přičemž za hlavní označuje požadavek, aby povídka vyšla nejpozději na začátku devadesátých let. Sám však přiznává, že „samozřejmě odpadla celá řada skvělých autorů, kteří do tohoto časového pásma nespádají“ (s. 7). A ačkoli uvedené povídky víceméně respektují další vyty-

čené podmínky (autoři tolerovaní režimem i ti, kteří Kubu opustili, a témata, která jsou v kubánské literatuře obvyklá, například homosexuální erotika, exil či vězení), lze se domnívat, že výběr autorů podléhal spíše sympatiím jednotlivých překladatelů. Po slibném začátku totiž nadšení z četby opadá a je těžké uvěřit tomu, že vybrané texty by měly skutečně představovat reprezentativní kubánskou prózu posledních patnácti let.

Odvracená tvář kubánské prózy

Povídka *Havanaguana* Zoé Valdésové, v níž se autorka podle informace v profilu „snaží vysvětlit původ názvu kubánského hlavního města, a to jak z pohledu vědeckého, tak na základě různých, i fiktivních legend“ (s. 101), je snesitelná jen díky tomu, že se čtenář v jejím závěru dozví, jak se jmenuje nejvíce osvěživé kubánské pivo. Povídka *Vlk, les a nový člověk* Senela Paze je atraktivní zejména proto, že podle ní byl natočen legendární film Jahody a Angole v sedmdesátých letech minulého století. René Ariza v povídce *Duch Prasete* přivádí na scénu cynického hrdinu, žijícího v absurdní realitě; škoda, že Virgilio Piñera, jenž dokázal podobné příběhy dotáhnout k absolutní formální i obsahové dokonalosti, nemohl být do edice zahrnut (zemřel totiž v roce 1979). „Osobitý představitel kubánské erotické literatury“ (s. 196) Pedro de Jesús López pak čtenáře ve svém experimentálním počínu *Portrét* zahrne natolik naturalistickým líčením (homo)sexuálních styků, orálního i análního sexu a pohlavních orgánů, že dosaženým efektem může stěžít být víc než pocit naprostého znechucení. A ačkoli je čtenář ujištěn, že „erotické motivy jsou zakomponovány do propracované literární konstrukce s celou řadou filosofických a literárních odkazů“ (s. 196), jedná se zřejmě o řadu velmi krátkou, protože slíbených narážek je tu jako šafránu. Poslední povídku edice, *Pláž*, pak její autor Carlos Victoria napsal stručným a jasným jazykem a její realistický styl je po předchozích experimentálních textech příjemným oživením, nohy jí ovšem podráždí kýčovitý závěr.

Smutný příběh translátologický

Nelze ovšem popřít, že *Kubánská čítanka* obsahuje momenty, které činí četbu místy smysluplnou (či alespoň zábavnou). Na úvodní *Návrat blázna Osvaldita* Armanda de Arma-

se s věrně a působivě vystiženou nostalgickou atmosférou Havany a kafkovskou metamorfózu obestírající absurdní humor v povídce *O jednu krávu víc nebo míň* Ernesta Péreze Castilla navazují brilantní dialogy a slovní hříčky legendárního Guillerma Cabrery Infanteho v místy příjemně mrazivém textu *Tonoucí žena*, jenž je jasným favoritem edice. *Vůně citronu* Aidy Bahrové prezentuje citlivou formou úvahy děvčátka, jehož matka čelí obvinění, že pomáhala svému druhovi při útěku z ostrova. Tok myšlenek v povídce *Dým* Jesuse Davida Curbela, napsané metodou proudou vědomí, je bezesporu textem s největší dávkou experimentálních prvků a již zmiňovaný *Jih: šířka 13* dokáže realistickým vylíčením beznadějné atmosféry přenést čtenáře přímo mezi frustrované vojáky. Podobně silných míst se zde však vyskytuje poskrovnu, přičemž by měla být u každého kvalitního výběru samozřejmostí.

Některé povídky se bohužel vyznačují navíc špatným překladem (výjimkou jsou například zručně převedené slovní hříčky Cabrery Infanteho), který překvapí nejen čtenáře znalé španělského jazyka: někde dochází v českém textu k nepřehlédnutelným významovým nesrovnalostem.

Rovněž by bylo zajímavé odhalit systém, podle něhož editoři (vedle S. Škody ještě Margarita Mateová Palmerová) rozdělovali poznámky pod čarou. Podle čeho usoudili, že čtenář, který sáhne po *Kubánské čítance*, nezná jednoho z nejvýznamnějších kubánských spisovatelů Josého Lezamu Limu, jemuž vysvětlivku věnují (s. 123), a naopak bude znát Argentine Manuela Puiga či německého přírodovědce Alexandra von Humboldta, kteří jim za ni nestáli (s. 275, resp. 205). O herci Rocku Hudsonovi se sice dozvíme, že zemřel na AIDS (s. 85), avšak informace, že byl homosexuál, která je pro pochopení kontextu dosti podstatná, je nám již upřena. Velázquezův obraz *Las Meninas* je odborné veřejnosti znám pod názvem *Dvorní dámy*, případně *Rodina*; těžko říci, proč se v českém textu objevuje umělecký neologismus *Dva náct dam* (s. 157).

Závěrečné pojednání Carlose A. Aguilery je i přes výrazný osobní nádech poměrně poutavým panoramatem kubánské literatury v posledních padesáti letech a potěší rovněž bibliografie českých překladů z kubánské literatury, ovšem i tak je celkový dojem z *Kubánské čítanky* rozpačitý.

Autor studuje hispanistiku na FF UP v Olomouci.

Kubánská čítanka. Labyrint, Praha 2006, 324 stran.

José A. Rodríguez: Polibek, 1978

Podivné radosti Petra Nikla

Galerie České pojišťovny vsadila v rámci svého výstavního programu „Krajina a figura v současném českém výtvarném umění“ na jistotu. V těchto dnech zde představuje malířské dílo známého „melancholického snílka a klauna“ Petra Nikla, autora, jehož tvorba je jako celek naprosto ojedinělá, kreativní i atraktivní snad pro většinu diváků.

Radan Wagner

Jistotou Petra Nikla (1960) je především jeho neutuchající originalita, přesvědčivost a citlivost. Vše ostatní však do budoucna zůstává u tohoto věčného experimentátora s duší činorodého a senzitivního dítěte velkým otazníkem. Činnost tohoto muže středního věku, nositele řady významných ocenění (např. Cena Jindřicha Chalupského v roce 1995) a charismatického introverta, se rozlévá do všech stran. Jednotlivé obory jeho „průzkumů ne-možného prožitku“ se vzájemně doplňují a vysvětlují, ale kladou i další otázky. Jeho svět přesto nelze v žádném případě postihnout jedním pohledem ani oceňovat vyhranějším stanoviskem. Je proměnlivý a v běžném slova smyslu neuchopitelný. Posuďte sami: je malířem, grafikem, ilustrátorem, loutkářem, performerem, nebrání se body-artu, je potouchlým tvůrcem happeningů, hraje své melodie a zpívá vlastní texty, drnká na nezvyklé hudební nástroje (brač po dědečkovi), vydává CD (to druhé mu právě vyšlo), je scénografem (nejčastěji pracuje pro divadlo Archa), kostýmním výtvarníkem, vytváří celé koncepční prezentace (pro český pavilon světové výstavy EXPO 2005 v japonském Aichi) atd.

Po takovém rozletu není divu, že Nikla většinou klasické výstavy závažných obrazů moc nelákají. Připadají mu příliš statické a definitivní, ustrnulé, nedotknutelné (opakem byla jeho nezapomenutelná interaktivní přehlídka *Hnízda her* v Rudolfinu v roce 2000). Současná prezentace jeho malby (souběžně je zastoupen i na pražské přehlídce *Typický obraz* v nedaleké Nové síni) je snad také proto „rozhybaná“ alespoň pomyslným vnitřním pnutím dvou tematických i vizuálních polů. Na jedné straně zde totiž visí černobílé velkoformátové malby vytvořené zhruba před třemi lety, na straně druhé jsou v gale-

rii nainstalovány novější, čerstvé barevné kompozice. Toto prolínání či spíše paralelní vyprávění o radostech i starostech našich duší je jakýmsi dialogem na téma: škraboška – maska. Na výstavě vyvěrá především atmosféra, řekněme, „divné radosti“ na pomezí veselí, melancholie a blíže nevysvětlitelné existenciální chandry. Co představené obrazy konkrétně přinášejí?

V černobílé „smutné“ sérii mohou návštěvníci pohlédnout do tváří autentických lidí. Vystupuje zde například jistý pan Jiří, jinak chovanec léčebny v Bohnicích, jehož poznal malíř na uměleckoterapeutickém karnevalu coby muže stále se – kdovíproč – usmívajícího, „až mrazí“. Pojetím jde o fotograficky jemně vypracované portréty, posunuté však měřítkem, atmosférou i některými zvláštními přidruženými atributy (například pokrývky hlavy) do jiné, poněkud fantaskní, nadčasové polohy. Tváře prozrazují pohnutí, nepochybně paralelní vnitřní svět i jeho nazírání, také plachost a hořké odevzdání plynutí za zdmi léčebny. Svým vzezřením jsou nejednoznačné a tajemné, cosi skrývají či alespoň neprozrazují. To je, řekl bych, i styčný bod – jakýsi most vedoucí k druhé, komplementární řadě obrazů. Černobílé portréty jsou tiché, teskné, zranitelné, ale i hluboce lidské. Barevné kompozice působí – alespoň na první pohled – třeskutě, hýřivě, banálně a prvoplánově. Zdání však klame. Také zde se skrývá, jak lze vytušit, za maskou jiný svět – za šklebem (možná) jiný, dosud ovšem nediodagnostikovaný pan Jiří. Karnevalové dětské masky nepohnou ani brvou, jsou spolehlivou clonou zastírající vlastní podobu svého nositele. Nikl zobrazuje v blíže nespecifikovaném prostředí v příзраčném spodním nasvícení karnevalové propriety na hlavách nám neznámých jedinců. Podivná radost a dost možná i „horůrek“ se může odehrávat za maskou Mickeyho Mouse či jiných zástupných předstíraných celebrit. Vše je otevřené, možné, povolené. Nikl navíc v tomto tématu není příliš narativní a zbytečně doslovný. Ponechává výklad na naší imaginaci a zkušenosti.

Masky obyčejně přinášejí veselí a úžas z náhlé proměny (přistoupíme-li na tuto prostou hru), také nabízejí dočasnou úlevu z odhození mnohdy tíživé identity. Mohou být ale také cestou k pokusu nebo k jinému a možná i poklesléjšímu chování. Každopádně masky a převleky s naší duší cosi zásadního provádějí. Historie je plná této původně archetypální zkušenosti a mysteriálního vytržení, respektive uctívání a symbolického převtělování. Nikl si je vědom následné proměnlivosti a nejednoznačnosti, která jej ostatně vždy přitahovala. Proto nepřináší jasné soudy, ale pouze zpřítomňuje situace, maskování či herecký výstup.

Autorův text na malém katalogu k výstavě posunuje sledované úvahy ještě dále. Umělec si zde v jakési sociální baladě představuje, jak by asi rozveselil klauna, který je najednou sám plný smutku a skepse, člověka, jehož povolání je být „zdravotním paňácou“ – širitelem dobré nálady. „Jedu potěšit zdravotního klauna, jeho propriety visí na stěně. Nebude to žádná patetická sauna, slibuju mu, jako sliboval on mně“ – tak zní jedna ze slok popěvku Petra Nikla. Je to smutné rýmování, dojemné i hluboce lidské – ostatně tak jako celá výstava. Nebo že by podivně radostné?

Autor je šéfredaktor Revue Art.

Petr Nikl – Radost. Kurátor Pavel Lagner. Galerie České pojišťovny (Spálená 14, Praha 1), 19. 1. – 25. 2. 2007.

Olga Strohshneiderová: Teplice, 2003

Aula má ráda Olgu

Knižní debut fotografky z Teplíc

Josef Chuchma

Jako edičně poněkud záhadná se mi jeví být knížečka fotografií teplické rodačky Olgy Strohshneiderové (1963) *Černá a bílá*, vydaná v nakladatelství Aula za spolupráce Torstu. Obálka výborně vytištěného paperbacku – s lesklými, lakovanými reprodukcemi fotografií na jinak matném papíře – sděluje, že autorka se fotografií „věnuje od dětství, od roku 1996 používá digitální fotoaparáty, dosud publikovala pouze v denním tisku a na internetových stránkách“. Svazek *Černá a bílá* ovšem představuje soubor zveřejněný velmi předčasně, jde o debut nehotový a „poetický“ makeupovaný.

Čtyři desítky černobílých záběrů Strohshneiderové exponovala v letech 2003–2005 v Česku, Německu, Španělsku, Francii, Švýcarsku a v Austrálii. Technicky těm záběrům není co vytknout. Umělecky se jedná o značně nevyrovnanou kolekci. Jednu její část tvoří žánrové obrázky, jež majitelku fotoaparátu jistě potěší coby vzpomínka na příjemné chvíle, ale zde jejich dosah končí (to platí zejména o záběrech z Uherského Hradiště, zřejmě Letní filmová škola „dělá svoje“). Druhou skupinou *Černé a bílé* jsou práce zhruba té úrovně, která je dostatečná pro obeslání časopisů typu Foto Video nebo DIGIfoto, v nichž je vždy určitý počet stran vyhrazen příspěvkům čtenářů, které posuzují odborníci; tam se občas objeví takzvané hezká fotka, formálně spořádaná, obsahově docela konvenční. Třetí, bohužel nepočetnou složkou knihy jsou fotografie, v nichž popisnost a navoňená prostota ustupují vizuální pronikavosti a významovému zmnožení, „ztajemnění“ záběru.

Fotografie Olgy Strohshneiderové jsou reprodukovány vždy na pravé, pohledové straně. Vlevo je ke každému snímku připojen úryvek z díla určitého amerického literáta (Bukowski, Ginsberg, Ferlinghetti, Lowell,

Mailer aj.), zastoupen je i anglický básník W. H. Auden. Tudiž není beze zbytku pravda, jak tvrdí tiráž knihy, že texty k fotografiím byly vybrány z „děl amerických básníků a spisovatelů“. Zvláštní je, že texty i fotografie vybrala jakási Aula, tedy anonymně kdosi, kdo se ukryl pod značku nakladatelství, které se – to jen na okraj – dosud věnovalo literatuře na nesrovnatelně vyšší úrovni (Gottfried Benn, Ernst Weiss, Jan Čep, Jan Zahradníček ad.), než je ta, kterou v oblasti fotografie reprezentuje Strohshneiderová. Známy fotografický publicista a kritik Josef Moucha do *Černé a bílé* připsal poetizující úvod, v němž se vyhnul jakémukoli konkrétnějšímu a závaznějšímu vymezení autorčiny tvorby, proto také hojný výskyt tří teček v jeho textu.

A ještě poznámka k míře potkávání se a nepotkávání se fotografií a textů v *Černé a bílé*. Když jsou Kerouakovy věty „Psi meditovali vstoje. Všichni byli v naprostém klidu. Celý měsíční venkov byl mrazivě tichý... naprostý, studený pozeňhaný ticho.“ připojeny k záběru oproštěné, vylištěné scenerie z australské Anna Bay, kde před ratejnou a džípy stojí pes, lze tohle spojení obrazu a literatury akceptovat. Jestliže jsou však u jedné teplické zdi zachyceni v řadě stojící močící muži a k tomu přiloženy Ginsbergovy věty „Bom Bom Mahadev!“ volají jogíni mantrajógy, když pozvedají dýmku s ganjou k čelu, než z ní potáhnou.“, pak je tohle soustředění nechtěnou a komickou demonstrací jakési surrealistické metody.

Autor je redaktor MF Dnes.

Olga Strohshneiderová: Černá a bílá.

Úvod Josef Moucha. Aula – Torst, Praha 2006.

INZERCE

 Milíčova 13, Praha 3
www.argo.cz, argo@argo.cz
distribuce www.kosmas.cz

BODIL JÖNSSONOVÁ Deset myšlenek o čase

Přeložila Jana Holá, 179 Kč

Nemáte nikdy čas? Nic nestiháte? Marně se snažíte šetřit časem? Švédská fyzika a spisovatelka Bodil Jönssonová, profesorka na technické univerzitě v Lundu, se zamýšlí nad vnímáním času a ukazuje, jak se vztah k němu v moderní době změnil. Jako bychom zapomněli, že čas je naše jediné pravé bohatství. Proto bychom se měli naučit prožívat naplno každický okamžik svého osobního času. Jinak nám žádné technické vymoženosti nepomohou nad časem vyzrát. V knize Deset myšlenek o čase autorka poskytuje řadu praktických rad a tipů, jak můžeme snadno změnit životní styl a konečně přestat být otroky svého času.

Petr Nikl: Klaun, 2006

Mít národ pod kůží

Svědék japonských národních proměn Shomei Tomatsu

Začínáme, jak se zdá, objevovat krásu i obtížnou uchopitelnost japonské fotografie. Po poměrně šokující „bondáž“ výstavě Nobuyoshi Arakiho Tokyo Flowers v Galerii Langhans loni v zimě přichází Galerie Rudolfinum s retrospektivou zásadní postavy japonské poválečné fotografie – Shomei Tomatsuem.

KAMILA BOHÁČKOVÁ

Každý člověk v sobě ukrývá spojitost mezi vlastní jedinečností a obecnou povahou národa, ve kterém vyrůstá a žije. Tak vnímáme svůj národ neoddělitelně od toho, jací jsme sami. Právě proměna osobního v to obecnější (řekněme národní) a naopak je hlavním tématem retrospektivní výstavy Shomei Tomatsua (1930) v Rudolfinu. Tomatsu se snaží zjistit, co zbylo po válce z jeho země, která se vynořuje z trosek a stále více se podobá padesáté první hvězdičce na americké vlajce. Japonsko povstávalo z popela a nenáviděná Amerika se stala zároveň i symbolem modernosti, již se snažilo přiblížit. Co však zbude, když zavrhneme staré hodnoty vlastní kultury a přijmeme cosi cizího? Tomatsu dospíval ve světě, kde hodnoty rodičů mizely a budoucnost byla nejasná. Když můžeme zavrhnout staré hodnoty, byly vůbec hodnotné? Tento fotograf vědomě tíhl k jevům, které se tázaly po povaze japonského národa: zvětšoval pozůstatky války, Američany a jejich stopy v poválečném Japonsku, otisky atomové bomby na tvářích i životech lidí a věcí kolem, šedesátá léta a jejich radostný vzmach nebo jih země, kde jako by se zastavil čas.

Pod kůží

Snímky Shomei Tomatsua vyrůstají z tradice humanistické fotografie, jak ji pojímali umělci okolo skupiny Magnum (především Henri Cartier-Bresson či Werner Bischof), jejich podstatou je však dvojnáčnost ve vztahu k viděnému. Jeho fotografie jsou popisné a dokumentují skutečnost, ale přesto jsou zároveň symbolické. Snaží se skutečnost v náznaku interpretovat. Tomatsu se ve své tvorbě odevzdal, jak to sám nazýval, „osudu-aparátu“, aby skrze detaily vytvářel hlubší spojitosti, pro něž často neexistují slova a jež se dají nejlépe vyjádřit právě obrazem. V cyklu *11:02 Nagasaki*, pojmenovaném podle času, kdy byla svržena atomová bomba, vidíme fotografii helmy, do níž výbuch přivařil část lebky. Je obrácena vzhůru a připomíná tak misku na vaření rýže (bezprostředně po válce velmi častá praxe). Drobné každodenní předměty vypovídají o vlastní historii, o ukrytých příbězích, stávají se symboly. Podobně jako slavná fotografie lahve od piva roztavené žářem výbuchu a připomínající tak znetvořený plod, mutanta se zárodky života, jenž byl přetržen. Jsou naznačeny nohy a tělo, hlava chybí. Odporný, ale přesný symbol války. Tyto předměty Tomatsu tak trochu zinscenoval; nebyl přímým svědkem válečných výjevů (na konci války mu bylo pouhých patnáct let), ale přicházel na ně s odstupem. Vyndal je z vitríny

Muzea atomové bomby a umístil je do vlastního kontextu. Tak nacházel (ta)jemné spojitosti mezi věcmi, téměř na způsob surrealistické poetiky, již nebyl příliš vzdálen.

Tomatsu nachází spíše stopy války, které stále zůstávají v přítomnosti – v otiscích věcí okolo, ve tváři. Zvětšil portrét Tsuyo Kataoky, jejíž pravou tvář poznamenal výbuch, zatímco druhá strana obličeje nese stále stopy původní krásy. Obojí přežívá vedle sebe – krása i ošklivost, ale především minulost a přítomnost, nelze ji smazat, ani zcela zničit. Právě toto bezprostřední sousedství je tím, co při hlubším pohledu provokuje snad nejvíce. Vyvolává otázky po hodnotě věcí v čase, po interpretaci událostí. Tomatsuovo umění nám nepodává žádné jasné vysvětlení, ani nemůže. Žádné totiž není. Spolu s ním se ptáme, což bývá tím největším obohacením. Jako by tento fotograf opakoval čechovovskou myšlenku, že není vždy nutné, aby umělec prezentoval řešení problému. Prostě ho předkládá. Dívá se přitom – jak Tomatsu sám říkal – očima toulavého psa, protože jediné takto osvobozen a zbaven prvotní svázanosti a předpoklady může nahlédnout přítomnost novým pohledem a objevit její skrytý smysl. Výstava je velmi přesně nazvaná „kůží“, protože vnímá skutečnost skrze detaily, ryze fotograficky klouže po povrchu věcí, po drobných rankách, protože „zraněná kůže obsahuje víc pravdy než velké ideje“ (Leo Rubinfiem). Tomatsu ohmatává realitu jako slepec, proto je dojem z jeho fotografií často až fyzický, a přitom smysl stále zůstává pod povrchem, je vryt pod kůží a je třeba ho neustále hledat.

Uspořádání

Výstavu kurátorsky připravil americký fotograf a esejista Leo Rubinfiem pro Museum of Modern Art v San Francisku a Galerie Rudolfinum ji převzala, dodala jí však, za pomoci ředitele galerie Petra Nedomy, jiný instalační rozměr – fotografiím chybějí popisky; jsou pouze očíslovány a návštěvník dostane zdarma malou knížečku, jakéhosi průvodce výstavou, kde je ke každému číslu přiřazen název a stručné objasnění. Instalace není uspořádána vysloveně chronologicky, spíše spojuje trsy témat, jimiž se Tomatsu zabýval v průběhu let. Jednotlivé cykly jsou naznačeny na podlaze, jako směrové šipky naší prohlídky. Fotografie jsou přitom vyskládány těsně vedle sebe, na způsob filmového pásu, jako když si fotograf prohlíží kinofilm políčko po políčku. Návštěvník (chtělo by se až napsat divák) by si měl v duchu Tomatsuových fotografií poskládat celek dohromady sám, pokusit se nalézat smysl nejen na jednotlivých snímcích, ale čist ho i z celku.

Napříč tématy

Procházíme tedy napříč tématy i motivy výstavy a nacházíme styčné body tvorby tohoto japonského „realistického surrealisty“. Ve fotografii tmavého dřezu s bílými nádobami (cyklus *Domov*), které se z pohledu svrchu zdají až sobě nepodobné, jako abstraktní obraz připomínající ženská řadra, vnímáme podvědomě jejich skrytou nostalgii: zobrazují domov, cosi, co se ztrácí a znovu hledá. Symbolika matčina řadra, stolu, kde se společně jedlo. To, co pominulo, co chybí. Podobnou ambivalenci reálného předmětu a abstraktního obrazu nacházíme v oddílu věnovaném Američanům v poválečném Japonsku (cyklus *Američané* v lehké narážce na dílo Roberta Franka, kterému se v zaujetí detailem a přirozeností věcí Tomatsu velice podobá). Na fotografii je letící letadlo, ale negativ a pozitiv jsou obrácené, což snímku dodává abstraktní rozměr. Nenásilný přechod reality do abstrakce nachází přirozenou výtvarnost skutečnosti – realita je opravdu fotogenická, krásná. Po zobrazení amerikanizace poválečného Japonska i jeho jizev v podobě pozůstatků války splyne Tomatsu v šedesátých letech s vlnou radosti a uvolnění a zobrazuje nevěstky, laciné předměstské bary či erotické motivy. V sedmdesátých letech se pak odebral na jih země, který pro něj ztělesňoval to staré, autenticky japonské, co je třeba zachytit, než se navždy vytratí. V tom spočívá ambivalence jeho pohledu – na jedné straně tu nachází původnost národa a kultury, na druhé straně cítí, že jih pomalu umírá, že nenabízí žádnou budoucnost. Podobně rozporuplný byl i jeho vztah (a vztah Japonců obecně) k Americe – na jedné straně představovala nepřítel a původce „bomby“, který vzal Východu jeho starý svět, na druhé straně Japonci po válce tíhli ke všemu západnímu, modernímu, co ztělesňovala. Na Tomatsuových fotografiích vidíme rozesmáté a žvýkající americké námořníky, ale také malého japonského chlapce s kšiltovkou a americkým tričkem na hubeném těle, s pozadím chudé a prázdné krajiny (cyklus *Američané*).

Pravda

V pozdější Tomatsuově tvorbě objevujeme stále více barvy a směřování k abstrakci. Ta však opět vychází z konkrétních předmětů, na nichž se akcentuje jejich fotogeničnost stejně jako symbolika, kterou obsahují. Například při pohledu na dvojexpozici modrého a zamíženého obrazu světové výstavy v Ósace a rudých kaněk na skle (cyklus *Kůže národa*) si podvědomě skládáme *Hinomaru* – obraz rudého kotouče vycházejícího slunce, symbol Japonska, znázorněný i na státní vlajce. Proč se ale kruh slunce na fotografii náhle rozstříkuje do kapek a jeho původní jednota je pryč? Tomatsu nás vybízí k otázkám, které jsou pravdě blíže než pokusy je zodpovědět. A netýkají se pouze osudu jednoho národa, ale i nás samých a našeho vnímání umění. Výstižně to popisuje ve svém eseji o díle Shomei Tomatsua Leo Rubinfiem: „Čím víc člověk usiluje o rezolutní řešení, tím víc se vzdaluje od pravdy.“

Autorka je filmová publicistka.
(Poděkování Leo Rubinfiemovi.)

Shomei Tomatsu: Kůže národa. Ve spolupráci se San Francisco Museum of Modern Art a Japan Society v New Yorku. Galerie Rudolfinum, Praha, 11. 1. – 15. 4. 2007.

Shomei Tomatsu: Ocelová helma; Japan World Exposition

Skoro jako u nás v Česku

Revizor v Národním divadle

Další klasická ruská hra na českém jevišti, tentokrát na scéně Národního divadla. A opět v panelákovém umakartu.

TOMÁŠ VOKÁČ

Miroslav Donutil a Saša Rašilov, v pozadí Vladimír Javorský a Jan Hájek. Foto ND – Dan Materna

„Je zle: jede k nám revizor!“ děsí se v první replice slavné Gogolovy hry Hejtman. Není se co divit, kdo z nás by zůstal klidný, když se blíží nekompromisní státní kontrola. Gogol, který chtěl svou hrou vykreslit bezpráví a zlo v Rusku, však připravil pro místní nabubřelou honoraci s kapsami plnými úplatků daleko větší trest. Domnělý revizor je falešný, a co hůře, vesnické hodnostáře bez mrknutí oka obere.

Past stylizace

V korupci prolezlém okresním zapadákově, který je v inscenaci Michala Dočkala pojat ve stylu sedmdesátých umakartových let, je pozdvižení z příjezdu revizora dvojnásobné již jen tím, že se začne neprodleně skartovat. Dočkal stejně jako Gogol pracuje s jednoduchým, ale platným a nestárnoucím předpokladem, že se vždy a všude najde nějaký blbec, který nesmyslným báchorám, nakukaným kýmkoliv, uvěří. A tak dva statkáři, místní drbny Bobčinskij (Jan Hájek) a Dobčinskij (Vladimír Javorský), v Dočkalově inscenaci spíše agilní poskoci, malí socialističtí donašeči, Hejtmanovi nabulíkují, že nafučený notorik a žvanivý hejsek Chlestakov je kontrolor z Petrohradu. Oba herci dokazují své komické nadání, schopnost rozehrát nenápadnou situaci ve frašku a vypointovat záměrně nemotorné a rozevláté jednání. Vzhled obou postav je ztělesněním pouličních šmelinářů s epesními hnědými roláčky, koženkovými bundami, tesilkami a velkými tmavohnědými brýlemi, někdejší výkřikem východoněmecké módy. Z herecké stylizace dvou obecních veksláků lze navíc vytušit, že se za všemi nenucenými legráckami skrývá významový přesah nejen do bezhodnotových sedmdesátých let, ale stále bohužel i do naší současnosti.

Podobnou interpretaci umožňují i ostatní postavy. Zdá se však, že jednotlivé vtípky, gagy a scénické skeče zastihují vážnější, morální rovinu celé inscenace. Pověstné Hejtmanovo vztekklé zvolání „Čemu se smějete? Sami sobě se smějete?“ se pak devaluje na pouhý vtíp. Rozbujelými jednotli-

vostmi komedie mnohdy přerůstá ve frašku, která se více než na význam slov a dialogů soustředí na situační komiku.

Revizor?

Hlavní postava Hejtmana v podání Miroslava Donutila však tímto problémem netrpí. Jeho umírněné grimasy a gesta odkazují ke komickému jednání, zároveň ale umožňují nahlížet postavu prizmatem současnosti. Hejtmanova pečlivě načesaná patka, růžovo-oranžová košile, poněkud těžkopádná chůze či slova o šibalech parafrázují nenápadně, ale pochopitelně současného českého politika. Satira to není v žádném případě zlá ani nijak ostrá, a přitom pro diváky srozumitelná. Škoda jen, že podobných náznaků není v inscenaci více či nejsou dobře čitelné.

Miroslav Donutil se ale nesoustředí pouze na parodii politiky, a není to ani hlavní cíl inscenátorů. Přesto svým precizním pojetím „bodrého a v jádru dobrého“ normalizačního hodnostáře, trapně si navěšujícího zlatou primátorskou medaili v okamžiku, kdy se dovídá o revizorově příjezdu, vytváří tolik v současnosti známý typ naoko přátelských úředníků, kteří jsou pro zachování svého statutu schopni udělat cokoli. V okamžiku střetu obou protagonistů, Hejtmana Miroslava Donutila a Chlestakova Saši Rašilova, se dostáváme k základnímu problému celé inscenace. Hejtman, podpořený dalšími výrazně typově odstíněnými figurkami, se stává příliš silným Chlestakovovým protihráčem. Navíc precizní miniatury ostatních herců, které dotvářejí celý bezútěšný kolorit městečka bídy s vykořisťovanými živnostníky (další z evidentních parafrází současnosti), nevěrohodnost typu „jak nafoukaný hejsek obral rafinované, i když notně natvrdlé funkcionáře“ ještě zvýrazňují. Ačkoliv jde o jeden z nejsoustředěnějších výkonů Saši Rašilova na scéně Stavovského divadla vůbec, zůstává jeho pojetí extravagantního mladíka s napomádaným kohoutem, v černém kabátě moderního střihu a barevnými slipy, za které si strká četné úplatky, příliš jednostranné a monotematické. Ukřičenost a neustálá leh-

ká opilost se dá jistě v pozdějším stadiu, kdy si Chlestakov svými řečmi již obmotá kolem prstu celé město, pochopit. Ze začátku se však nechce věřit, že všemi mastmi mazaný, i když poněkud prostoduchý Hejtman a jeho parta fikaných prostáček uvěří, že právě tento podivín a tlučhuba je revizor. Tato nepravděpodobnost má prostý základ v hercově projevu: Rašilov po celé představení totiž nemění ani dikci, ani herecký výraz a veškeré repliky odehraje v notně afektovaných výkřicích obtížně artikulujícího připitého náfučky. Kdo by pak věřil, že se jedná o vysokého úředníka z velkoměsta, když přetvářka a alespoň markýrované „dobré způsoby“ jsou mu zcela cizí? Nejsilněji tak vychází scéna, kdy se Chlestakov v pseudomoderním Hejtmanově domě s nafukovací sedací soupravou a bazénem v popředí dostane do transu a ve svém strašlivém vyprávění s diktátorskými prvky a v zanícení sebou samým si ani nepovšimne, že chodí po vodní hladině. Zkrátka karikatura, kterou Saša Rašilov předvádí, chybí to, co ostatní protihráči částečně rozehrávají, totiž reálnější a umírněnější pojetí.

Například František Němec předvádí dokonalou mimicky a gesticky zahrnou, téměř nemluvnou a nenápadnou, ale výsostně komickou, upjatou a vodkou nasáklou postavu Školního inspektora. Výraznější komikou a jistou hektičností oplývá i Hejtmanova žena Anna v podání Jany Bouškové. Herečka si i přes skutečné gagy pro pobavení publika, jako je krkolomný pád z nafukovacího sofa nebo rozvážněný zpěv s červeným mikrofonem, udržuje klidnější polohu maloměstské dámičky. Anna touží po Chlestakovovi stejně jako její hloupá dcera Marja, kterou v Dočkalově inscenaci charakterizuje spíše pseudomoderní kostým než samotné jednání. Těžká role, pro Magdalenu Borovou atypická, v níž není zřetelně rozehrána ani rivalita k matce, ani přitažlivost k Chlestakovovi. Herečka se příliš soustředí na vnější frašku, typ bezduché naivky, čímž se její postava stává lehce postradatelnou.

Není satira jako satira

Z „hereckého“ nepoměru revizor kontra městečko pak vyplývá, že zejména scéna předávání úplatků, příznačně přenesená do sauny Hejtmanova domu, nevychází. Jednotvárný Chlestakov není ani zábavný, ani lišácký, ani dobrý lhář či hráč, pouze mechanicky vybírá špinavé peníze, čímž celá scéna působí příliš stereotypně a zdoluhavě. Zkrátka žádný vzor pro novodobé, daleko obratnější české korupčníky a jejich rafinované rybářské či jiné nenápadně pojmenované úplatky. Nicméně *Revizor* uváděný ve Stavovském divadle není v žádném případě špatná inscenace. Již jen tím, že nabízí množství scénických detailů, situační komiky i kvalitních hereckých výkonů. Ačkoliv je ona gogolovská pichlavá satira poněkud upozaděna právě premiérou komických skečů, celková stylizace diváka neustále uvádí do trapné nejistoty, zda to, co se před námi na scéně odehrává, nevidáme příliš často i v současnosti, právě u nás v našem malém provinčním Česku.

Autor je teatrolog.

Národní divadlo v Praze – **N. V. Gogol: Revizor.**

Režie Michal Dočkal, dramaturgie Daria Ullrichová, scéna David Marek, hudba Michal Novinski. Premiéra 23. listopadu 2006; psáno z reprízy 9. ledna 2007.

Sólo pro IBM 1401

Novinka islandského skladatele Jóhanna Jóhannssona

Vítězslav Mikeš

Deskám, jejichž obsah vzniká primárně k jiným účelům než k vydání na zvukovém nosiči, reálně hrozí nevyváženost v dramaturgii či strojenost v přizpůsobování materiálu pro jeho nový život. Islandan Jóhann Jóhannsson na svých sólových albech toto riziko podstupuje pravidelně, stabilně však nalézá způsob, jak dospět k nahrávce přesvědčivého vyznění.

Všechny čtyři dosavadní Jóhannssonovy tituly zahrnují hudbu, která původně tvořila jednu ze složek syntetické produkce: šestnáctidílný cyklus křehkých skladbiček na albu *Englabörn* (Andělé, 2002) vzešel z hudby ke stejnojmenné divadelní hře Hávara Sigurjónssona. *Virdulegu forsetar* (Vážení předsedové, 2004) je zvukový záznam audiovizuální performance, *Dís* (2004) pak těží z hudebního doprovodu k filmu téhož názvu. A konečně *IBM 1401, a User's Manual*, jehož nahrávku nedávno vydala firma 4AD, žije na pódiu coby hudebně taneční představení, k jehož realizaci si Jóhannsson přizval známou islandskou představitelku moderního tance Ernu Ómarsdóttir.

De facto celou Jóhannssonovou tvorbou prochází oduševnělý nostalgický patos, který v posledním jmenovaném projektu autor hlásá i programově. Inspiroval se v něm vzpomínkami svého otce (programátora a hudebníka) na někdejší vizitku firmy IBM a vůbec první počítač exportovaný v roce 1964 na Island – IBM 1401. Myšlenka na zhudebnění tohoto příběhu by ale možná nikdy nevyšla, nebýt jedné drobnosti: schopnosti počítače, „objevené“ úsilím programátorů, reprodukovat prosté jednohlasé melodie. Odtud také pochází představa počítače coby personifikovaného přístroje – hlavní idea celého projektu, osobitě vedená skrze těsné souznění výrazových prostředků hudby a tance. Intenzitu tohoto propojení si ostatně mohlo české publikum ověřit v roce 2005, kdy oba aktéři uvedli *IBM 1401, a User's Manual* v rámci pražského divadelního festivalu 4+4 dny

v pohybu (dojem tehdy umocňovalo i působivě zašlé prostředí Zimního stadionu HC Hvězda). Ti, kdo o tuto akci přišli, mohou alespoň zhlédnout několik ukázek na Jóhannssonově domovské stránce (www.johannjohannsson.com). Otázka tedy zní: Mělo smysl odtrhnout jednu součást od tak kompaktního celku a předložit ji samostatně?

Jóhannsson ve snaze dosáhnout plnějšího zvuku nahradil na nahrávce smyčcové kvarteto orchestrem. (Není bez zajímavosti, že během pobytu u nás si vyhlédl barrandovské studio Smečky, kde si nechal nahrát orchestrální part Pražským filharmonickým orchestrem, vedeným Máriem Klemensem.) Plasticitu zvukové hladiny pak zaštiťuje elektronikou, střídou, ale podmanivě funkční a snoubenou s akustickými nástroji v dokonalou symbiózu, což je kvalita, která se projevila již na prvních dvou jeho albech.

Pět částí kompozice na sebe navazuje attacca, pouze finální věta je odsazena zřetelnější céсурou. Zaručuje to semknutost celku, která je posilována i motivickou koncentrovaností: většina melodií jako by totiž vycházela z jediného několikatónového nápěvu islandské patriotické písně *Ísland Ögrum Skorið*, exponovaného hned v úvodu v podobě dochovaného autentického záznamu, „nazpívaného“ ústředním hrdinou skladby, počítačem IBM 1401. Tento motiv se vynoří z ticha a jeho smyčka poté vytváří po celé trvání první části, nazvané *Part I: IBM 1401 Processing Unit*, ostinátní kontrapunkt k orchestrálním plochám. Vytratí se jen při dvou dynamických kulminacích, které představují i emocionální vrchol úvodní pasáže. „Dokument doby“ se ozve také ve dvou následujících částech (*Part II: IBM 1403 Printer* a *Part III: IBM 1402 Card Read-Punch*): anonymní hlas předčítá návod na obsluhu počítače, jehož obsah ovšem netřeba vnímat. Jóhannsson s touto nahrávkou totiž pracuje jako s dalším nástrojem, který zcela přirozeně zapadá do hudebního proudu.

A přece: úsek skladby, počínající okamžikem, kdy se hlas ve třetí části pozvolna vytratí, až ke zhuštěné změti vzdechů Erny Ómarsdóttir a tematickým odkazům na úvod v *Part IV: IBM 729 II Magnetic Tape Unit* se může při poslechu zdát jako zdlouhavý, smyčce tu jen „přešlapují“, jako by jim něco chybělo – obraz a tanec. S hymnickým

finále (*The Sun's Gone Dim and the Sky's Turned Black*), v němž dává Jóhannsson vzpomínout svým recitativním, poklidně frázovaným a vokodérem zkresleným zpěvem na půvabnou píseň *Odi et amo* ze zmiňovaného alba *Englabörn*, se však chvilkové rozpaky znovu rozplývají. I proto je odpověď na výše položenou otázku jednoznačně kladná.

Autor je redaktor časopisu HIS Voice.

Jóhann Jóhannsson: IBM 1401, a User's Manual. 4AD; 2006.

Staronový Tom Waits: Výtržníci, uplakánci a samorosti

Dalších padesát šest písní Toma Waitse

Jakub Pech

Tom Waits se rozhodl otevřít sirotčinec pro děčka, která před časem sám opustil. Společnou střechu jim tvoří megalomanský projekt trojitého CD *Orphans*. Je tu několik otázek. Co obměkčilo „otcovo“ srdce? Kolik dalších levobočků zůstalo ladem? Bude se pro ně v budoucnu také stavět domov? Již samotné úvahy dávají tušit, že tato kompilace nebude zrovna „best of“.

Deska vyšla ve dvou verzích. Za prvé jako digi-pack se čtyřiadvacetistránkovým bookletem a za druhé ve sběratelské edici s bookletem o padesáti čtyřech stránkách. Zábavná je novinová koláž, jíž je „vystlán“ vnitřek obalu. Nalezneme zde data vynálezů, poslední slova slavných, popisy sebevražd různých osobností a jiné bizarnosti. V tenčí verzi bohužel nejsou texty k písním (tento deficit naštěstí fanoušci svižně dohánějí na internetu), nýbrž jen výčty muzikantů k jednotlivým diskům. Není zřejmé, kdo z hostů hraje v které písní, ale dá se pochopit, že někde na prvním disku jsou například roztroušeni kompletní rockeři Primus.

Sirotčinec má tři poměrně jasně definované části. První se jmenuje *Brawlers*, čili „výtržníci“. Ty je dle Waitse dobré občas bit, a tudíž mají úderný a svižný beat. Rock'n'rolly a rozjívěné hopsárny. Oproti tomu *Bawlers* jsou „uplakánci“, které je třeba uklidňovat ukolébavkami. A *Bastards* jsou „samorosti“, kteří se zoufale snaží být sami sebou, jenže když přijde na dvojité bonusový přídavek (*Dog Treat* a *Missing my Son*), je jich už poněkud moc.

V podstatě dává autor návod někomu, kdo ho bude příště zařazovat do učebnice populární hudby, jak má vypadat roztrídění jeho tvorby: skočné skladby, hlemýžďovitě pomalé cajdáky a divnosti. K tomuto účelu se může kolekce hodit, ale v případě trojalba záměr nefunguje a výsledek se zcela zbytečně stává špatně stravitelným. Oddaní posluchači to uslyší neradi, nicméně především disk *Bawlers* (ten pomalý) nemá valnou hodnotu. Na Waitsových řadových albech mají balady své místo - jako ingredience. Ovšem zde najednou zůstává místo plnohodnotné

ho chodu pouze talíř s osamocenou surovinou, nejspíš skořicí.

Z nabízených šestapadesáti písní by se šikovným výběrem dala uspořádat jedna vkusná deska, přičemž čerpat by se mělo především z Výtržníků. Ale takhle se věru nejedná o nic nového: takzvané experimenty s gramofony a beat-boxem by se již neměly rozmazávat, protože před Waitsem to ozkoušely stovky jiných muzikantů, a lépe. Dále se často mluví o tom, jak tento písničkář čerpá z kořenů americké lidové hudby. Ano, je to pravda, stejně jako u většiny ostatních amerických i evropských muzikantů spadajících rámcově do škatulky „rock“.

Co na něm tedy posluchače v takové míře přitahuje? Dávno tomu, co vystoupil z undergroundu, a po více než třiceti letech se zdá, že je stále známější. Mám za to, že zvuková estetika ošmirglovaných nástrojů představuje u Waitse nutný doplněk potrhaným hlasivkám (údajně v dětství křičel do polštáře, aby mu zmužněl hlas). Ještě před několika lety byl považován za exota. Poslední dobou je však lo-fi zvuk moderní, a tím pádem začíná být i Tom Waits stále módnějším interpretem. Ačkoliv podobné věci dělá dlouho, teprve nyní souzní hned s několika hudebními trendy najednou: homerecording, retro a do jisté míry zapadá i mezi „freak-folks“. Dá se však úspěšně pochybovat o tom, že až tato vlna opadne, bude si Waits schopen konečně pořádně odkašlat a začít s něčím úplně jiným.

Pro začátečníky tato kompilace není, ti nechtě začnou s Waitsovými prověřenějšími tituly z let minulých. Věrní obdivovatelé se jistě neudrží a *Orphans* si pořídí. Loni však vyšlo nemálo nápaditějších a koncepčně vyváženějších nahrávek, za něž se příslušný obnos sluší utratit spíš.

Autor je přispěvatelem serveru Nomenomen.cz.

Tom Waits: Orphans. Anti-; 2006.

Vážení předsedové, Jóhann Jóhannsson

Goyovy přízraky

Formanovo drama bez dramatu

Po svém příjezdu do Ameriky režisér Miloš Forman záhy pochopil, že už nebude moci pokračovat ve filmařském stylu nové vlny. Jeho tvůrčí postupy a scénáře zachycující především nálady či pocity nebyly zrovna tím, na co by tamní publikum čekalo. Začal se tedy zaměřovat na výrazné literární či divadelní předlohy (Přelet nad kukaččím hnízdem, Valmont; Vlasy, Amadeus), až nakonec dospěl do fáze pozoruhodných předloh životních (Lid versus Larry Flynt, Muž na Měsíci). Zatím posledním střípkem ve skládačce jeho úspěšné cesty k „americkému snu“ je snímek Goyovy přízraky.

ELIŠKA DĚCKÁ

Nový Formanův film se točí jako obvykle kolem dramatického epického příběhu. V posledních letech rovněž neodmyslitelně ke každému jeho snímku patří slavná herecká jména v hlavních rolích. Tentokrát je obsazení vskutku mezinárodní: Švéd Stellan Skarsgård, Natalie Portmanová jako reprezentantka USA a Javier Bardem za „domácí“ Španěly. Jistě i díky těmto hvězdám si mohl Forman dovolit velkolepou výpravu plnou barev, kostýmů, elegantních paláců a nejslavnějších obrazů z madridského Prada. Kdy si tak precizně budovaná atmosféra ustoupila kamsi do druhého plánu, neboť klíčovou roli zde hrají výhradně otázky typu „jak to dopadne“, „kdo se s kým potká a kdo ne“. Navzdory předcházejícím řádkům, které by klidně mohly popisovat pouze další finančně zajištěnou, tuctovou historickou podívanou, je v *Goyových přízracích* za vším tím velkolepým leskem Formanův duch stále přítomen. I když většinou bohužel jen tak nesměle vykukuje z ústraní.

Malé jízlivé radosti

Nejzřetelněji je Formanovo autorství patrné v obsazení drobných vedlejších rolí, což byla vždy jeho specialita. Španělská herečka Blanca Portillová (mimořádně také Augustina z Almodóvarova snímku *Volver*) přidává postavě lehce zdegenerované královny sebeironický, jízlivý a zároveň sympatický rozměr, když si vede svůj cynický monolog během pózování malíři. Podobně i José Luis Gómez má přesně tu tvář a charisma, abychom mohli uvěřit, že bohatý vystrašený šlechtic je opravdu schopen pro záchranu dcery proměnit noblesní společenský oběd v improvizovaný církevní soud a bohatě dekorovaný jídelní sál v prostou mučírnu o jednom provazu se smyčkou. Ostatně právě v podobných bočních epizodách lze často cítit specifický nahořklý humor, který bychom jen stěží hledali v jiných amerických velko filmech. Mezi ty vtipnější patří bezesporu scéna, kdy je Goya za nelichotivý portrét královny potrestán poslechem panovníkova neumění na housle. Celá situace navíc přesně vygraduje závěrečným momentem, v němž se všemohoucí vládce s dětinsky spokojeným

úsměvem ptá Goyi, jaké to bylo. Naopak spíše mrazivou zábavu přináší pasáž veřejné popravy, s níž si Forman vyhrál do posledního detailu a zcela netradičně dal větší prostor všedním příhodám okolo než samotnému aktu. Smrti zde totiž poprava zdaleka nekončí. Lidé hbitě vyskočí na popraviště a tančí na hudbu vyhrávající odcházejícím oficiálům, zatímco v postranních uličkách se tamburové převlékají z uniforem po své další fušce. Podobné drobnosti téměř dvouhodinový historický film zpřijemňují a zlidšťují, ale zároveň jich není v díle tolik, aby zabránily divákovi pocítit únavu a postupující znučenost.

Lehkost versus odhodlání

Hlavní problém *Goyových přízraků* představuje už po pár úvodních minutách scénář. V epicentru dění stojí tři hlavní postavy, jejichž životy se občas protínají, ale žádné velké drama se mezi nimi nekoná, protože jejich vzájemné vztahy jsou brzy jasné dané a do konce filmu se nezmění. Goyova ochrannitelská láska ke své múze Inés, naopak od začátku ji zneužívající mnich Lorenzo, jehož vztah ke Goyovi zase nikdy nepřekročí opatrnický společensky žádoucí kontakt. Postava Inés je brzy odstraněna z plátna i ze scénáře, protože dlouholeté vězení z ní udělalo žijící mrtvolu (přepečlivá maska à la vetchá stařena tak naneštěstí skutečně vypadá, čímž lehce hraničí s hororovým komičnem), a Goya stojí po celý příběh spíše v pozadí jako přemýšlivý, leč ve vlastním hluchém světě žijící samotář. Do popředí se tak nakonec dostává mnich Lorenzo, což je ze scenáristického a dramaturgického hlediska poněkud nepochopitelný tah: tato figura je v průběhu filmu stále stejným bídákem, absentuje u ní jakýkoli vývoj, protože působí značně neatraktivně. Lorenzovy promluvy nadto mnohem víc než o temných hlubinách duše vypovídají o dobové politické situaci a mají na jednoho zbabělého mnicha až příliš velký filosofický přesah. V úplném závěru sice Lorenza zničehonic zasáhne svědomí a on se nechá dobrovolně popravit, jenže tenhle charakterový veletoch není opřen o žádný předchozí náznak ve scénáři;

vyznívá spíše jako deus ex machina, kterým celý opus končí.

Podobné zvláštní „motivace“ postav zarází vícekrát. Proč Goya nechá Inés odejít s Lorenzem, člověkem, kterému nikdy nevěřil? Navíc po takovém úsilí, jež pro ni vynaložil? Je skutečně pravděpodobné, aby dívka spoutaná společně s dalšími prostitutkami na káře poznala mezi lačnými vojáky v jednom jediném osudovém okamžiku svou životní lásku, muže, který ji zachrání? Podobných zvratů, které tu nejsou vyjmenovávány s hnidopišskou škodolibostí, ale proto, že během projekce nepříjemně bijí do očí, zůstává v *Goyových přízracích* bohužel více. Podobně rušivě jako místy nepochopitelné jednání postav působí i jazyková stránka díla. Přestože to může hollywoodským producentům připadat jako prkotina, oni sami musí nejlépe slyšet, že španělská angličtina je prostě jiná než ta americká. A musím upřímně dodat, že jsem vůbec neměla v úmyslu se jí zabývat, dokud mi po jednom z prvních dialogů mezi americkým a španělským hercem nevyskočila v hlavě otázka: co tam ten Američan na španělském královském dvoře dělá? Kromě toho považují osobně za trochu nedůstojné, když ve filmu obsahově tolik spojeném s konkrétní zemí mluví její řečí jen prostitutky a hospodští povaleči v pozadí. Když anglicky, tak proč ne všichni?

V zatím posledním snímku Miloše Formana jako by odhodlání převálcovalo dřívější lehkost a radost, která tak silně vyzařovala i z jeho *Muže na Měsíci*. V jednom z nedávno otištěných rozhovorů Forman prohlásil, že točí také proto, aby si dokázal, že ještě může. Možná tahle zdánlivě banální odpověď na nevinnou žurnalistickou otázku získává v souvislosti s *Goyovými přízraky* mnohem komplexnější rozměr.

Autorka je přispěvatelka časopisu Cinepur.

Goyovy přízraky (Goya's Ghosts).

Španělsko 2006, 114 minut.

Režie Miloš Forman, scénář Miloš Forman

a Jean-Claude Carrière, kamera Javier Aguirresarobe.

Hrají Stellan Skarsgård, Javier Bardem,

Natalie Portmanová ad.

Mraky nad NFA

V českém filmovém rybníce

Diskuse o situaci Národního filmového archivu (poprvé v č. 49/2006) konečně rozčeřila poměrně klidnou vodu českého filmového prostředí, alespoň mezi několika zainteresovanými. Člověk stojící mimo obor asi příliš nepochopil, co je NFA vytýkáno, protože nikdy neměl možnost vidět jinou jeho aktivitu než cyklus Filmů pro pamětníky. Zatímco filmový archiv nového tisíciletí by si měl klást za cíl zhodnocovat své sbírky, veřejnosti u nás je předkládáno, že prvořadým úkolem je archivace. Nezbývá, než se pokusit strukturovaně načrtnout některé klady i zápory existence našeho „rodinného stříbra“.

DAVID ČENĚK

Nechtěl bych, aby můj text byl vnímán jako hysterický výpad proti Národnímu filmovému archivu. Stále stojím za svým podpisem pod vyjádřením katedry (A2 č. 51/2006). Byl bych prvním, kdo by se postavil proti zrušení NFA nebo snaze neadekvátně ho sloučit pod nějakou zastřešující organizaci. Na druhé straně se mi nelíbí s ním spojená demonizace, protože „pouze“ postrádá dynamičtější řízení, které by se nespokojilo s tradičním posláním archivu, ale snažilo by se vybudovat moderní instituci aktivně se podílející na uchovávání filmového dědictví a jeho nejširšího využití.

Financování a knihovna

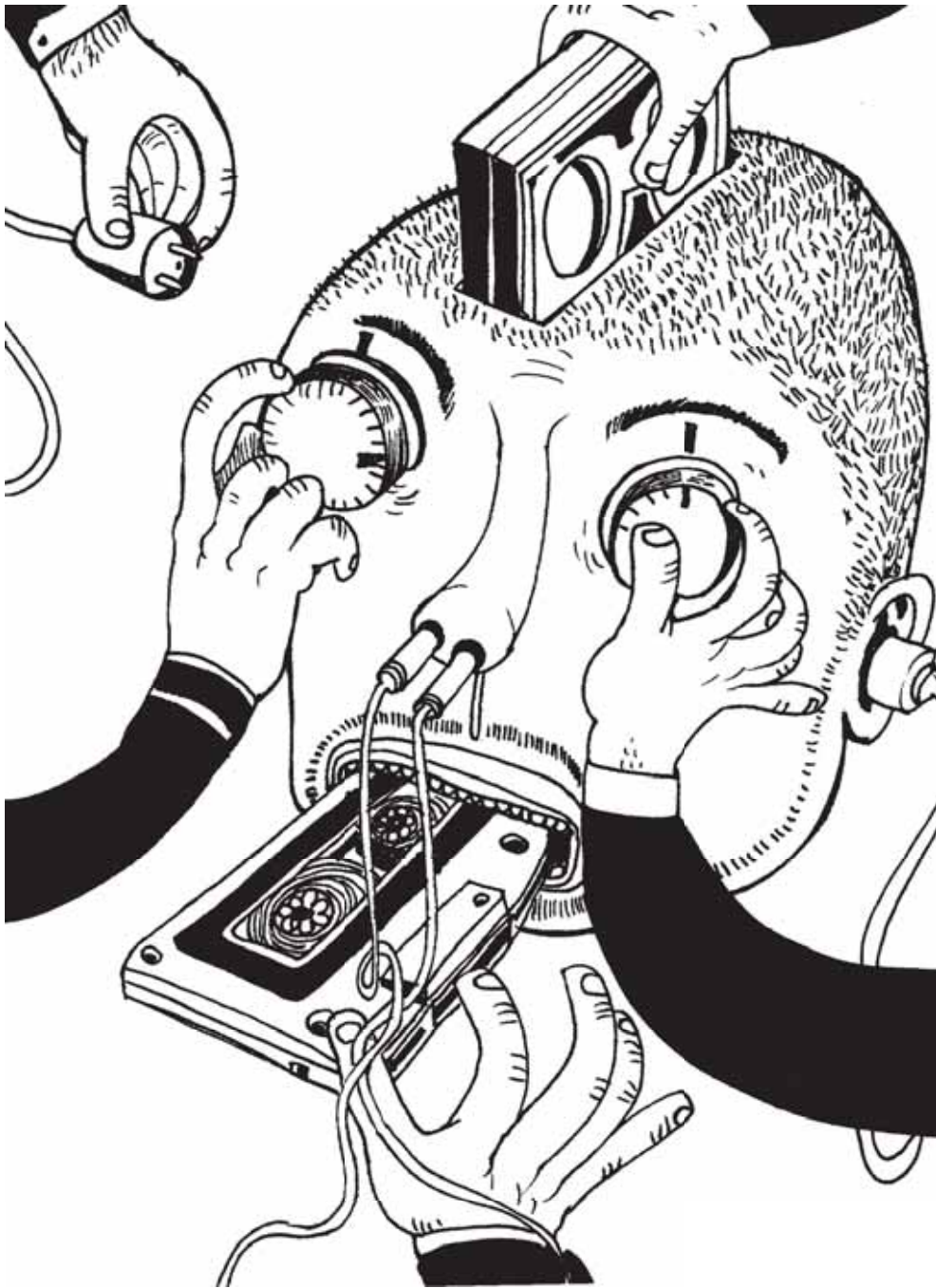
Reakce ředitele Vladimíra Opěly (A2 č. 02/2007) mi připadá příznačná pro celou situaci a jen potvrzuje řadu výtek z textu Přemysla Martinika, který polemiku vyvolal. Nevěřil jsem vlastním očím, když jsem četl v Opělově ohlasu: „Hlavním důvodem problémů archivu není nedostatek financí. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR (...) vyjádřila vůli dát NFA relativně stabilní, nezávislý zdroj příjmů k jeho činnosti...“ Je-li pan ředitel tak spokojen s přístupem Poslanecké sněmovny, proč nekoupí budovu v centru Prahy, proč NFA lépe nevybaví, proč nepřeveze knihovní fondy na jedno místo? První a druhý bod si protiřečí. Při troše ironie z nich vyplývá, že špatná vybavenost NFA je tedy chyba jeho vedení, které neumí účelně nakládat s dostupnými prostředky poskytnutými státem.

Je řada věcí, které si zaslouží pochvalu. Knižní fondy NFA využívám asi osm let. Zde je vidět nejmarkantnější pokrok. Kdyby prostory byly jiné, člověk by se cítil jako v moderní specializované knihovně s kvalifikovaným a ochotným personálem. Podrobnou rešerši je možné provést po internetu. Bibliografické údaje snad ani podrobnější být nemohou. Samozřejmě: knihovna působí jako před stěhování, ale bohužel potřebuje především více prostoru. Jen jedna výtku – nehorázněné ceny reprografických služeb (těmi určitě patří mezi nejdražší na světě)! A tvrdit alibisticky, že jsou poskytovány dle Knihovního řádu, není odpověď. Obávám se, že ten není schvalován zaměstnanci knihovny.

Filmově vychovávat, anebo ne?

Kurs filmové historie je naprosto neefektivním mrháním sil NFA. Přístupný je prakticky jen pražským studentům, přestože se ho může zúčastnit kdokoli. Je naivní si myslet, že by studenti z Moravy nebo z Liberce jezdili hromadně na přednášky o filmové historii. Něco takového nelze provádět frontálním výkladem a rozdáváním tištěné informace – to přežijí jen ti, co jsou již stejně rozhodnutí věnovat se filmu soustavněji. Z důvodu oboustranné averze nemůže Asociace českých filmových klubů využít potenciál NFA pro projekt Film a škola a NFA nemůže účelně zaměřit tento kurs.

V bodě šest pan ředitel povětšinou vyjmenovává aktivity, které jsou samozřejmostí pro většinu světových archivů. A mohli bychom se ptát: jací odborníci hodnotí vědeckou filmografii *Český hraný film*? Stejně obsáhlé ekvivalenty mají ve Francii, v Mexiku, ve Španělsku, o něco menšího rozsahu v Argentíně nebo v Peru. Moc bych se nechlubil, že v Česku v roce 2006 jsme tuto vysoce odbornou publikaci ještě nedotáhli do konce a na rozdíl od Slovenska pořád nemáme dějiny české kinematografie. Zato máme kvanta sebraných článků v knižním vydání, antologie polské filmové teorie a podobné zásadní publikační počiny.

Ilustrace Jiří Franta

Svízele dramaturgie kina Ponrepo

Ohledně kina Ponrepo nám opět reakce ředitele Opěly nic moc nevysvětluje. Otravné tlumočení do sálu by šlo odstranit získáním grantu nebo sponzora, protože instalace zařízení umožňujícího šířit překlad do sluchátek je finančně dostupná. Doplnovat výstavy, poskytnout prostor kulturním střediskům a spolupracovat s festivaly považuji za morální povinnost vzhledem k nevyužití kapacit archivní promítací síně. A jedna poznámka k obsahu programové brožury (zde jsem si vědom, že u mě dochází ke střetu zájmů, ale tento – pro většinu veřejnosti nepostřehnutelný – detail jen svědčí o koncepční neujasněnosti celku): jak rychle před několika lety došlo k oživení programové skladby, tak rychle se z této tiskoviny stala názorová platforma dramaturga NFA Milana Klepikova. Ten zhruba každé dva měsíce, pokaždé jiným způsobem, „mile“ útočí na nešvary českého filmového prostředí, které ho trápí. Bohužel zatímco před lety byly jeho texty cenným zasvěceným pramenem, dnes jde často o zahlcení nepodloženými výroky, pofiderními filmovými žebříčky, volnými překlady z francouzského tisku atd.

Uvedu alespoň jeden příklad, který svou infantilní dotčeností vzbuzuje smích. V lednové brožuře na straně 18 je v úvodu k cyklu k výstavě s tématem dekadence „skrytá“ kritika na Festival otrlého diváka, který jsem spoluzakládal, a rovněž na distribuční výběr AČFK (takový pohrdlivý tón byste těžko hledali v programech zahraničních filmoték). Je absurdní, když to píše zaměstnanec instituce, jejíž distribuční nákup je více než diskutabilní. Pan Klepikov si ve své domnělé výjimečnosti uzurpuje právo rozhodovat, které filmy jsou úpadkové a které ne. Francie se mu jako příklad hodí jen občas. Čtenář se už nedozví, že zbožňovaná Francouzská filmo-

téka pořádá každých čtrnáct dní projekce těchto úpadkových filmů, doplněné diváckou soutěží. Řečnická otázka na závěr: proč je „ponrepácká“ dramaturgie neustále automatickým odrazem výročí úmrtí či narození a proč se nevěnuje více prostoru třeba umělecké dekadenci?

Nedostatek sebedůvěry

Náš Národní filmový archiv je instituce, kterou potřebujeme. Sice trochu usnula, přesto v ní dřímá nevyužitý potenciál. Její veřejná propagace je neuspokojivá. Byl-li podle ředitele Opěly vybrán NFA jako příklad hodný následování pro příští Kongres FIAF v Tokiu, měla by se taková informace objevit alespoň na webových stránkách! Avšak pochybuji, že členové FIAF došli k výběru na základě zhodnocení publikační činnosti, kvality programu Ponrepo, ceny reprografických služeb v knihovně nebo loajalitě vůči sněmovně. Asi jde spíše o ocenění jiného typu. Nevěřím, že by tato mezinárodní organizace měla komplexní přehled o činnosti NFA. Přesto (či právě proto) si myslím, že je třeba lépe „prodat“ sebemenší úspěch a tvrdě bojovat s politiky o každý krok, jako to dělají jiné státní instituce. Doufám, že situace NFA je neudržitelná a dojde ke změně. Nicméně všem musí být jasné, že bez většího zájmu ministerstva kultury to nepůjde.

Samozřejmě moje stesky zde popsáné jsou jen „nadhozené“. Nicméně cítím potřebu veřejné diskuse o proměně naší zatím jediné veřejné filmové instituce. Vadí mi malý český „filmový“ rybník, v němž se plácám i já, a tudíž cítím spoluodpovědnost a nesu část viny. Všichni se vesměs mezi sebou známe. Zveme se vzájemně na festivaly, chválíme různé nefunkční instituce. Tváříme se, že vše je v pořádku. Ale tak to není.

Autor je pedagog na katedře filmových studií FF UK a festivalový dramaturg.

Všichni se tu navzájem nesnášíme

DANIELA IWASHITA

Pokračování ze s. 1

Měl by vyjít například soubor povídek Vladimíra Macury, nevydané prózy Věry Stiborové, nová próza Leoše Šeda, román Biče svědomí Vratislava Effenbergera a Evy Švankmajerové či nesmírně rozsáhlé prozaické dílo Františka Kautmana.

To jsou prózy, které už existují. V jaké situaci jsou autoři, kteří dnes napíší něco nového?

Ani tady neplatí, že zajímavý prozaik přijde do nakladatelství a hned mu vydají knížku. Ty cesty jsou velmi složité. Bohužel tu neexistuje místo, kam by autor mohl přijít a kde by byli připraveni mu kvalitní rukopis třeba do roku a půl vydat. Spíš náhodou se něco někomu zalíbí v Pasece, v Atlantisu, v Argu či jinde. Ale soustavnou práci, kterou dělali za první republiky u Františka Borového nebo v Melantrichu v edicích soudobé české prózy, u nás dnes prakticky nikdo nedělá. Takové pokusy sice jsou, například ve Votobii, hodnotově jsou ale bohužel značně rozkolísané. Nebo tu byla cenná edice Imageny v Českém spisovateli, na jejímž vzniku se podílel Vladimír Novák – ta ovšem zanikla spolu s nakladatelstvím. Srovnáme-li to s dnešní vynikající koncepční nakladatelskou prací v oblasti filosofické, encyklopedické či historické literatury, je dnes vydávání české prózy, ale i poezie, bílým místem.

V čem vidíte hlavní příčinu?

Zdá se, že o vydání knihy rozhoduje spíše náhoda než literárně-esteticky podložený soud: kde si který spisovatel najde přítele, jenž mu rukopis vydá, nebo kde si najde sponzora. Ucelený názor na vydávání české beletrie se projevuje jedině v nakladatelství Host, ti to skutečně pečlivě čtou a zvažují, u nich vidím koncepci jednoznačnou. A ovšem také v menších nakladatelstvích, která si své tituly pečlivě vybírají: například Triáda, Revolver Revue či Druhé město. Jinak u nás jasná koncepce existuje jen u vydávání překladové prózy: má ji například Argo, současný Odeon, Volvox Globator či Paseka.

Problém je také v tom, že nás dnes česká próza nespojuje ve společných čtenářských zážitcích. Čtenáře různých generací spojuje vzpomínka na to, co přečetli dříve, třeba prózy Hrabalovy, ale nejsou zde dnešní knihy, které by dokázaly propojit různé generace čtenářů. Jáchym Topol přitahuje čtenáře mladší, sedmdesátileté autory zase nečtou gymnazisté. Došlo tak ke generačnímu i hodnotovému roztříštění. Osobně to vnímám na dvou vynikajících prozaických knihách, které jsme vydali v Torstu a které zcela nezaslouženě zapadly jak u čtenářů, tak u kritiky: je to kniha povídek Jaroslava Formánka Beze stop (2001) a soubor prozaického díla Ladislava Dvořáka Jak hromady pobitých ptáků (1998). Naprostá nevšímavost k těmto dvěma knihám podle mě není normální. Znamená, že zde na cestě mezi nakladatelem a čtenáři cosi nefunguje. Čtenáři totiž větší reakci až na zprostředkování, které jim poskytne literární kritika či publicistika.

Znamená to, že kritika a recenzenti neplní své poslání?

Lidí, kteří píší o české próze, je tak málo a tak dobře se navzájem znají, že už si téměř

dovedu představit, co kdo z nich o které knize napíše. Nemyslím si, že jde o to knihu jen tak povinně recenzovat. Jde o to, aby někoho opravdu zaujala. Kladně nebo záporně, to už je jedno. Ale aby vznikla reakce, která vychází z hloubky. Což se někdy skutečně stane, někdy někoho něco zaujme tak, že vznikne zajímavý text. Jednou vyjde v Lidovkách či MF Dnes, jednou v Hostu, jednou v Revolveru, jindy ve Tvaru, Souvislostech, A2 či České literatuře. Jsou to ale naprosto výjimky. Není tu situace, kdy bychom čekali, jak se k nové knize někdo konkrétní vyjádří. Jako se před válkou čekalo, co řekne Šalda, nebo třeba v šedesátých letech Jiří Opelík či Jan Lopatka, za normalizace v samizdatu Milan Jungmann či Josef Vohryzek a v exilu Antonín Brousek. Prakticky nikdo ze starších autorů již dnes kritiky pravidelně nepíše. To hlavní, co tu chybí, je nová, pronikavá, nezaměnitelná kritická osobnost, která by psala pravidelně a soustavně. Význam Šaldův byl nejen v pronikavosti jeho vidění, ale i v soustavnosti, systematickosti a pili, s jakou četl vedle textů podstatných i ty zcela marginální a pravidelně se k nim vyjadřoval.

Co by současný kritik měl splňovat?

Měl by být zcela čestný a nezávislý v tom nejlepším slova smyslu: tedy závislý jenom na svém svědomí. Mohl by psát věci kontroverzní, polemické, ale vždy zajímavé. Takovou osobností je pro mě Jan Štolba. Představuje pro mě příklad skutečně hlubokého, osobně prožitého psaní. A je to člověk, který stojí zcela mimo takzvaný literární provoz, uvažuje naprosto poctivě o textu, a ne o tom, kdo ho napsal. Většinou autory, o jejichž knihách píše, osobně ani nezná. Snad nejlépe se mu psalo v Austrálii, co nejdál od Čech, tam vznikly kritiky, které patří k jeho nejlepším. Píše hlavně o poezii, próze se nevěnuje systematicky. U něj mě zajímá každý nový text. On však – přísně vzato – není kritik, jak to běžně chápeme, je to básník, prozaik a muzikant, který také, mimo jiné, uvažuje o poezii.

Ve stati „Česká literatura devadesátých let z pohledu nakladatele a editora“ (LtN 2002) jste psal o bulvarizaci českých kulturních rubrik. Kází se úroveň psaní o literatuře právě v novinách?

Problém dnes vidím spíše v tom, že dva hlavní literární týdeníky a jeden dvoutýdeník novinového typu nejsou dobře dělané: mám na mysli Literární noviny, A2 a Tvar. Literární noviny jsou ze dvou třetin politické. V A2 je pro mě už trochu jiný generační akcent. Měl jsem původně představu, že to bude časopis pro všechny generace čtenářů. A jak vidím, zaměřuje se na témata a věci, které oslovují čtenáře tak do třiceti let, je svým způsobem skupinový. Navíc jeho recenzní rubrika je velice špatná, vytvářena zcela náhodně. Tvar trpí od začátku jedním neduhem: vedle velmi cenných materiálů a studií publikuje i texty té nejhorší úrovně. Většina čísel je potom hodnotově tak nevyvážená, že netvoří celek. Při koncipování časopisu je přitom důležité nejen to, co tam vyjde, ale hlavně to, co tam nevyjde. O tohle myslím nejlépe usilují Souvislosti a Revolver Revue. Z poloviny to platí také o Hostu, bohužel ale ne o jeho recenzní části, která mnohdy připomíná gymnaziální cvičení.

Není to stále stejný problém: nedostatek osobností?

Spíš mi to připadá jako nevyužitá možnost. Chybí mi zapojení autorů starší generace. Třeba Literární noviny na počátku devadesátých let jsem vnímal velice zblízka a kriticky, ale když dnes беру ty staré ročníky do rukou, ve srovnání s dneškem mi připadají jako malý zázrak. Psali tam třeba Jiří Stromšík, Jiří Pelán, Jiří Cieslar, Václav Jamek, Jan Lopatka, Josef Vohryzek, Sergej Machonin a mnoho filologů z různých jazykových oblastí. Podobně lidi dnes A2, Literární noviny i Tvar využívají jen zcela okrajově.

Možná lidé jako Jiří Pelán dnes dávají přednost spíše trvalejší věci – budou raději překládat, psát nebo připravovat knihy než pravidelně publikovat v novinách. Vy sám jste začátkem devadesátých let psal recenze do Literárek a dnes se plně věnujete ediční a redakční práci v nakladatelstvích.

Podstatné je podle mě spíš to, do jakého celku autoři píší, k čemu se vztahují. Například právě Jan Štolba býval jedním z mnoha autorů Literárek, dokud ještě byly literárním časopisem. Potom přešel do Hostu. Myslím, že kdyby nějaký časopis novinového typu syntetizoval to dobré, co tu je třeba v dílčích článcích v příloze Kavárna v MF Dnes, v Orientaci v Lidových novinách, v Salonu Práva, co vyjde v Literárních, v A2 nebo ve Tvaru, už by to vydalo na kvalitní čtrnáctideník nebo týdeník. Možná že těch publikačních možností je příliš mnoho na tak malý národ, tím se síly tříští a kvality ubývá.

Co podle vás brání tomu, aby takový široce založený kvalitní časopis vznikl?

Jedna otázka je ekonomické fungování a druhá jsou mezilidské vztahy. Protože tady se bohužel všichni navzájem nesnášíme. Nejvíce mladí lidé. Staří mají navzdory sporům z minulosti mnohdy víc nadhledu. Nikde dnes nenajdete větší nenávisť než mezi dvěma mladými českými básníky, prozaiky, kritiky či publicisty. To jsou zoufalé vztahy a asi těžko by se v nich dělal časopis, který by se programově snažil nebyť skupinový a dát prostor všem zajímavým osobnostem. To by pak museli být ti redaktori nadlidé, kteří by měli současně školení z diplomacie. Protože tamten mu tam nepřispěje, když mu přispěl támhleto...

Neplatí tohle také o nakladatelích? Existuje zde přece velké množství kvalitních malých nakladatelů, ale chybí jeden velký nakladatel, který by vydával různorodé osobnosti a soustavně se přitom věnoval domácí tvorbě. Myslím tím nějakou obdobu předválečného Melantrichu.

Dnes si takové nakladatelství zatím nedovedu představit. Ačkoli by tu jistě mělo své místo. Jsou zde vynikající specializovaná nakladatelství: Oikúmené na filosofickou literaturu, Vyšehrad na teologickou literaturu, CDK na politologickou a teologickou literaturu, Libri na encyklopedickou literaturu... Všechna fungují, ale žádné z nich nevydává českou beletrii. Důvodem zde ale nebude znesváření nakladatelů, spíše jejich osobnost. I nakladatel je tvůrce svého druhu, má nějakou koncepci, nějaký svůj nakladatelský sen. A současně to musí být praktický člověk, dobrý hospodář. Možná, že taková nakladatelská osobnost či osobnosti pro českou beletrii teprve přijdou. Vycházejí-li ve všech evrop-

ských zemích národní literatury poněkud jinak – a většinou lépe – než u nás, mám na mysli zejména národní klasiku, je nepravděpodobné, že by se o to u nás v budoucnu někdo nepokusil, zvlášť při nakladatelské tradici, kterou tu máme.

Nepředstavují dnes zdejší velcí a malí nakladatelé dva zcela odlišné ekonomické světy? Velcí, jako Euromedia nebo BB art, kteří jsou soběstační a pracují v rámci tržního systému včetně propracované reklamy a PR, a malí, jejichž jedinou reklamou jsou recenze, čas od času nějaká nehonoraná cena, a kteří plně závisejí na grantech a na obětavých jednotlivcích? Přesně tak to je. Jde o otázku finanční kapacity toho kterého nakladatelství. Například Torst je nakladatelství malé a chce malým zůstat. Dovedu si představit, že by se mohlo rozrůstat, nabírat zaměstnance, zvyšovat počet vydávaných titulů. Viktor Stoilov to ale nechce, netěšilo by ho to. Naproti tomu třeba pan Buchal – mluvíme-li o nakladatelství BB art – se rozhodl vytvořit nakladatelství velké a jinak zaměřené. Zdá se mi to zcela v pořádku a nevidím nic špatného v tom, když taková nakladatelství žijí vedle sebe.

Zdá se mi, že u malých nakladatelů je jaksi už předem do podniku započtena oběť: je zde stále zvykem, že redaktori pracují zadarmo, že autor knihy nedostane honorář nebo dokonce na vydání své knihy platí? A nekazí právě tohle vztahy mezi autory a nakladateli – a nakonec i vztahy mezilidské?

Samozřejmě že to tak je. O práci redaktorů zadarmo vím jen ve zcela výjimečných případech, ale je pravda, že v řadě nakladatelství, která znám, a za řadu knih autoři nedostávají honorář a vydání svých knih si občas i sami platí. Závisí to na předchozí domluvě mezi autorem a nakladatelem. Je to tak, není to dobré, ale mnohdy je to jediná cesta, jak lze danou knihu vůbec vydat. Kdyby to tak nebylo, zajímavých knih by, bohužel, vycházelo méně.

Co ještě na cestě knihy mezi nakladateli a čtenáři nefunguje?

Chybí tu kvalitní nakladatelsko-knihkupecký časopis, který by vycházel – řekněme – každý týden nebo čtrnáct dní a informoval o všech vydaných knihách, třeba i bez anotace. V Británii vychází každý týden časopis Books in Print, který „bez chuti a zápachu“ přináší seznam všech tiskovin, které v tom týdnu vyšly. Books in Print vychází i na internetu, takže každý knihkupec v kterémkoliv městěčku v celé Británii vám v něm najde knížku, kterou chcete, a objedná vám ji. To zde neexistuje. Já se knížkami zabývám denně, ale o tom, že nějaká zajímavá kniha vyšla, se dozvím třeba až za rok v zapadlé recenzi v regionálním časopise. Například teď jsem se dozvěděl, že nakladatelství Gaudeamus v Hradci Králové vydalo v roce 2005 knihu Nelly Mlsové o Jaroslavu Havlíčkovi. V Praze jsem ji v žádném knihkupectví nesehnal, teď se mi ji pokusilo objednat knihkupectví Academia přímo u nakladatele... Ale to je něco, co si musejí vytvořit knihkupci sami. Vytvořili síť, díky níž budou moci kdykoliv jakoukoliv knihu objednat, nebudou ji muset mít na skladě. To je základní problém, který se musí odstranit takzvaně zdola, tohle nevyřeší žádné ministerstvo.

S Janem Šulcem o českých nakladatelstvích a podpoře literatury

Jan Šulc. Foto Martin Svozílek

Proč tu funkci neplní týdenní příloha Nové knihy z Literárek nebo distribuční síť s internetovým knihkupectvím typu Kosmas?

To je otázka odborná, již byste měla položit lidem, kteří v této oblasti pracují. Já se domnívám, že určitou vinu nesou sami nakladatelé, kteří mnohdy pracují tak amatérsky, že nepociťují potřebu o vydaných knížkách veřejnost informovat. A knihkupci takovou věc nevyžadují. A lidé na ně netlačí, aby ji vyžadovali, atd. Jde o věc, která tu dlouhodobě chybí a kterou je třeba nejdříve pojmenovat. Třeba se někdo pustí do toho, jak ji postupně uskutečnit.

Myslíte, že je efektivní způsob, jakým vydávání knih podporuje stát, zejména ministerstvo kultury?

Konkrétní grantové podpory ministerstva kultury konkrétním knihám fungují dobře. Mám zkušenost, že jsou přidělovány velmi zodpovědně a pomohly desítkám cenných titulů. Ale samozřejmě je to řešení nesystémové. Protože se vztahuje k jednotlivým knížkám, o kterých rozhodují jednotliví lidé. Takže se klidně může stát, že přijde nějaký

nový geniální Rimbaud, který se z osobních důvodů nikomu nebude líbit – a nakladatel na jeho knížku peníze nedostane. Je třeba hledat též řešení systémová. Jako základní systémové řešení vidím maximální snížení nebo zrušení DPH z vydávaných knih. To by měla být součást volebního programu v oblasti kultury u těch politických stran, které by měly skutečný zájem na tom, aby naše knihkupectví nabízela naši národní literaturu stejně, jako je tomu v Rakousku, Německu, Francii a kdekoli jinde v Evropě.

Neměl by ale stát iniciovat a výrazně podporovat velké projekty – vydávání klasiky a těch největších dluhů z minula? Nemí to ostuda státu, že editorka Erika Abramsová čeká v Paříži třeba i deset let, než se v Praze najde soukromý sponzor na vydání dalšího svazku spisů Ladislava Klímy?

Samozřejmě že ano, v těchto případech by mělo jít skutečně o kulturní politiku uplatňovanou shora, tedy z ministerstva kultury. Mám třeba zkušenost ze Skotska, kde se rozhoduje autonomně v rámci Velké Británie: pro nás je až neuvěřitelné, jak se tam

ní úřady snaží podporovat místní literaturu. Vedle četných stipendií autorům a editorům jde o dlouhodobé granty pro literární časopisy, například Edinburgh Review, trvalou podporu místní vynikající Scottish Poetry Library, jednotlivých nakladatelů či o grantové zajištění vydávání klasické skotské literatury v rámci univerzity, například sebraných spisů Thomase Carlylea. O tom, kdo byl Thomas Carlyle a co pro Skotsko znamenal, ví ovšem ve Skotsku většina vzdělaných lidí. Nejsem si ani zdaleka jist, jestli podobné široké povědomí o kulturních hodnotách existuje i u nás.

Když se mluví o úloze státu, nakladatelé si vždy stěžují na daňovou zátěž. V čem spočívá?

Nakladatel u nás neplatí daň z toho, co prodá, ale z toho, co vydá. Nakladatelé i knihkupci musejí každoročně danit neprodané zásoby vydaných knih. Všichni se proto snaží co nejvíce urychlit prodej a rychle „otáčet“ malé náklady na pultech. To vede k situaci, že v knihkupectvích není ke koupi klasická česká literatura a jiné knihy, které by se prodávaly dlouhodobě. Tohle však nemůže vyřešit

žádný, ani ten nejlepší ministr kultury jako jednotlivec, nebude-li mít politickou podporu většiny v parlamentu. Ve zprávách jsem se teď dozvěděl, že nová vláda chce DPH u knih ještě zvýšit. Na to nemůžu než zopakovat to, co jsem již kdysi napsal: že ve Velké Británii je od 19. století uzákoněno, že v rámci obrany svobody slova – která je jedním z pilířů demokracie – jsou tiskoviny zcela osvobozeny od DPH. Mají tam nulovou sazbu, takzvanou ZERO VAT. I noviny, i časopisy, i knihy. U nás je tiskovina z hlediska DPH na úrovni jakéhokoliv jiného zboží. V Británii představuje jednu z hodnot svobodného demokratického státu.

Autorka je redaktorka Orientace, přílohy Lidových novin.

Jan Šulc (1965) se práci knižního redaktora a editora stihl vyučit ještě ve „starém“ Odeonu v letech 1990 až 1993: k jeho prvním knihám patřila Kultura středověké Evropy od Jacquesa Le Goffa (1991) a dvojdílný výběr Tvorba a osobnost z díla Václava Černého (1992, 1993). Jako redaktor a editor je podepsán pod desítkami titulů Torstu, ale současně spolupracuje i s řadou jiných nakladatelství (Academia, Fra, Galén, Cherm aj.).

Nebojím se nových témat

Po Zadie Smithové představuje A2 dalšího z úspěšných představitelů britské postkoloniální literatury. O formální smělosti a nápaditosti, s níž Hari Kunzru překračuje hranice dvou civilizací – té, z níž vzešel, a té, která ho přijala –, se dočteme v úvodním eseji, který zasazuje osobnost a dílo tohoto autora do širšího kontextu soudobého anglofonního písemnictví. V úryvku z rozhovoru nás spisovatel blíže seznamuje se svými tvůrčími postupy a inspiračními zdroji, které jsou potom názorně předvedeny v povídce otištěné na s. 26–27.

MARKÉTA MUSILOVÁ

Když literární časopis Granta v roce 1983 poprvé uveřejnil seznam dvaceti nejnadanějších mladých spisovatelů, jen málokdo tušil, že se tím započne tradice, která bude v následujících desetiletích významně ovlivňovat dění na britské literární scéně. Již tento první seznam dokázal obdivuhodně podchytit největší literární talenty té doby a napomoci jejich další kariéře. Stačí zmínit jen některá ze jmen: Salman Rushdie, Julian Barnes, Kazuo Ishiguro, Martin Amis, Graham Swift ad. Z dnešního pohledu na tom není nic tak zvláštního; musíme však mít na zřeteli, že většina zmiňovaných autorů byla v té době na samém počátku své literární kariéry, o mnohých do té doby slyšeli pouze ti nejzasvěcenější.

Podobnou prozíravost projevili editoři i ve dvou následujících ročnících, 1993, resp. 2003. V obou se jim opět podařilo představit veřejnosti to nejlepší, čím se mohla mladá literární generace pochlubit: autory jako Caryl Phillips, Iain Banks, Louis de Bernieres či, v neposlední řadě, jména jako Sarah Watersová, David Mitchell. Obecně se má za to, že být v seznamu Granta znamená pro mladého autora totéž jako vyhrát některou z prestižních literárních cen, tedy otevření dveří k nejlukrativnějším smlouvám v nejznámějších nakladatelstvích.

Podíváme-li se na všechny tři seznamy podrobněji, zjistíme, že se jmény renomovaných spisovatelů se pojí také jedna zvláštnost: mezi čistě britskými autory objevíme i velké množství spisovatelů pocházejících z jiných etnik, ať již ty, kteří přišli do Británie v některé z imigračních vln, nebo jejich potomky. Z pohledu současných čtenářů to může vypadat jako něco naprosto samozřejmého, když se však hlouběji zamyslíme nad kulturní politikou Británie 20. století, která obzvláště po druhé světové válce k přistěhovalcům příliš vstřícná nebyla, vychází nám z toho, že šlo o poměrně významný krok. Tito autoři tak už definitivně přestali být bráni jako jakýsi exotizující element v jinak jednolitě britské literatuře, získali prostor a především uznání, které jim i jejich předchůdcům bylo dlouhá léta upíráno. I díky tomu se mohla veřejnost seznámit s doposud nepřiliš známými jmény, jako Buchi Emecheta, Shiva Naipaul, později Hanif Kureishi, a v posledním seznamu třeba i s dnes již celosvětově proslulými autory, jako Zadie Smithová, Monica Ali a především Hari Kunzru. Také zásluhou literárního časopisu Granta vyšli tito autoři z určité izolace a mohli stát u zrodu celosvětového fenoménu zvaného postkoloniální literatura.

Děsně populární starý mládenec

Je zajímavé, kolik toho mají někteří z výše uvedených autorů společného. Za zmínku stojí srovnání Kunzru a další literární superstar současnosti – Zadie Smithovou (byť oba autoři podobná srovnání s úsměvem odmítají). Pocházejí ze smíšených rodin, jeden z rodičů je imigrant, v dětství se museli vyrovnávat s poměrně složitými otázkami identity, oba se doslova přes noc stali světově uznávanými ikonami. Stejně tak nelze nezmínit notoricky omílaný fakt, že jim byla oběma vyplacena nevídaná záloha za nedokončený rukopis románu, v případě Smithové to dělalo čtvrt milionu liber, u Kunzru se šeptá o částce 800 000, což by byla největší záloha, jakou kdy britské nakladatelství autorovi vyplátilo.

Kdo je tedy Hari Kunzru, člověk, jehož indická média nazvala nejatraktivnějším starým mládcem Británie, mužem, který má v sobě šarm Hughy Granta, ale zároveň smysl pro přesnost a detail Salmana Rushdieho? Především je to autor dvou velmi úspěšných románů, *Impresionista* (Impressionist, 2002, česky BB/art 2006) a *Virus* (Transmission, 2004, česky BB/art 2006). Zároveň však také velmi sebevědomý spisovatel, který se nebojí velkých jmen a vlivných literárních časopisů a nezděrá se veřejně vyjádřit k jakkoliv citlivým tématům. Takto například odmítl cenu Johna Llewellyna Rhyse, neboť byla sponzorována periodikem The Mail on Sunday, které se podle Kunzrua nevybíravě vyjadřovalo k problematice imigrace do Británie. Podobně odvážně se nedávno vložil do velmi vyostřeného sporu dánských médií kvůli karikaturám proroka Mohammeda. V obou případech stál sám proti většině.

Rozštěpená identita

Kunzru se narodil v rodině bohatého indického lékaře, matka však byla Britka. Na rozdíl od mnoha krajanů tedy neprošel zkušeností s imigrantskými ghety londýnských předměstí či průmyslových oblastí Británie. Naopak, celé dětství strávil v jedné z nejluxusnějších londýnských čtvrtí a dostalo se mu nejlepšího možného vzdělání na Oxfordu. I přes tuto výjimečnou konstelaci hovoří o svém dospívání podobně jako ostatní děti imigrantů: vnímal každodenní nepřátelství majoritní společnosti vůči lidem černé pleti a vůči Asiatům jako takovým, vždy si uvědomoval, že není vítaným hostem. Celý život žil s vědomím, že je třeba bát se některých lidí, a to i těch, na nichž mu záleželo. Podobné pocity nejsou v dílech autorů čistě imigrantského původu ničím neobvyklým. Zarážející je, že podobným problémům musel čelit i někdo jako Kunzru – tedy ten, kdo měl výchozí pozici zdánlivě mnohem lehčí. Není divu, že jednu z klíčových rolí v Kunzruově tvorbě hraje právě problematika identity, různých rodinných a kulturních kořenů.

Jak se stát Angličanem

Nejmarkantnější je to vidět na postavě Prána-Náta, hlavním hrdinovi Kunzruova debutu *Impresionista*. Kunzru nepopírá, že jeho svérázné osudy mají mnohdy autobiografické kořeny. Míšenec Prán se narodí ve velmi bohaté indické rodině. Všechno funguje tak, jak má, až do doby, kdy se provalí, že jeho otcem nebyl onen bohatý Ind, který ho po matčině smrti vychovával, ale jakýsi běloch, s nímž se jeho matka jednou spustila. Ze dne na den se pro malého chlapce vše změnilo. Zcela paradoxně je to bílá plet (tedy bílá alespoň pro čistokrevné Indy), která zapříčiní jeho pád. Z malého rozmazlovaného princátka se přes noc stane dítě ulice, které se musí naučit protloukat ve světě pro něj dosud zcela neznámém. Mnohem horší než obstarat si každodenní chleba je pro něj zjištění, že vlastně neví, kam patří. Byť vyhozen z vlastní kultury, do oné bílé, „západní“, také nepatří. Pro Indy je moc bílý, pro Angličany zase příliš indický. Je jakýmsi hybridem, kterého ani jeden ze světů nechce přijmout do svých řad.

Štěstí mu však přeje. Do ruky se mu dostanou dokumenty mladého anglického sirotka. Prán-Nát využije šance, která by se už nikdy nemusela naskytnout. Odhodí poslední zbytky indické identity tak, jak vyhazuje

potrhané šaty pouličního dítěte, a navleče se do identity jiné – mladého britského chlapce, který se vrací do vlasti, aby získal vzdělání, na něž má díky svému původu nárok. Pro Prána se vše převrátí naruby. Musí dokázat, že je opravdu tím bílým gentlemanem, za něhož se vydává. Volí tedy cestu extrému, kdy přejímá od okolí ty nejmarkantnější znaky britskosti. Je to zcela pochopitelné, nemá jiné volby. Dnes a denně žije ve strachu z prozrazení, ví, že by pak již definitivně ztratil jakoukoli šanci na štěstí. Další svět, v němž by se mohl uplatnit, svět, do jehož kabátu by se mohl převléknout, už totiž není.

Impresionista není jen jakýmsi křížencem mezi dvěma tradičními románovými formami, bildungsrománem a románem pikareskním (tento typ psaní dovedl k mistrovství už slavnější Kunzruův předchůdce Rushdie, mj. v románu *Děti půlnoci*), ale především velmi moderním historickým románem, který se ohlíží za specifickou dobou tzv. zlatého věku Britského impéria. Kunzruovi se podařilo spojit oba pohledy na toto významné historické období: typickou anglickou nostalgii za časy, kdy vládla královna Viktorie a nad Britským impériem slunce nezapadalo, a indickou skepsi a rozčarování nad staletími, kdy byla potlačována práva místních obyvatel na vlastní jazyk, kulturu i identitu.

Marné hledání štěstí

Ve svém druhém románu *Virus* se Kunzru vydal mnohem modernější cestou. Po vzoru některých současných autorů (a to nejen postkoloniálního románu) pojal své zatím poslední románové dílo jako mozaiku tří příběhů, tři zcela odlišných lidí, kterým vstoupí do života nečekaný problém – počítačový virus. Hlavním hrdinou je opět mladý chlapec, tentokrát počítačový specialista Árdžún, který stejně jako mnozí krajané podlehnou svodům zvaným „americký sen“. Árdžún se vydává do Ameriky s vidinou rychle vydělaných peněz, úspěchu a uznání, které mu přinese práce v Silicon Valley. Stejně jako zástupy jeho krajanů je však zoufale naivní. Nejenže práce v USA není ani zdaleka taková, jak si ji vysnil, ale – což je ještě mnohem horší – dokonce mu hrozí, že o ni přijde úplně a bude se muset potupně vrátit domů, k rodičům, kterým po celou dobu svého pobytu lhal. Stejně jako Prán-Nát v *Impresionistovi* stojí Árdžún před těžkým rozhodnutím – vzdát se naděje na štěstí, anebo riskovat a vsadit vše na jednu kartu. Árdžún se odhodlá k velmi riskantnímu kroku, vytvoří virus, kterým zcela zamoří celosvětovou počítačovou síť.

Kromě již tradiční postavy osamělého, nepřiliš úspěšného mladíka, který hledá své místo ve světě, stvořil Kunzru v románu *Virus* další dvě neméně zajímavé postavy. Jedním z lidí, kteří na Árdžúnův virus doplatí, je bollywoodská superstar Lejla, která v okamžiku virového útoku zrovna natáčí další ze svých kasovních trháků. Má tu smůlu, že je Árdžúnovou nejoblíbenější herečkou, a proto si mladík jako grafický doprovod viru vybral její fotografii. Druhým člověkem, jemuž virus jednou provždy změnil život, je londýnský manažer Guy. Je úspěšný, bohatý, nezávislý, ale přitom také sebestředný a povrchní. Teprve vážná profesní chyba mu otevře oči a ukáže mu, jak hloupý život vlastně vedl.

Jestliže první Kunzruova kniha popisovala všechny možné aspekty života v zemích Britského impéria, v románu *Virus* se autor snaží

INZERCE

IZRAEL

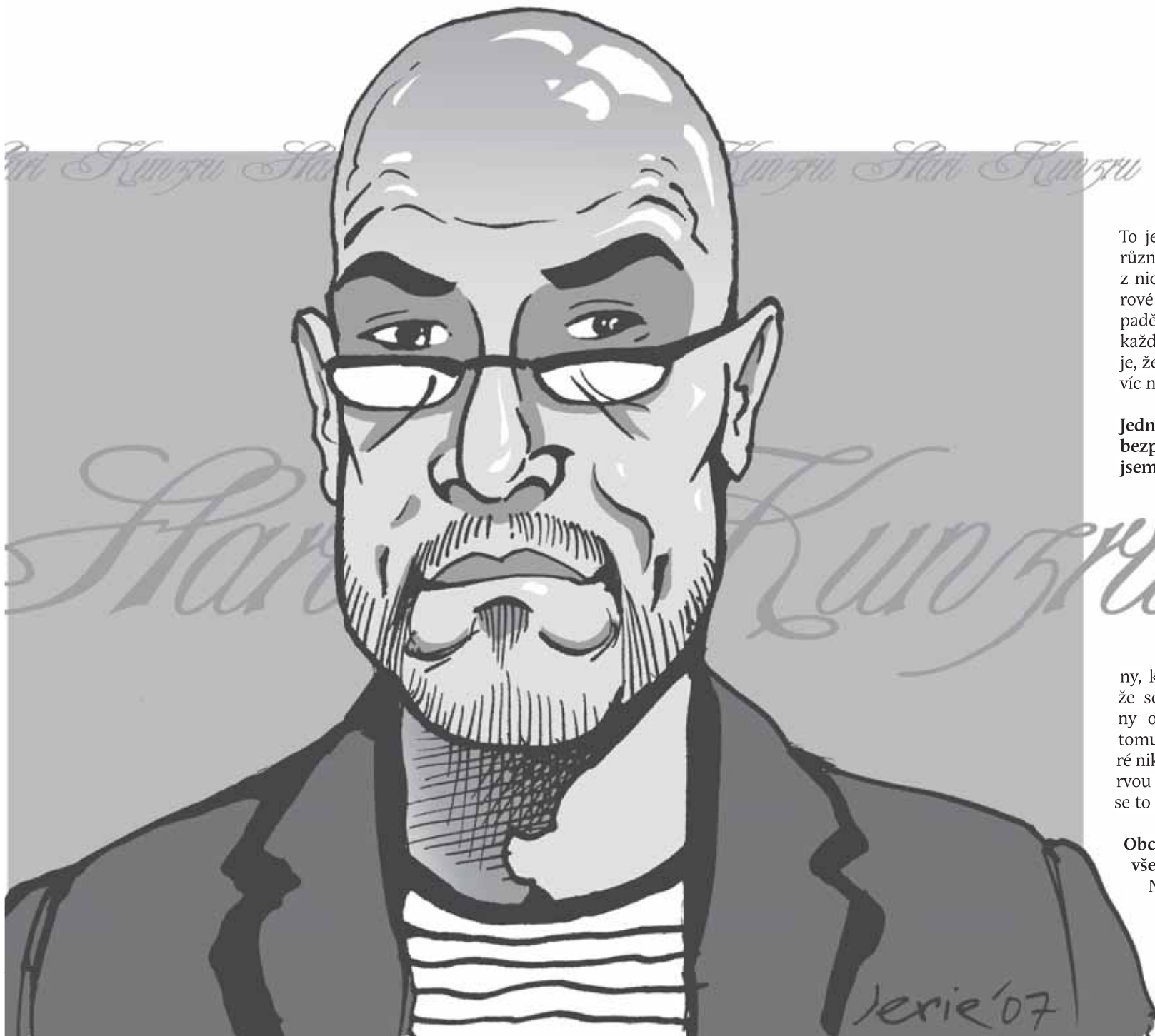
Velký poznávací okruh
25. 3. - 1. 4. 2007 a 29. 4. - 6. 5. 2007
s možností výletu do Petry v Jordánsku

Cena: 24.970 Kč
ALEA Tours & Trade

U Vršovického nádr. 16, 101 00 Praha 10
www.alea.cz • tours@alea.cz
Telefon: 271 746 734

...víc než jen dovolená®

Poznámky k dílu Hariho Kunzrua

Ilustrace Karel Jerie

vyličít mnohovrstevnatost, jež je příznačná pro svět počátku třetího tisíciletí. Kolonie již několik desítek let neexistují, lidi po celém světě každodenně spojují moderní technologie – a přesto je svět stále rozdělen. Mnohé z toho, co v bývalých koloniích zdánlivě zemřelo spolu s vyhlášením nezávislosti, dál přetrvává. Na jedné straně až nezdravý obdiv k bývalým mateřským zemím (mnohé, především asijské státy dodnes vzhlíží k britské kultuře na úkor kultury vlastní), na straně druhé pohrdlivé přezírání ze strany západních států. I proto je pro hrdiny Kunzruova románu tak těžké uspět v tom „druhém“ světě. Árdžún jen velmi těžko nachází společnou řeč s Američany, Lejla jen marně přesvědčuje britský filmový štáb, že je také normální člověk, a ne jen ona indická kráska, co tančí a zpívá, ale vlastně vůbec nežije. Indiští literární hrdinové střetávají se s jim neznámou západní kulturou nejsou v moderní literatuře žádnou novinkou. O to zajímavější je naopak zkušenost londýnského „yuppie“ Guye, který teprve na Východě pozná, jaké to je, být příslušníkem opovrhované menšiny.

Na rozdíl od mnoha postkoloniálních autorů, kteří se drží osvědčených postupů a námětů a jen málokdy opustí bezpečné vody, se Kunzru nebojí nových témat. Když už jednou něco zpracuje, zbytečně se k tomu nevrací. Měl-li potřebu vyjádřit se ke koloniální historii, udělal to románem *Impresionista*. Když chtěl zachytit mnohobarevnost současného

globalizovaného světa, světa počítačů, filmu, businessu, ale také nefunkčních a povrchních vztahů, napsal román *Virus*. V povídkové tvorbě se nebál ani žánru sci-fi. Podle kusých informací z britského tisku a kulárních zpráv se ve svém příštím románu hodlá věnovat tématu násilí a především terorismu. Jak je však pro něj typické, nebude kopírovat současný fenomén, tedy terorismus po září 2001. Chce se vrátit do sedmdesátých let, jít k jádru terorismu jako takového, a podle všeho se i pustit do jakési společenské a politické sondy života v Británii konce devadesátých let. Uvidíme. Pokud se však tohoto úkolu zhostí stejně poctivě a se stejným nasazením, jako když psal své dva předchozí romány, máme se na co těšit.

Autorka je překladatelka a literární teoretička.

O knize Virus

Záznam rozhlasového rozhovoru Billa Thompsona s Harim Kunzruem

Bill Thompson: Je otázka, co všechno jsou lidé ochotni udělat pro to, aby si ve chvíli ohrožení udrželi práci a povolení k pobytu. Hrdina románu Hariho Kunzrua

se ocitl právě v takové mezní situaci: hrozí mu vyhazov i vyhoštění. Rozhodne se obojímu vyhnout za každou cenu, čímž spustí celou lavinu nečekaných událostí...

Hari Kunzru: Slovo Transmission (originální název románu *Virus* – pozn. překl.) má více významů. Pochází z latinského výrazu „přenos“ nebo „vyslání“, a toto je kniha o lidech, kteří byli někam vysláni, konkrétně za hranice, je to kniha o šíření viru, počítačového viru, což je vlastně také jakési vyslání nebo přenesení, je to tedy kniha o moderních technologiích... Její hrdina je rozhodnutý udělat cokoli pro to, aby ho nevyhodili z práce. Nakonec se uchýlí k zoufalému kroku; vytvoří počítačový virus, pustí ho do světa a pak sní o tom, že bude tím, kdo všechno zachrání, a to mu vrátí práci. Samozřejmě, že mu to nevyjde.

Překvapilo mě, kolik různých vrstev tento váš příběh má. Slyšel jsem žhářích, kteří založili oheň jenom proto, aby ho pak mohli hasit a byli za hrdiny. Takové chování je založené na něčem obecně lidském, takže to, co provede Árdžún, mi přijde jako něco pochopitelného, reálného... Přesně, je to člověk, který má jen malé ambice. Chce jenom svoji práci a přijde mu to prosté. Takže když se mu poté všechno vymkne z rukou, není vůbec schopný vypořádat se s následky.

Přemýšlel jste někdy o tom, jestli třeba teď po síti nekolují viry, které někdo vytvořil z úplně stejných důvodů?

To je docela možné. Žijeme v době nej-různějších konspiračních teorií. Jedna z nich je, že viry vypouštějí právě antivi-rové společnosti. Já tomu v žádném případě nevěřím, i když... jak se říká, na každém šprochu pravdy trochu, a pravda je, že počítačové specialisté vydělávají nej-víc na tom, že nás neustále něčím straší.

Jednou jsem byl na nějakých naprosto bezpečných stránkách, omylem jsem na něco kliknul, a už to bylo...

Dovedu si představit, jaké

strašné peníze se v tom točí a jaké hrozné peníze to celosvětově stojí, když se něco podobného přihodí.

Je těžké spočítat, kolik takový virový útok stojí. Stačí pomyslet na všechny ty hodiny, které stráví lidé po celém světě tím, že se snaží opravit své počítače, všechny obchodní transakce, které se kvůli tomu neuskuteční, telefonní hovory, které nikdo nespojí, protože si všichni zrovna rvou vlasy nad černými obrazovkami. Pak se to dá samozřejmě finančně vyčíslit.

Obchody, transakce, všechno se zhroutí...

Navíc když se na to podíváme z pozice spisovatele, schůzky, ke kterým nedojde, vztahy, které nedojdou naplnění, promarněné šance. Virus je vlastně dokonalý literární nástroj, už jen díky všem těm následkům.

Transmise, přenos, který byl přerušen?

Přesně tak!

Tušil jste, jak se bude celý děj odvíjet, už když jste začal román psát?

Já vždycky začínám takovým neracionálním způsobem. Mám určité vize, věci, které spolu zdánlivě nesouvisí. Od nich začnu, jsou jakýmsi jádrem celého příběhu, a na nich pak stavím. Tak třeba *Virus*: úplně první věc, kterou jsem měl, byl obrázek chlapce kráječícího po kraji silnice, auta ho míjejí... To se mi pak rozvine do mnohem konkrétnější představy, do určité události, která je s touto momentkou spojena. Nějakou celkovou představu jsem samozřejmě na začátku měl, věděl jsem například, co by se nemělo stát. Ale je mnohem legračnější pozorovat, co se objeví samo. Víte, já nejsem ten typ autora, co má rád absolutní kontrolu nad knihou, myslím si, že knihy mají určitý vlastní život, do něhož by se nemělo vstupovat.

Vypadá to, že se nebráníte různým nečekaným zvratům děje...

...a to je podle mě správné. I když na druhé straně se pak stává, že jste najednou ve dvou třetinách knihy a pořád ještě úplně nevíte, jak to celé dáte dohromady. Ale člověk musí vždycky doufat.

Přeložila Markéta Musilová.

Prevzato z internetových stránek www.eyeebooks.com (2004).

Tisk, trh a politika

Komericializace novin v Německu

Jen stěží bychom našli člověka, který by popíral zásadní význam svobodného tisku a nezávislé žurnalistiky pro „údržbu“ a rozvoj demokratické společnosti. Je však nutné upozornit na úskalí, které se za těmito pojmy skrývá. Teoreticky a nereflektovaně nám oba splývají, nicméně zásadní problém spočívá v jejich praktické divergenci: „svobodný tisk“ neznamená automaticky možnost „nezávislé žurnalistiky“.

PETR SCHNUR

Svobodný tisk je povětšinou vnímán jako tisk mimo státní kontrolu. Vedle možnosti přímé i nepřímé intervence státních orgánů je to především moc vydavatele-zaměstnavatele, která novináři-zaměstnanci staví tematické „mantinely“, v jejichž rámci se může pohybovat. Často fungují pomocí tzv. autocenzury, kterou si publicista znalý chleboďárcova očekávání ať již z čirého oportunismu či z obavy o místo sám uloží.

Novou kvalitu do narůstající polarizace mezi tzv. svobodou tisku a jeho faktickou nezávislostí vnáší obecný ekonomický trend vanoucí od konce osmdesátých a počátku devadesátých let Evropou a světem. Tolik opěvovaná rozmanitost názorů v publicistice padá stále více za obětí děsivé mediální koncentraci a s ní spojené komercializaci tisku. Že se nepohybujeme pouze v teoretické rovině, potvrzují dva příklady z mnohých – evropský a americký. Tak například německé nakladatelství WAZ (Westdeutsche Allgemeine Zeitung) ovládlo během krátké doby 40 % celkového novinového trhu v Maďarsku, Bulharsku, Rumunsku, Srbsku, Černé Hoře a Makedonii – v poslední jmenované zemi dokonce plných 90 procent. V roce 2004 proběhl v rumunském deníku *Romania Libera* první vážný konflikt mezi novináři a nakladatelem poté, co redakce listu protestovala proti politickému tlaku z německé centrály. V USA je dokonce 98 % amerických médií, tedy i novin, kontrolováno deseti společnostmi, které zase mají finanční zájmy v automobilovém, ropném a zbrojařském průmyslu. Díky těmto ekonomickým a personálním vazbám nestojí média nad reálně existujícím systémem, a tedy objektivně „nad věcí“, nýbrž jsou jeho plně integrovanou součástí.

přešlap

Prý až příliš dlouhé news...

Už více než tři či čtyři dekády je zřejmé, že zpravodajské šoty jsou čím dál tím kratší a spolu s nimi se zkracuje i prostor pro vysvětlování a argumentaci. Umění argumentace, jehož ovládnutí bylo před nástupem televize jedním ze základních předpokladů zrodu a přežití úspěšného politika, bylo nahrazeno uměním bonmotu.

Tohoto tématu se před více než týdnem dotkli páni senátoři, zasedající v mediální komisi. Někteří z nich – a byl mezi nimi i Václav Jehlička, o něco později jmenovaný ministrem kultury – se vyjádřili k nové podobě hlavního zpravodajství České televize, přičemž artikulace jejich dojmů je mírně úsměvná a zároveň lehce zneklidňující. Nové zpravodajství ČT je totiž podle Jehličky „velmi dlouhé a rozbředlé“ a relaci by prý, slovy Jiřího Oberfalzera, svědčila větší „hutnost“.

Nicméně – jsou to právě média veřejné služby (mezi něž ČT přinejmenším dle zákona patří), jež mají možnost a vlastně i povinnost bonmotizaci zpravodajství čelit. Komerční, pouze ziskem živěná média lze na jejich cestě za „nerozbředlým“ infotainmentem chápat, ale v případě média veřejné služby je redukce zpravodajství ve sled klipovitých šotů krajně nešťastná, neboť nejenže není nutná, ale navíc je v rozporu s jejich posláním. Dále – to, že senátoři chápou „hutnost“ a „nerozbředlost“ jako dobrý zpravodajský standard, může být nejen výrazem nepochopení toho, jak se to vlastně s ČT má (či mělo by mít), ale i příznakem toho, že politici „bonmotového věku“ nemají a nemohou mít důvod být nadšení z čehokoli, co by snad mohlo hranice zpravodajských skečů opustit. Tito politici vyrostli do mediálního ekosystému krátkých, jen výjimečně důsledněji promyšlených vět, úsměvů a protiotázek, a tak třeba i jen nešikovný obrat směrem k širšímu formátu jim nutně musí připadat nesmyslný a – vzhledem k tomu, co jim opakují jejich mediální poradci – i naprosto nemódní. A třebaže média toho o výrociích citovaných senátorů nedsdělila kdovíkolik (no ano, vždyť právě o tom je v tomto textu řeč...), lze odhadovat, že hoši z mediální komise mají pocit, že „takhle se to dneska nedělá“, že „to má vypadat jinak“, že trendy je zkrátka něco zcela jiného. Senátory Jehličku a Oberfalzera samozřejmě nepodezírám z nějaké vědomé kampaně proti pokusu ČT „o delší a důkladnější zprávy“ – mám za to, že si spíš intuitivně brání „svůj svět“, na který jsou zvyklí a který je zvyklý na ně. A zde přichází nezbytné „a v neposlední řadě“: Jistě dobře míněná senátorská kritika je pro Kavčí hory pochopitelně významnou informací. Pan generální ví, že jeho instituce je na parlamentu závislejší než závislá (jak se znovu a znovu ukazuje), a proto třeba jen náznak nesouhlasu parlamentních mediálních komisařů s čímkoli patrně bude televizními šéfy promyšlen a považován za důležitý signál. Tady jde totiž o kapesné, o budoucí kapesné, a o vlastní status...

Jakub Macek

Právo obecně

Za současných podmínek má stát dvě zásadní možnosti mediální podpory: právní opatření k zajištění rozmanitosti v oblasti hospodářské soutěže anebo jejich cílenou podporu prostřednictvím hospodářských a finančních či daňových prostředků. Státní prostředky na podporu tisku nejsou ovšem právě z hlediska právní reality zdaleka bezproblémové, ať už se jedná o zásadu nezávislosti tisku, tzv. svobody podnikání či premisy rovnosti v zacházení a přístupu. Zásadní problém představuje rovněž otázka kritérií výběru.

V Evropě existují dvě formy ochrany svobody tisku: v institucionalizované podobě, zakotvené v ústavě (kupříkladu v Portugalsku, Řecku, Německu), a jako garance v rámci ústavně zaručené svobody názoru (Finsko, Francie, Irsko). Ve Velké Británii jako zemi bez písemné ústavy je součástí právně-politického úzu. Problém s interpretací vlastních zákonů je ovšem komplikován narůstajícím vlivem Bruselu a jeho zákonodárství. Článek 10 Evropské konvence pro lidská práva obecně zaručuje svobodu vyjádření, nicméně se zde ve vztahu k tisku jedná o jeho ochranu, nikoliv institucionalizovanou garanci. Zároveň je naprogramovaná kolize s článkem 92 Smlouvy EU, který zapovídá státní pomoc podnikům a produkcím, jež by ovlivňovala obchod mezi jednotlivými státy (odst. 1). Na druhé straně ji tentýž článek umožňuje, pokud to společným zájmům neodporuje (odst. 3). V praxi to dozajista znamená nejen různost případů, ale i různé interpretace.

Tisk a právo v SRN

Německý Základní zákon (*Das Grundgesetz*, aktuální forma ústavy) výslovně zaručuje svobodu tisku jak ve smyslu ochrany před zásahy ze strany státu, tak i ve smyslu institučním. Za hlavní úkol práva označila analýza Právníké fakulty univerzity v Saarbrückenu dbát na vyváženost obou aspektů, individuálně-právního a institucionálního. V praxi zásadní problém vypadá takto: na jedné straně nebezpečí vlivu státu na jím subvencovaný tisk, na straně druhé tvorba protiváhy tiskovým gigantům.

Za právně „čistou“ je považována nediferencovaná, všeobecná podpora tisku. V případě přímých subvencí se právo kloní k protiústavní interpretaci. Rozsudek Ústavního spolkového soudu k tomu v roce 1989 vyslovil názor, který nechává prostor i pro přímou podporu: státní podpora je přípustná, pokud nedojde k ovlivnění obsahu a soutěže. Jenže má-li být zachována „ústavou“ státu přikázaná povinnost neutrality, jaká by potom měla být kritéria výběru? Malá finanční potence nakladatelství, jak je tomu v několika jiných zemích, jím není; názory na něj se příliš různí a navíc koliduje s příkazem „svobody soutěže“. Jedno z nich by se kupříkladu mohlo zakládat na rozlišení mezi publicistickými a nepublicistickými důvody vydání, nicméně i zde by nebylo snadné stanovit právní hranici mezi komercí a obecně vzdělávacími aspekty. V Německu se praktikují dvě formy nepřímé, neutrální podpory: snížená daň z obrátu a snížené poštovní poplatky na tiskoviny. Ve Spolkové republice Německo neexistuje rovněž žádný speciální fond na podporu tisku, přímá podpora je přenechána nestátním organizacím a zájmovým skupinám.

Politické reakce na tento trend nejen v Německu ukazují, že tisk, resp. publicistika již nejsou chápány coby záležitost veřejného zájmu, nýbrž jako součást probíhajících ekonomických procesů, a tedy „trhu“. Ten přináší v souladu s celkovým

trendem nejen onu již zmíněnou mediální koncentraci, která vytváří stále větší ekonomické jednotky a evidentně redukuje názorovou pluralitu, nýbrž i – pod heslem tzv. rentability – strukturální závislost na příjmech z reklamy. V konečném důsledku to znamená pomalý zánik klasických publicistických nakladatelství, neboť v komerční strategii velkých koncernových nakladatelství se publicistika stává více méně jakousi trpěnou přílohou.

Ztráta názorové plurality v oblasti médií není jediným kamenem úrazu ve vztahu mezi „svobodou tisku“ a „nezávislou žurnalistikou“. Vycházíme-li z logického a praxí více či méně ověřeného předpokladu souvislosti mezi ekonomickou samostatností a novinářskou svobodností, potom jistě není těžké domyslet, že zrušení ekonomické jednoty nakladatelství a redakce právě onu nezávislou publicistiku ohrožuje. Odborová ústředna *ver.di* na pozadí německého trendu od druhé poloviny devadesátých let varuje před americkými poměry, ve kterých monopolizace médií dosáhla odstrašujících rozměrů. Díky zrušení rigidního antitrustového zákona již před desetiletími vznikly právě ony „netržní“ poměry, o jejichž podobě jsme se zmínili úvodem.

Jaká by tedy měla být za této situace role státu? Současné poměry ukazují, že praktizovaná nepřímá podpora nepříznivý vývoj nezastaví. Právě příklad „poštovního“ dokládá, jak situace na „trhu tisku“ souvisí s celkovou situací na poli politiky a ekonomie. Po privatizaci Spolkové pošty v roce 1995 byly doručovací tarify pro tiskoviny obratem zvýšeny; jejich cenu začala určovat zásada maximalizace zisku, nikoliv zájem společnosti – stát se tak pokouší o kvadraturu kruhu.

Vzhledem ke kritické situaci se množí hlasy požadující přímou intervenci státu. Vedle zástupců Německého novinářského svazu a jednotlivých šéfredaktorů se o slovo přihlásil již zmíněný odborový svaz *ver.di*. Právě on předložil konkrétní návrhy na její řešení. V prvé řadě se zasazuje o karteloprávní omezení slučování nakladatelství. Namísto platné nepřímé paušální podpory navrhuje vytvoření podpůrného fondu, který by uděloval přímé finanční injekce podle následujících kritérií: stanovené nejvyšší hranice nákladu, maximálního a trvalého podílu reklamy, nezávislosti na mediálních koncernových gigantech, které tyto předpoklady nesplňují.

Perspektivu budoucího vývoje nyní nejlépe demonstrovuje známý levicově-liberální deník *Frankfurter Rundschau*. V polovině minulého roku odkoupilo kolínské nakladatelství *M. DuMont Schauberg (MDS)* většinový podíl od tehdejšího vydavatele, sociálnědemokratického mediálního holdingu *DDVG*. *DuMont* vlastní kromě dalších podílů a knižního nakladatelství i čtyři další deníky – tři v Kolíně nad Rýnem a jeden v Sasku-Anhaltsku, čímž představuje čtvrté největší novinové nakladatelství v Německu. Zatímco v červenci 2006, krátce po převzetí, byly slyšet samé optimistické hlasy, došlo již o dva měsíce později ke škrtnutí 200 pracovních míst – 120 z nich formou propuštění. V prosinci se konala první varovná stávka.

Počátkem letošního roku ovšem vyslala redakce *FR* světu konečně i jedno pozitivní poselství. V létě vyrukují noviny s novým, „moderním“ formátem. Vydavatel si je prý jistý, že tím zaujme nové čtenáře. Co k tomu dodat? Snad jen následující: možná bude i více místa pro reklamu.

Autor je historik, religionista a sociální psycholog.

Pátrání po dobré detektivce

Nakladatelé, kteří chtějí v Česku vydávat takzvané oddechové žánry, mají oproti svým kolegům v západní Evropě pozici ulehčenou i ztíženou. V každém případě se stále ještě nacházejí ve stavu, který se od dlouhodobě fungujícího knižního trhu liší.

PAVEL MANDYS

Deformace komunistickou estetikou, která cosi pustila, ale od něčeho jiného, třebaš velmi blízkého, už nepovolila ani řádku, ve čtenářích oddechové literatury přetrvává nejdéle. Právě oddechová literatura, zejména pak konzervativní detektivky, totiž mohla v socialistickém Československu vycházet. A detektivky také vycházely a byly hojně čteny, mimo jiné i proto, že díky nim mohl čtenář trochu nakouknout do života za železnou oponou, o němž se v propagandistickém zpravodajství dozvídal jen málo a zkresleně. Na tom byla založena dodnes trvající popularita jak klasiků, jako Agatha Christie, Raymond Chandler či Georges Simenon, tak autorů novějších, jako Ed McBain či Dick Francis.

Experimenty ve výprodejích

Kdo tedy chtěl na knižním trhu uspět, musel do svého edičního plánu získat některého z autorů, které už prověřila osmdesátá léta. Olympia si udržela Dicka Francise, který spolu s včas angažovaným Jaroslavem Foglarem nakladatelství jako jedno z mála z bývalých „kamenných“ zachránil. Tím druhým je Mladá fronta, kde je ovšem soustředěno také vydavatelství časopisů (a pomíjíme ne zcela průhlednou privatizaci). Práva na Eda McBaina už v tržním prostředí získalo nakladatelství BB art, které kolem něj vybudovalo rozmanitou detektivní edici. Ale i zde si musejí dát pozor a dávat českým konzervativním čtenářům, co chtějí: přehledný případ s vyšetřovatelem a odhaleným pachatelem.

Autorům, kteří s žánrem experimentují, se totiž v Česku nedaří a je jedno, kdo je vydává. BB art neuspěl s celosvětově populárním Elmore Leonardem a nepomohlo mu ani to, že román *Buď v klidu* navazoval na zfilmovaný hit *Chyťte ho!* a že se i sám dočkal (už méně populární) filmové verze. Leonard je totiž příliš sarkastický, je v něm mnoho černého humoru a málo tradiční zápletky. S detektivkami narazi-

lo v začátcích i nakladatelství Argo, které mu se jinak daří skoro všechno. Edice Kobra totiž v polovině devadesátých let nabídla nekonvenční krimi třeba od Jima Thompsona, což je kultovní postava amerického thrilleru, opět mimořádně oblíbená u filmařů, autor velmi temných a znervózňujících příběhů, v nichž žádná postava není úplně bílá ani černá. Ale stejně jako Elmore Leonard i tato edice skončila ve výprodejích, protože čeští čtenáři detektivek nejsou na experimenty zvědaví a ti, kteří by mohli být, tedy převážně studenti, tehdy hltali Kerouaka, Henryho Millera a Jáchyma Topola.

Trochu lépe se dařilo autorům špiónážních thrillerů, zvláště v devadesátých letech. Nyní jejich éra pomalu končí, ale v nakladatelstvích jako Domino, Metafora, BB art, Knižní klub nebo Jota už protlačili jejich následníky, jimž víc než intriky studené války zvedá hladinu adrenalinu boj s drogovými kartely a islámskými teroristy. Thriller (ať již špiónážní nebo kriminální) je ostatně jedním z mála žánrů, který se za socialismu vůbec nepěstoval, a přesto si na něj Češi zvykli. Ne že by byl zárukou úspěchu, ale pokud autor skutečně disponuje uměním napínat čtenáře (což většina těch amerických umí, konec konců na to stačí několik prostých triků, které jim prozradí v kursech tvůrčího psaní), uspěje i u těch českých. A občas se tu v haldě zaměnitelné hlušiny objeví i originální autoři, jejichž význam překračuje hranice žánru: namátkou James Elroy nebo James Meek. Jejich smůlou bývá, že nakladatelé jim nevěnují žádnou zvláštní pozornost, takže se setkají se stejným (ne)zájmem médií jako jejich méně nadaní kolegové. Reflexe nebo spíše nereflexe oddechových literárních žánrů v médiích je ostatně kapitola sama pro sebe.

Od rodokapsů k majoru Zemanovi

Socialistická nakladatelská politika v podstatě zničila českou detektivku, která se vel-

mi opatrně rozvíjela před druhou světovou válkou a pak jen krátce ožila v šedesátých letech díky Josefu Škvoreckému či znovu publikujícímu „brakovému“ králi Eduardu Fikerovi. Jinak se ovšem v éře majora Zemana rodily detektivky nejen poplatné režimu, ale až na některé tituly Václava Erbena slaboučké; v podstatě se to nezměnilo dodnes. I přesto, že třeba brněnské nakladatelství Moba se usilovně snaží oživit čtenářský zájem o původní českou krimi. A docela se mu to daří: stačilo vyrobit obálku, která připomínala jednu zavedenou socialistickou edici, a držet řadu dostatečně dlouho. Jak známo, když je v knihkupectví vyrovnáno patnáct titulů s podobnou vizáží, zákazník to začne zajímat. Moba si navíc zřejmě zjistila, že detektivky od českých autorů čte nejčastěji nejstarší generace: proto například zadávala tvůrcům, aby své příběhy umísťovali do českých lázní, a proto je většina detektivek z tohoto nakladatelství velmi starosvětská, cosi mezi Agathou Christie, zkratklým Raymondem Chandlerem a Karlem Čapkem. Žádné moderní policejní metody, žádné mafie ani gangy, čeští autoři dopřávají svému stárnoucímu publiku útěchu nekomplikovaného světa, v němž se vraždí tak nějak po sousedsku. Kdyby se chtěl někdo pokusit o cosi rafinovanějšího, musel by se vymezit mimo žánr: a teď není ani tak řeč o Miloši Urbanovi, jako spíš o Pavlu Frýbortovi nebo Josefu Klímovi, kteří do svých kriminálek přidávají cosi jako kritiku poměrů, případně vlastní zkušenosti s podsvětím a osobní zaujatost. Což neznamená, že onou rafinovanou alternativou jsou, to v žádném případě. Ale občas projeví smysl pro realitu a elementární znalost chování současných zločinců i policistů. Nadprůměrná česká detektivka už dlouho nevznikla – a nevyhraněná a opatrná nakladatelská politika na tom má svůj nepochybný podíl.

Autor je redaktor časopisu Týden.

veřejné osvětlení

Díky Petru Pithartovi!

Petr Fischer

Největší námitkou vůči myšlení, které na začátku devadesátých let minulého století vtrhlo i k nám jako vichřice a bylo vlastně zpětně nazváno postmoderním, se stala výtka relativizace. Byli to postmoderní filosofové, v Česku nejprve jen Václav Bělohradský, jiných mediálních myslitelů nebylo, kteří svými pochybnostmi o tradičních pojmech prý vytvářeli dojem, že nic stálého a pevného neexistuje. A tam, kde není nic stálého, nemůže existovat ani pravda, křičeli platónští kritici postmoderny, kteří nikdy nepochopili, že relativizace nároku na jedinou pravdu ještě neznamená, že pravda zmizí úplně.

Stačilo přitom jen trochu číst Nietzscheho, aby bylo jasné, že relativností pravdy se tu míní její situovanost, přesněji situovanost těch, kteří se o pravdě, o tom, co je právě teď a tady pravdivé, rozhodují. Postmodernisté jako by vlastně neříkali nic jiného, než že v souzení ve skutečnosti neexistuje žádný precedent, protože vždy musíme rozho-

dovat znovu a zčerstva, což nemusí znamenat, že rozhodneme jinak.

Spousta lidí v Česku tuto námitku přeslechla, až na české politiky, kteří se chovají, jak už jsme jednou v tomto sloupku naznačili, ukázkově postmoderně, což bylo nejnověji vidět na diskusi kolem morálnosti postojů poslanců Melčáka a Pohanky, kteří, ač jiného ideového přesvědčení, pustili k moci největšího názorového a politického soupeře.

Občanští demokraté, kteří před pár lety označili svého poslance Kotta za „zrádce“, protože podpořil koaliční vládu, dnes, v jiné situaci, mluví o „odvážných konstruktivních“ poslancích, kteří mají na mysli zájmy státu, spočívající zřejmě především ve stabilitě vládnutí. A naopak: sociální demokraté, kteří blahořečili „prozíravost“ poslance Kotta, teď hovoří o „podlosti, zradě a zneužití“. Jen lidovci mohou zůstat klidní, protože všichni poslanci, o nichž se vášnivě morálně hovořilo, byli vždy na jejich straně. Proto i nejvyšší mravní autorita lidovců, což není v politice Bůh, nýbrž místopředseda senátu Petr Pithart, ocenila mravní odvahu kontroverzních poslanců, a to z jediného adekvátního důvodu: jednali podle svého svědomí, které je tou nejvyšší mírou, podle níž se dá měřit vztah k poslaneckému mandátu, ačkoliv ten vznikl ve spojení s kandidátkou politické strany.

Z proměn postojů politických stran i z neměnné pozice Petra Pitharta a jeho lidoveckých kolegů vůči nejžhavější otázce dneška – tedy má-li poslanec morální právo v rozhodujících otázkách podporovat názory soupeřící strany, aniž by se zpronevěřil legitimitě svého mandátu a idejím, kvůli nimž se spojil s ostatními členy vlastní partaje – se dá odvodit zajímavé pravidlo současného politického souzení, v němž se zároveň vyjevuje hlubší vztah politické postmoderny k pravdě. *Při posuzování událostí a hledání momentální pravdy je vždy důležité, jak se tato událost, věc či čin vztahují k politickému postoji k moci!* Abychom nenechali ležet ladem vizi onáře Nietzscheho: záleží vždy na tom, jak se co má k naší vůli k moci.

V případě poslanců Melčáka, Pohanky a Kotta tento algoritmus, pars pro toto, výborně funguje. Vyhovuje-li jejich postoj stranickému mocenskému zájmu, jsou hodnoceni kladně. Jakmile nevyhovuje a stojí v protikladu, stávají se falešnými zločinci a morálními zvrhlíky.

Na první pohled jde o čirý relativismus, který byl na začátku devadesátých let tak zběsile až fanaticky kritizován, dokonce i při rozpravách ve sněmovně, kdy se ke slovu postmoderní uchylovali i někteří poslanci. Postoje a názory se odhazují jako ponožky podle toho, jestli

se právě hodí, nebo ne. Nikde nenajdeme žádný základ, o nějž by se bylo lze opřít. Vzniká hodnotová prázdnota, kterou způsobila bezbřehá relativizace slov a nakonec i politických hodnot, mezi nimi i té nejvyšší – Pravdy, která alespoň na české státní standartě vítězí.

Tak hrozné to ovšem není, protože, jak bylo dobře vidět, při veškerém relativismu zůstává společná půda, společný zájem, přesněji společný ohled, a tím je vůle k moci. Ani politická postmoderna – toliko v rozměrech, jak ji chápe česká scéna, protože na srovnávání se světem tu není místo – není bezedná a má se o co opřít, bezbřehý relativismus ani Česku rozhodně nehrozí.

A protože *Veřejné osvětlení* není totéž, co pedagogovo vodění za ručičku, necháváme v závěru na posouzení čtenáře, jak velká míra ironie provázela vše, co bylo napsáno výše. Je přitom třeba uznat, že jde o úlisný manévř. Ale poněvadž byl proveden v zájmu vůle k moci autora, dá se taková zákeřnost možná docela snadno omluvit. Nebo si snad někdo myslí, že může o případech poslanců Kotta, Melčáka a Pohanky jen tak říct, že jsou, při vši rozdílnosti, úplně stejně podlé? Na takové soudy si autor raději netroufá, chybí mu k tomu síla svědomí. I on je sice Petr, ale nikoli Pithart.

Autor vede kulturní rubriku Hospodářských novin.

Jak šířit nekomerční literaturu?

Anketa

O tom, že nekomerční literatura si – nejen u nás – obtížně hledá cestu na knižní trh, asi nikdo nepochybuje. Několika menším vydavatelům jsme proto položili otázky, které nám v souvislosti s jejím vydáváním připadají podstatné.

1. Jakou máte zkušenost s distribucí?
2. Myslíte si, že kritika u nás ovlivňuje prodejnost knih?
3. Jaký má podle vás smysl Svaz českých knihkupců a nakladatelů?

Agite/Fra, Michal Rydval

1. Různou. Distribuce nabízí knihy, které se prodávají, tj. které požadují knihkupci a znají čtenáři. Pokud čtenáři knihy neznají z médií či pultů, kniha prostě neexistuje. Zároveň knihkupci a distributři, až na výjimky, odmítají jakoukoliv propagaci titulů. 2. Ano. Ať je jakákoliv, prodejnost se zvedá (resp. se rozbíhá koloběh: čtenář se ptá – knihkupec objedná – distribuce se zajímá). 3. Nevíme. Pokud by měl mít, pak asi: servis pro nakladatele a knihkupce, starost o právní rámec knižního trhu, jeho kultivování, propojení se zahraničím, propagace kvality, potírání neserióznosti a mafiánství na knižním trhu. Pro další existenci menších nakladatelů, resp. nakladatelství nekomerční či vysoce výběrové literatury, je ještě důležitější to, jak zajistit adekvátní finanční podporu vydávání nekomerční literatury a jak vůbec distribuovat a propagovat nekomerční literaturu v prostředí stále se propojujícího trhu a velkých nakladatelských domů.

Alfa Publishing, Patrik Janda

1. Distribuujeme jen s největšími distributory, ti se chovají profesionálně v oblasti rozvozu. Další deklarované služby distributoři neplní a obávám se, že toho nejsou ani schopni (poradenství pro nakladatele v oblasti tvorby obálek, predikce prodeje, cenotvorby). Z mé zkušenosti je znalost v těchto oblastech nedostatečná až podprůměrná. Distribuce by měly zkvalitnit systém komunikace s knihkupci. Roztříštěnost distribučních služeb mezi malé distributory trhu škodí (velmi rychle se to mění), máme více registrovaných distribucí než v Německu. 2. Ne podstatně, pokud není zároveň reklamou. 3. Svaz je málo aktivní, jako člen vnímám jen velmi omezený rozsah činností, které mají diskutabilní přínos pro členskou základnu. Možná, že je to jen nedostatečnou komunikací směrem k členské základně. Pokud je pravda, že lobbuje u politiků, je to záslužné a důležité, ale taková věc se nedá ověřit. Pokud by to nebyla pravda, potom by zde byl svaz skoro k ničemu.

Burian a Tichák, Tomáš Tichák

1. Největší část naší produkce tvoří už pátým rokem kulturní a politický dvoměsíčník Listy,

který distribuujeme největší části čtenářů firma SEND Předplatné. Zkušenost je dobrá. Do trafik a některých knihkupectví Listy distribuujeme PNS, sama spolupráce funguje seriózně podle smlouvy, ale tlak systému na odbourávání nízkonákladových titulů je velký. Ani trafikanti většinou nemají zájem udržet si tituly, kterých se mnoho neprodá, zisk je malý a účtovat se musí taky. I za cenu větší remitendy bychom byli rádi přítomni na více místech. Trápí nás, že se nám zatím nepodařilo uspokojivě vyřešit distribuci na Slovensko. Naše knihy distribuujeme Kosmas, zkušenost máme dobrou. Knihy o lokální historii (Olomouc a Olomoucko) místním knihkupcům dodáváme také přímo; ani zde si není na čestžovat.

2. Určitě. Asi nejspíše deníková, ale ta je málo systematická, podléhá módám, společenským i politickým. V lokálním tisku (mutace Deníku, lokální přílohy MFD, lokální strany Práva aj.) už se kritika nepěstuje. Takže naše – jak si myslíme – kvalitní tituly týkající se místní historie se velké reflexe nedočkají, to už je spíše zaznamenají třeba Dějiny a současnost. Z čehož máme radost, ale prodejnost v místě, kterého se knihy týkají, to moc neovlivní. Lepší to není s olomouckým pracovištěm České televize, větší zájem má zdejší Český rozhlas. Ale to už mluvíme o publicitě, informačním servisu vůbec, ne jen o kritice v užším slova smyslu.

3. Nevíme, vlastně jsme se s jeho činností přímo nesetkali. Ale může to být i naše chyba, že jsme se nezajímali. Možná jsme v tom součástí obecné nechuti organizovat se, přestože potřebu odborových, stavovských a podobných organizací uznáváme.

Dauphin, Daniel Podhradský

1. Tajemnou. Distribuce je prostor, kde se z knihy stává zboží i nastupují tržní zákony, temné a spravedlivé jako sám profesor prezident. Tedy prostor přerodu kovu ve výkal. Takovou mám zkušenost. 2. Stejně jako létavice, zdvojená duha, čas, kdy prší žáby a jiné vzácné jevy. 3. Nevím. (Opravdu nevím.)

Mot, Ivan Stable

1. Pro malé nakladatelství je velmi těžké být dostatečně představováno distributorem, pro malé nakladatelství vydávající „intelektuální“

komiksy je to nemožné! Proto se teď raději staráme o distribuci sami. Pracujeme s malou sítí knihkupců, s nimiž můžeme navázat lepší vztahy.

2. Mám pocit, že hraje určitou roli, pro nás však žádnou, protože komiksové médium zůstává neznámé a podceněné. Rozšíření mezi lidmi nebo pověst jednoho komiksu kvůli jiným důvodům (třeba animované adaptaci Mouchy) funguje mnohem více.

3. To existuje?!? Žádný smysl, nakladatelé a knihkupec jsou příliš různí, aby měli dostatečně společné zájmy.

Pistorius & Olšovská, Vladimír Pistorius (předseda představenstva Svazu českých knihkupců a nakladatelů)

1. S distribucemi mám zkušenost poměrně malou. Nakladatelství, ve kterém jsem posledních šest let pracoval (Paseka), řešilo problém distribuce poměrně atypicky: má distribuci vlastní, a vazby na velkoobchodní firmy proto poměrně slabé. Myslím si nicméně, že konkurence velkého počtu distributorů tlačí dlouhodobě rabaty nahoru. To je sice dobré pro knihkupce, ne však pro nakladatele. Navíc se mi zdá, že distributoři pracují vesměs s poměrně vysokou vlastní, velkoobchodní marží. Pozice menších a nových nakladatelů je přirozeně horší než pozice velkých a zavedených. Ale tak je to skoro všude.

2. Články v tisku (mluvil bych spíše takto obecně než o samotné kritice) mohou ovlivnit prodejnost, ne však vždy. Mnohem větší účinek mají přitom podle mé zkušenosti články (případně ukázky) v denním tisku a masových týdenících než v malonákladových specializovaných časopisech. Myslím si, že vliv odborné kritiky je u nás menší než v řadě jiných zemí.

3. Smysl SČKN je podle mne dosti komplikovaná otázka a samotní členové tohoto svazu na ni mají různé názory. Myslím si – obecně formulováno –, že smysl Svazu je dvojitý: jednak by jako stavovská organizace měl působit na co možná nejpříhodnější podmínky pro podnikání v oblasti knižního trhu (měl by být kupříkladu respektováným orgánem při projednávání příslušných legislativních norem, měl by hájit nízkou DPH při prodeji knih atd.), a kromě toho by se měl snažit podpořit rozvoj knižního trhu v rámci aktivit, při nichž je třeba spojit síly: pořádání knižních veletrhů, vydávání odborného časopisu, zpřístupňování přehledu nových knih, organizování žebříčku, znovuzavedení knižních poukázek, znovuzavedení měsíce knihy, statistický průzkum prodeje knih a čtenářských návyků, podpora četby dětí a mládeže, vývoj specializovaného softwaru pro knihkupce a nakladatele, poskytování odborných informací.

Větrné mlýny, Petr Minařík

1. Knihy našeho nakladatelství jsou pro menšinové publikum a s tím ani sebelepší distribuční firma nic neudělá. Sny o „nekomerčních“ distribučních firmách zůstávají jenom sny. Prodejné tituly podporují distribuci a obráceně.

2. Ne, bohudík.

3. Myslím, že smysl má. Samozřejmě by se mu dalo ledacos vyčítat, ale on sám je obrazem stavu českého knižního trhu, na kterém rozhodně nedominují nezávislá či alternativní nakladatelství a knihkupectví.

Tady vám vrazí nůž rovnou do břicha

S Ladislavem Zoubkem nejen o vydávání knih

Severočeská literatura je podle ředitele děčínské knihovny „lehce zkurvená“.

PETR ŠPÁNEK

Ladislav Zoubek. Foto Petr Špánek

Děčínská knihovna je jedna z mála – pravděpodobně jediná regionální –, které pravidelně pořádají večery poezie. Jak k tomu došlo?

V únoru 1994 za mnou přišli děčínské básníci Radek Fridrich a Tomáš Řezníček, zda by si u nás mohli najmout sál. Nakonec jsme se dohodli, že do toho půjdeme spolu a knihovna čtení institucionálně zaštití. První čtení mělo docela velký ohlas, a tak jsme se rozhodli, že večery poezie v knihovně zkusíme pořádat pravidelně, a pořádáme je dodnes. Zdůrazňuji, že to nebyl můj vklad, ale vklad těch dvou, tehdy mladých básníků, kteří za mnou přišli.

Proč večery poezie nepořádá více knihoven?

Na to asi neumím dát správnou odpověď. Byl jsem překvapen, když mi jednou Radek Fridrich řekl, že pravidelně se večery poezie pořádají snad jen v Praze a Brně, jinak nikde. Nevím, proč tomu tak je. Třeba tam ředitelé knihoven chtějí nějaký pronájem nebo tam žijí jen blázni, kteří si píšou do šuplíku a pak možná pofňukávají, že jejich tvorba nemá odezvu...

Vaše knihovna začala vydávat i knížky...

Po pěti letech večerů poezie jsme se rozhodli vydat sborník, který by je nějak shrnul, a tak vznikla první knížka edice Nomisterion, kterou děčínská knihovna vydává.

Co všechno už jste vydali? Na jaké autory se zaměřujete?

Jednoznačně jsou to autoři regionální, tedy ti, kteří mají něco společného s Děčínem. Tím ovšem nemyslím, že bychom vydávali autory jinak života neschopné, kteří nemají co říct. Naopak. Třeba o Františku Řezníčkovi nebo J. H. Kalifovi myslím ještě uslyšíme. Vydáváme však také sborníky z naší literární soutěže.

Kolik knížek jste vydali?

V edici jsme vydali od roku 1999 devatenáct titulů, se sborníky ze soutěže je to vlastně půl na půl. Sice to není mnoho, ale asi moc takových knihoven nenajdete. Ovšem taková Příbram, ta by nás trumfla.

Jak se knihy prodávají? Jsou běžně k dostání?

S distribucí máme trochu problémy a bylo by hodné co zlepšovat. V Děčíně se knížky prodávají běžně v knihkupectvích a na jiných příhodných místech, mimo Děčín je to velmi slabé. Snažili jsme se proniknout do distribuce Kosmasu, ale tam nemají o regionální literaturu tohoto typu zájem. Takže zbývají přímé nabídky a na ty nemám moc času. Také je třeba rozeslat povinné výtisky knihovnám a i to se mi někdy povede se zpožděním. Takže na základě uvedených kontaktů ve sbírkách knížky posíláme zájemcům na dobírku. Kupodivu jsou již některé tituly téměř rozebrány.

Často, zvláště na severu, je slyšet, že severočeská literární scéna je rozmanitější, výraznější než jiné regionální literatury... Co si o tom myslíte?

Myslím si, že je spíš lehce zkurvená, ať už je to poezie nebo próza, a to pořád souvisí s přistěhovalectvím. O tom už se toho řeklo dost, nechci to příliš rozmělnovat... Nemám na mysli jen doosídlování těsně po válce, ale přistěhovalectví v sedmdesátých a osmdesátých letech. Řeknu příklad, který s vaší otázkou zdánlivě nesouvisí. V roce 1985 se moje současná manželka přestěhovala z Prahy do Ústí nad Labem, do paneláku. Nikdo se na ni nedíval jako na přivandrovalce, protože každý byl odněkud... Podobně jsem to cítil, když jsem se do toho samého paneláku před osmi lety přistěhoval já. A stejně je to v celých severozápadních Čechách. Většina lidí sem přišla kvůli práci či bytu a nelíbí se jim tady. Přesto si k místu, kde žijí, chtějí vytvořit vztah, nějakým způsobem hledají svou identitu. A to se odráží i v literatuře.

Pořád nerozumím té zkurvenosti...

Co jsou jižní Čechy? Taková romantická, téměř idylická krajina, kde se ani snad tolik nepoužívají sprostá slova. Kde se nesdělují to špatné jen tak, kde se všechno schovává, zaobaluje, aby si člověk v té své společnosti neublížil... Tady na severu lidé všechno, i tu špínu, kterou mají v sobě, řeknou na rovinu.

Jiný příklad, když přijedete na jižní Moravu, jsou na vás všichni laskaví. Pokud byste se tam ale přistěhoval, budou se na vás všichni dívat jako na přivandrovalce a podezíravě se budou ptát: Co tady asi dělá? A pokud byste se k někomu otočil zády, je možné, že vám vrazí nůž do zad. Tady vám nikdo do zad nůž nevrazí. Víte, jak to myslím, tady vám ho vrazí rovnou do břicha...

To myslím souvisí s tou zkurveností. Je to obnaženost, prostituce... Možná jako nejkřiklavější příklad bych jmenoval proslavené teplické „literárně-divadelní“ uskupení Vyžvejk-lá bambule – i když je možná ojedinělé, je to jakási špička ledovce.

Existují nějaké tendence v současné severočeské literatuře?

Musím se přiznat, že téměř nečtu beletrii, zabývám se vlastivědnou literaturou a internetem. Samozřejmě, že sleduji, co se v literatuře děje. Určitou představu mám i na základě toho, co slyším na večerech poezie, občas si i nějakou básničku přečtu... Myslím si ale, že je pro mě nepřipadné, abych stopoval nějaké tendence.

Určitě máte svého oblíbeného severočeského autora.

Mám, z děčínských jím je Tomáš Řezníček.

A proč je vám blízký?

Jeho poezie je víc než hraní si se slovy. Myslím si, že v Tomáši Řezníčkovi je mnoho skrytého poetična, které je mému srdci blízké. Já nevím, jestli severočeského, ale možná i toho severočeského, i když to není tak zjevné. Přece ty staré stezky, o kterých Řezníček píše, ty stezky, kde koně ržou, jsou snad české? Vyšlapali je čeští koně? Ty stezky, ti koně jsou samozřejmě koně němečtí...

Čtlo by se mi říct, že teprve budoucnost ukáže, že Řezníček je velký básník. To se ale pravděpodobně nestane.

Není to problém regionální literatury, tedy literatury na okraji?

Ne, to rozhodně ne. Nemám rád, když je k „regionálnímu“ stavěno rovnítko „na okraji“. Regionální literatura může mít svá specifika, ale rozhodně není na okraji. Stačí se jen podívat na místa narození našich známých autorů – jsou snad všichni z center? A nakonec – není v tomto smyslu také regionální pražská literatura? Ale abych se vyjádřil k vaší otázce. Jsou autoři, kteří se snad i obávají publicity, ti se většinou dostanou do širšího povědomí, jen když je objeví někdo pro široký okruh čtenářů. A to je asi i Řezníčkův případ.

Není sudetské téma tak trochu módní?

Je, a zaplatť pánbůh za to. Ty naše český životy v německých barácích je třeba nějak reflektovat, propojovat.

Ladislav Zoubek (1956, Nový Bor) prožil dětství a mládí v České Kamenici. V Děčíně bydlí s malou přestávkou od roku 1982. Vystudoval železniční průmyslovku. Po krátkém působení u ČSD od roku 1977 pracuje v Městské knihovně Děčín, od roku 1987 jako ředitel. V tomto období dále vystudoval FF UK, obor vědecké informace a knihovnictví. Za jeho působení se uskutčnil letos již 10. ročník Literární ceny Vladimíra Vokolky. Ladislav Zoubek redakčně zpracoval všech 19 básnických sbírek a sborníků, které děčínská knihovna vydala v edici Nomisterion.

Jižní Itálie bez choulostivých míst

Rodák z Neapole píše pro amerického (a českého) čtenáře

Ačkoliv nakladatelství BB art sáhlo stejně jako mnohá jiná česká nakladatelství při překladu díla o Itálii k publikaci v anglickém jazyce, jednalo se v tomto případě o volbu celkem šťastnou.

PAVEL HELAN

Giambattista Albrizzi: Neapol, 1761

Autor knihy *Mezi vodou slanou a svěcenou* – profesor na univerzitě v severoamerickém Georgetownu – se nezaměřuje pouze na dějiny politické, ale s určitou vyvážeností se zabývá i životem běžného obyvatelstva, otázkami kulturního a vzdělanostního vývoje a umění. V centru jeho trvalé pozornosti jsou přístupy vládnoucích vrstev k poddaným jiné národnosti a vyznání.

Oproti *Dějínám Itálie* Giuliana Procacciho (Nakladatelství Lidové noviny 1997) přináší recenzovaná publikace časový průřez historickými událostmi od počátků až do současnosti s vyváženějším rozložením prostoru věnovaného jednotlivým epochám. Nejvíce se autor zabývá obdobím od počátku druhého tisíciletí do poloviny století devatenáctého (celkově osm z deseti kapitol knihy). Oproti tomu období antické a raně středověké, stejně jako období od sjednocení Itálie do současnosti, je soustředěno do jedné kapitoly.

Astarita je rodák z Neapole. Zřejmě i tato skutečnost do značné míry ovlivnila obsah této čtivé a zároveň fundované knihy. V publikaci je kladen zřejmý důraz na líčení dějin Neapole, zejména od chvíle, kdy se stala sídelním městem krále Karla I. z Anjou. O událostech na Sicílii či v dalších místech jihoitalské oblasti se dozvídáme jen velmi málo a zřídka. Pro čtenáře, který by opravdu očekával, že bude obsah zcela v souladu s názvem publikace, to může být jisté zklamání.

Knihy začíná charakteristikou oblasti v období starověkém a ve stručnosti uvádí čtenáře do problematiky událostí v raném středověku. Přitom si všímá zejména multi-kulturního charakteru oblasti a střetávání různorodých vlivů. V období vrcholného středověku se zaměřuje zejména na vládu králů Rogera II. a Fridricha II., s využitím mnohých citací, převzatých zprostředkovaně z dobových kronik. Po popisu událostí povstání z roku 1282, takzvaných sicilských nešpor, krátce líčí odluku Sicílie od zbytku jihoitalského království, avšak nadále se jednoznačně ve svém vyprávění orientuje na oblast Neapole. Přitom výrazně reflektuje změny týkající se přístupu k „národnostním menšinám“ a „jinověrcům“ při výměnách jednotlivých dynastií na trůně, stejně jako problematiky vztahů s papežskou kurií.

Období vlády Španělů a posléze bourbonské dynastie je věnována největší část knihy. Autor se zde zabývá politickou, ekonomickou, správní, sociální i kulturní problematikou, nezapomíná ani na specifiky jižanského náboženského citění či rozvoje vzdělanosti. Každou kapitolu knihy přitom uvádí citátem, který vystihuje charakter údobí, o němž se právě hovoří, a využívá i odkazů na různá literární díla, o nichž se zmiňuje.

Je-li v některých jiných knihách věnovaných historii států či regionů (například řada dějin států, již vydává NLN) věnována značná, mnohdy až příliš velká část dějinám dvacátého století, o knize Tommasa Astarity to neplatí. Naopak, právě v popisu tohoto období by se knize dala vytknout až přílišná stručnost. Astarita se přitom dopouští i některých poměrně závažných chyb, například když pojednává o italském historikovi a filosofovi Benedettu Crocem. Kromě chybného údaje o Croceho narození (s. 337) je

jeho jméno opakovaně komoleno na Groce, takže když autor píše: „Můj tatínek je měl doma všechny a hustě popsal okraje stránek poznámkami...“ (s. 337), čtenáře trochu škodolibě napadá, zda autor skutečně ví, čím knihy měl vlastně jeho otec doma. Vzhledem ke skutečnosti, že Astarita psal dějiny jižní Itálie původně pro americké čtenáře, se lze pozastavit i nad tím, jak až nápadně stručně je pojednáno například o vylodění angloamerických vojsk na Sicílii v červnu 1943 a o okolnostech s tím spojených. Například o spolupráci CIA a mafie není zmínka vůbec žádná, jen trochu matně je problém naznačen o něco později větou: „Na místa fašistických předáků spojenci nejednou dosadili lidi spojené s kriminálním podsvětím, častokrát proto, že jinou volbu ani neměli“ (s. 344). Autor, ač jindy podrobně popisuje dramatické a historicky závažné události v Neapoli, se též vyhnul jakémukoli zmínce o bombardování města spojeneckými vojsky, a tak lze získat dojem, že se vyhýbá otázkám, které by čtenáři z dnešních Spojených států amerických nemusely příliš „vonět“.

Stejně jako u předchozích kapitol, i zde Astarita upozorňuje na umělecká díla charakterizující epochu a odkazuje zde přitom na romány Carla Leviho *Kristus se zastavil* v *Eboli* a *Kůži* Curzia Malaparteho – dvě špičková literární díla plně vystihující svou dobu.

Čtenář jistě ocení, že kniha obsahuje množství černobílých fotografií a je doplněna tabulkami s vývojem počtu obyvatel v Neapolském království, v samotné Neapoli a na Sicílii, genealogickými stromy vládnoucích jihoitalských dynastií, seznamem použité literatury a rejstříkem jmen, míst a některých pojmů.

Přes uvedené výhrady může publikace českým čtenářům pomoci osvětlit nepříliš známé dějiny oblasti jižního cípu Evropy.

Autor je historik.

Tommaso Astarita: Mezi vodou slanou a svěcenou.

Dějiny jižní Itálie. Přeložila Nina Vrbáčková, BB art, Praha 2006, 383 stran.

depeše

Nové židovské muzeum v Mnichově

Téměř osmdesát let poté, co se objevila myšlenka na založení židovského muzea, vyrostla konečně v mnichovských ulicích novostavba, která spěje ke kolaudaci. Vznikla jako třetí objekt na náměstí St. Jakobs Platz vedle Hlavní synagogy (Hauptsynagoge) a domu Izraelské kulturní obce. Zde chce zřídit hlavní město spolkové země Bavorska židovské muzeum, které má být pro veřejnost slavnostně otevřeno 22. března 2007. Podle návrhu polsko-německého architektonického studia Wandel/Hoefer/Lorch (projekt 2000–07) je objekt muzea koncipován jako volně stojící krychle s hlavním pohledovým průčelím obráceným k protějšímu mnichovskému muzeu.

Obíhající prosklený foyer je jakousi výkladní skříní muzea a prezentuje se jako prostor otevřený do exteriéru. Prostor se službami pro návštěvníky – informace, muzejní obchod, knihkupectví, kavárna – má sloužit k odpočinku a kulturní relaxaci. Tři galerijní podlaží o rozloze téměř 900 m² jsou zcela přizpůsobena častému a flexibilnímu výstavnímu provozu.

Původní idea se objevila již před rokem 1928 a v jejím záměru bylo vybudovat muzeum, které by přibližovalo židovské dějiny a kulturu spojené s regionem. Rozhodující podnět k bezprostřední realizaci tohoto projektu vzešel nakonec až v osmdesátých letech ze soukromé sféry. Galerista Richard Grimm otevřel tehdy v Maximilianstraße soukromé židovské muzeum, které přes své skromné prostorové možnosti (necelých 30 metrů čtverečních) platilo za velmi frekventované a navštěvované místo přibližující židovství a jeho historické a kulturní projevy. Po deseti letech muselo být ale toto „provizorium“ z finančních důvodů zavřeno. Grimmovu sbírku převzala tehdy Izraelská kulturní obec a přechodně ji zpřístupnila na adrese Reichenbachstraße 27. Až do začátku roku 2006 zde pak probíhaly výstavy, na jejichž organizaci spolupracovalo Státní mnichovské muzeum a státní archiv.

Petr Vaňous

Nepřejeme mezinárodní spravedlnosti

Češi ignorují důležitý článek světového právního systému

Mezinárodní trestní soud se sídlem v Haagu zahájil 29. ledna 2007 historicky první stíhání proti pachateli závažných zločinů proti lidskosti. Jde o důležitý krok v dějinách instituce, jejíž založení 1. července 2002 označují příznivci mezinárodního práva za nejvýznamnější událost v mezinárodních vztazích od vzniku OSN. Čeští politici mu přihlížejí zpovzdálí.

JAN KRATOCHVÍL

Na posledním zasedání členských zemí Mezinárodního trestního soudu česká vlajka opět chyběla.

Lednovým rozhodnutím Mezinárodního trestního soudu byla potvrzena obžaloba proti Thomasi Lubangovi, bývalému prezidentu Unie konžských vlastenců. Lubanga se účastnil prvního slyšení před soudem již v listopadu 2006, ale až nyní dal soud jasně najevo, že obvinění proti němu jsou dostatečně podložena a může být na jejich základě souzen.

Vzniká tak šance, že budou potrestáni viníci násilí v Kongu, které si vyžádalo až čtyři miliony obětí. Rozsáhlého mezinárodního konfliktu ve východní části země se v průběhu devadesátých let a na počátku třetího tisíciletí účastnily armády devíti států a 21 ozbrojených skupin včetně Unie konžských vlastenců, která prosazovala zájmy etnické skupiny Hema.

Thomas Lubanga je podle vznesených obvinění zodpovědná za bezpočet zločinů proti lidskosti a válečných zločinů, jako jsou etnické motivované masakry, mučení či znásilňování. Přímou vinu obžaloba z toho, že využíval k bojovým akcím děti mladší 15 let. Podle bývalého generálního tajemníka OSN Kofi Annana je soud „nejlepší šancí, jakou lidstvo kdy mělo, aby ze světa zmizela kultura beztrestnosti pachatelů těch nejstrašnějších zločinů“. Češi se ale rozhodli tuto šanci ignorovat.

Provinciální ostuda

Česká republika jako jediná ze zemí EU a jedna z posledních v Evropě dosud neratifikovala dohodu o založení Mezinárodního trestního soudu, ačkoli Římský statut, který soud zakládá, vznikl již v roce 1998. Zástupci české diplomacie přitom zřízení této instituce vždy na mezinárodní úrovni podporovali. Vláda podepsala zakládající smlouvu již 13. dubna 1999. Nenašla ale odvahu předložit ji parlamentu k ratifikaci. Nikdo si od té doby nevzal otázku přistoupení ke Statutu za svou. Poslední náznaky pokusu o ratifikaci se objevily v roce 2001, kdy byla parlamentu předložena změna ústavy, která byla považována za nutnou podmínku následné ratifikace. Návrh však byl připraven tak nešťastně, že i poslanci, kteří by jinak ratifikaci neodporovali, hlasovali pro vrácení návrhu k dopracování. Tehdejší ministr zahraničních věcí Jan Kavan po úvodním slově, v němž mylně označil Mezinárodní trest-

ní soud za instituci s univerzální jurisdikcí, již v další rozpravě ani nevystoupil a nereagoval na námitky poslanců. Od té doby se už žádný přímý pokus o ratifikaci neuskutečnil. Pouze v roce 2004 se vláda zcela nestandardně dotázala zahraničních výborů parlamentu, jaký postup by při ratifikaci Statutu preferovaly. Tím se pouze vzbudilo zdání, že se něco děje, ve skutečnosti se však nedělo vůbec nic.

Bývalý ministr zahraničních věcí Cyril Svoboda tuto situaci v lednu 2007 označil za ostudu a projev provinciálnosti. A s tímto tvrzením souhlasí i nevládní organizace, jako jsou Liga lidských práv, Člověk v tísni, Český červený kříž či česká pobočka Amnesty International. Ty nyní formou otevřeného dopisu vyzvaly příslušné orgány, aby co nejdříve přistoupily k ratifikaci této mezinárodní smlouvy.

Změna ústavy a riziko stíhání

V minulých diskusích se v souvislosti s ratifikací často poukazovalo na překážku v podobě nutnosti změny ústavy a Listiny základních práv a svobod. Je však sporné, zda je změna ústavy opravdu nezbytná. Například na Slovensku, kde mají ústavu podobného znění, změnu za nutnou nepovažovali. Navíc se v této situaci nabízí snadné řešení – dotázat se přímo Ústavního soudu. To je však možné udělat až poté, co bude smlouva předložena parlamentu k ratifikaci.

Klasickou námitkou bylo, že by čeští občané mohli být vystaveni neoprávněnému trestnímu stíhání. Jde o podobné obavy, jaké se patrně nejzřetelněji ozývaly z USA, kde byly v rámci diskuse v Kongresu, ještě před vznikem Soudu, vyjádřeny trochu barvitěji: „Americký voják by byl hnán syrským prokurátorem před severokorejského soudce.“ Realita je však jiná. Devět z osmnácti soudců je z členských států EU a předseda je z Kanady. Hlavním prokurátorem je Luis-Moreno Ocampo, vysoce respektovaný argentinský právník, který proslul neúprosným stíháním členů tamní vojenské vlády odpovědné za „zmizení“ tisíců osob. Nejde ale o pouhé záruky v podobě renomovaných členů soudu.

Stíhání českých občanů se není třeba obávat již z podstaty pravidel, kterými se Soud řídí. Je totiž založen na tzv. principu komplementarity a zahajuje řízení, pouze pokud

domovský stát není schopen nebo ochoten daný případ stíhat. To dokazuje i rozhodnutí prokurátora, který se přes stovky obdržených stížností odmítl zabývat namítanými válečnými zločiny britských vojáků v Iráku s odůvodněním, že tak činí sama Velká Británie. Soud navíc není ustanoven ke stíhání obyčejných vojáků za jednotlivé válečné zločiny, ale je určen především pro pachatele na nejvyšších pozicích, jimž lze přičíst mnohem závažnější či rozsáhlejší činy. To dokládá i prokurátorovo odmítnutí zabývat se situací ve Venezuele, kde podle jeho názoru namítané zločiny nedosáhly dostatečné intenzity.

Americká pozice

Nynější předseda KSČM Vojtěch Filip v minulosti také namítal, že bychom se neměli účastnit něčeho, na čem se neúčastní vojensky a ekonomicky nejsilnější mocnosti současného světa. Odkaz na pozici USA lze vysledovat i u představitelů ODS, která tradičně zastává proamerickou zahraniční politiku. USA se skutečně snažily vznik a činnost Soudu zkomplikovat, jak to šlo. Známý je zákon schválený v roce 2002, který umožnil prezidentu USA „použít veškeré prostředky“ k osvobození amerických občanů zadržovaných Mezinárodním trestním soudem. Zákon, který je obecně nazýván „The Hague Invasion Act“, způsobil dokonce diplomatickou roztržku mezi USA a Nizozemím. Americký velvyslanec v Haagu musel složitě vysvětlovat, že i když to zákon prezidentovi umožňuje, neumí si představit situaci, kdy by USA skutečně podnikly invazi do Nizozemí, kde Soud sídlí. Tato původní, místy až hysterická pozice se však pomalu mění. V loňském roce americká vláda začala ustupovat od sankcí uplatňovaných vůči státům, které Římský statut ratifikovaly. Condoleezza Riceová již o těchto opatřeních dříve řekla, že se USA „střílejí do vlastní nohy“. Jeden z předních republikánských kandidátů na příštího prezidenta, senátor John McCain, se dokonce vyjádřil, že chce, aby se USA staly stranou Římského statutu. Průzkumy veřejného mínění pak ukazují, že dvě třetiny Američanů by si přály, aby k němu USA přistoupily.

Soud a naše předsednictví

Proti námitkám naopak existuje několik dobrých důvodů, proč by Česká republika měla k ratifikaci přistoupit. V prvé řadě se takovým aktem naše zahraniční politika stane důvěryhodnější. Česká diplomacie totiž sice na jedné straně podporuje ochranu lidských práv, když jde o jejich porušování v Bělorusku či na Kubě, nepodílí se však na nejdůležitějším mezinárodním instrumentu pro potlačování zločinů proti lidskosti. Hlásíme se také ke společným hodnotám Evropské unie, kde naši partneři zatím „trpí“ naší neúčast a jen doufají, že Statut ratifikujeme do roku 2009, než převezmeme předsednictví EU. Pokud by se tak nestalo, došlo by k trapné situaci, kdy by Česká republika v rámci Rady EU předsedala pracovním skupinám týkajícím se Soudu a měla by svým jménem posílat demarše různým státům s vyzvou k ratifikaci. V neposlední řadě bychom ratifikací posílili Mezinárodní trestní soud a tím zvýšili šance, že k hrůzným zločinům bude docházet méně často a že jejich pachatelé budou naopak častěji postaveni před spravedlnost.

Autor působí jako právník Ligy lidských práv.

Odstrašující dějiny do kapsy

Historie Kosova z internetu a rychlíku

Kosovo je v Česku stále kontroverzní a docela chytlavé téma. V posledních měsících se navíc stále hlasitěji hovoří o tom, že získá nezávislost. Nakladatelství Libri zřejmě proto pohotově zařadilo Kosovo do své ediční řady Stručná historie států. Bohužel, nevsadilo dobře.

FILIP TESAŘ

Autor recenzované knihy Patrik Girgle si k ruce vzal pár knížek různé kvality a rozsahu, které vyšly o Jugoslávii v češtině a ve kterých se Kosovo zmiňuje obvykle jen útržkovitě (nejdůležitější českou práci ke Kosovu od Pavla Hradečného v bibliografii neuvádí). Dále přidal jedny anglické, v některých pasážích kontroverzní dějiny Kosova napsané Noelem Malcolmem a jednu knihu o etnické mobilizaci na Kosovu na konci 20. století. Kromě toho odkazuje na pár internetových stránek, přičemž podle všeho rýžoval hlavně v jedněch srbských a jedněch albánských (jež vydává za „oficiální kosovsko-albánské stránky“) webech toho typu, kam leckdo může nekriticky přivést ledacos.

Girgle píše s nadhledem, sebejistě, takže se neznalému může zdát, že jeho komentáře politické situace, dedukce i dosti kategorické závěry, jichž je kniha plná, vyplývají z hlubšího poznání tématu. Pravidelně také do svých úvah zamíchá nějaký údaj, kterým jakoby dokládá pravdivost svých tvrzení. Jenomže často je to údaj nesprávný. Hned na počátku například rozebírá význam Kosova pro středověké Srbsko s tím, že představovalo spíš „zeměpisné těžiště než kulturně politické jádro... Na území Kosova nikdy neleželo srbské hlavní město a oficiální královskou rezidencí zůstal Ras [na sever od Kosova], od roku 1290 pak Skopje.“ (s. 13) Jenže středověké Srbsko nic jako hlavní město ani oficiální královskou rezidenci neznalo, panovník putoval po zemi a pro svou potřebu měl několik dvorů poblíž hradu, sloužícího jako útočiště. Do roku 1282 ležely panovnické dvory skutečně poblíž hradu Ras, poté až do roku 1371, kdy královská dynastie vymírá, na jižním

Kosovu poblíž hradu Petrić. Dokud však autor popisuje starší dějiny, daří se mu chybám ještě celkem vyhýbat (nejspíš i proto, že mnohé pasáže působí jako stručný výtah z Malcolmovy knihy), ale čím víc se blíží k přítomnosti, tím je hůř. Namátkou: Chorvatsko a Slovinsko prý v roce 1987 akceptovaly Miloševićovu politiku tvrdé ruky, protože „kultivovaly vlastní separatistický program“ (s. 64) – o separatismu v té době ale nemůže být ve skutečnosti řeči. „Tajemstvím a spekulacemi“ obestřený paralelní soudní systém kosovských Albánců prý „vzhledem k bojkotu státní justice musel v nějaké formě existovat“ (s. 84) – jenže takový bojkot se nikdy nekonal. Kosovští Srbové prý tušili v roce 1997 budoucí Miloševićovu zradu a dokladem toho bylo vítězství nacionalistické Srbské radikální strany v roce 1998 (s. 97). Toho roku se však žádné volby nekonaly a v roce 1997 zvítězila Miloševićova SPS jak na Kosovu, tak celkově. V Bosně a Hercegovině údajně „záště mezi etniky nedokázalo smýt ani 45 let komunistické diktatury“ (s. 114), ale podle seriózního sociologického průzkumu z roku 1989 byla národnostní tolerance v Bosně a Hercegovině nejvyšší v celé Jugoslávii...

A tak by se dalo pokračovat. Kde autor nesehnal pro své spekulace vůbec žádný podklad, uvádí, že informace nelze zjistit. „Bohužel bližší identita, organizace či skutečné aktivity těchto skupin jsou dnes velmi těžko zjistitelné“ (s. 54), píše například k tajným albánským organizacím na Kosovu sedmdesátých let 20. století. Ale na toto téma jsou dostupné i anglické či srbské zdroje. Většina pramenů k tomuto tématu pak byla pochopitelně vydána v albánštině. Americký zmocněnec Richard Holbrooke prý uzavřel se Slobodanem Miloševićem „dosud

nezveřejněnou“ dohodu (s. 102), tu však vzápětí po podpisu otiskly srbské noviny a od té doby byla publikována v anglicky či německy psaných pramenech.

Když na závěr Girgle v encyklopedických heslech prezidenty a premiéry zvolené po roce 2002 vydává za představitele tzv. Republiky Kosovo, jednostranně vyhlášené Albánci v roce 1991, ačkoli ve skutečnosti byli zvoleni za základě prozatímní ústavy vydané mezinárodní správou OSN, jen tím potvrzuje, že se v látce opravdu neorientuje. Celá kniha je pak okořeněna spoustou chyb v přepisu cizích slov a vlastních jmen, pozoruhodnými formulacemi („nejzavilejší stoupenci“ apod.) a naprostým neporozuměním pojmům typu klan, občina, kmen nebo velkorodina.

Jde o učebnicový příklad toho, jak by podobná kniha příručkového typu vypadat rozhodně neměla. Nakladatel obvykle svěroval jiné tituly z této řady zkušeným odborníkům na dané oblasti (namátkou Josef Opatrný – Latinská Amerika, Miloš Řezník – střední Evropa, Jan Marek – Střední východ, Alexandr Zimák – Jihoafrická republika, Svatava Raková – USA, Miloš Pojar – Izrael, Rudolf Žáček – Slezsko apod.), a pokud oslovil mladé autory, pak takové, kteří o tématu něco skutečně věděli (kupříkladu Jan Frank – Irsko, Eduard Hulicius – Belgie). Patrik Girgle se místo toho spolehl na to, že se látka získá brouzdáním na internetu. Souběžně s pokusem probrouzdat se dějinami Kosova se věnoval cestopisnému žánru a měl by se ho asi držet. I když... v závěrečném hesle „Turistika“ napsal o kosovských památkách proklaté málo.

Autor působí v Ústavu mezinárodních vztahů.

Patrik Girgle: Kosovo. Libri, Praha 2006, 160 stran.

par avion

Západní politici přispívají k prohlubování problémů Blízkého východu jak svým zmatečným přístupem, tak i svým oportunismem. Myslí si to slavný britský orientalista Patrick Seale. Tuto svou úvahu předložil v saúdském deníku al-Haját 8. prosince minulého roku. Patrick Seale patří mezi špičky ve svém oboru, přičemž jeho zřejmě nejznámějším dílem je rozsáhlý životopis bývalého syrského prezidenta a předsedy tamní strany Baath Háfize al-Asada. Autor opírá svou tezi o škodlivém přístupu některých západních politiků a států vůči Blízkému východu mimo jiné o výroky dvou protagonistů francouzské prezidentské kampaně. Upozorňuje na fakt, že socialistická kandidátka Ségolčne Royalová během podzimní blízkovýchodní návštěvy změnila své postoje podle potřeby takřka z hodiny na hodinu. Zatímco například v Libanonu byla ochotna vyjádřit částečný souhlas s kritikou americké a izraelské politiky ze strany Hizballáhu, při návštěvě židovského státu se vyjadřovala ve smyslu právě opačném. Její protikandidát Sarkozy je ve svých vlastních názorech stálejší a čitelnější, na druhé straně se ale rozchází s dosavadní politikou své vlastní strany. Ta byla doposud značně nezávislá na postoji USA a také často chápána jako „proarabská“. Podobně „svévolně“ se podle Seala chová ale například i prezident George W. Bush, který okázale ignoruje doporučení Baker-Hamiltonovy zprávy a stále věří v možnost vojenského vítězství v Iráku.

Na začátku ledna tuto úvahu zajímavým směrem rozvinula libanonská novinářka Rághida Durghámová. I podle ní je americká politika na Blízkém východě velmi nečitelná. V článku s názvem „Role neokonzervativců v dohodě o popravě Saddáma Husajna“ tvrdí, že skutečné plány Američanů v Iráku a na Blízkém východě jsou zřejmě značně odlišné od proklamovaných cílů. Tvrdí, že neokonzervativci ovládaný Bílý dům se ve stále větší míře orientuje na své irácké šiitské spojence, což má být předešlou i k urovnání vztahů s Íránem a libanonským Hizballáhem. Právě poprava Saddáma Husajna, která se zvrhla v akt sektářské pomsty ze strany šiitů, je podle Rághidy Durghámové důkazem o rostoucím vlivu šiitských milicí a o jejich spolupráci s americkými neokonzervativci.

Saddámovu popravu ostatně odsoudila velká část arabské veřejnosti. Mezi nejčastější důvody tohoto odsouzení patřil zejména zmíněný sektářský rozměr trestu, který se projevil jak během průběhu poprav, tak i v samotném faktu, že bývalý diktátor byl odsouzen pouze za masakr šiitů v městečku ad-Dudžajl, a nikoliv za své další zločiny, jejichž oběťmi byla i řada sunnitů. Mnohým pak vadilo jistě nikoliv náhodné načasování exekuce na první den ajd al-adhá (svátku obětí). V podobném smyslu se vyjádřil i předseda alžírské vlády Abdaláziz Belchádém v listu al-Chabar. Srovnal případ Saddáma Husajna s dalšími dvěma diktátory, Augustem Pinochetem a Slobodanem Miloševićem, kteří oba zemřeli přirozenou

smrtí, přičemž první z nich dokonce na svobodě. Belchádém označil Saddámovu popravu za ponížení všech Arabů a muslimů. Zároveň odsoudil načasování poprav na svátek obětí a připomněl, že i v období předislámské „nevědomosti“ se v Mezopotámii respektoval mír po dobu pohanských náboženských svátků.

الوي

Mnozí obyvatelé regionu však oběšení bývalého iráckého diktátora přijali s radostí a úlevou. Kromě iráckých šiitů bylo lze zaznamenat pozitivní ohlasy například v kuvajtském tisku. Tento na ropu bohatý stát byl Saddámem Husajnem obsazen koncem léta roku 1990, přičemž byl obviněn z pirátské těžby ropy z iráckých ložisek. Kuvajtský deník ar-Rai zveřejnil 31. prosince vyjádření několika významných veřejných činitelů v článku s názvem „Kuvajťané slaví! Saddámova poprava: kéž by byl popraven tisíckrát!“.

Tázání kuvajťští představitelé se doslova předháněli v co nejpřesvědčivějším vyjádření své radosti, přičemž mluvili o „obrovské úlevě“ či o „příjemném chladu, který oblažil jejich hrud“. Četní oslovení pak dlouho očekávaný diktátorův konec vysvětlovali pomocí přísloví „A věru Alláh si dává na čas, ale nezapomíná!“. Oproti kritikům Husajnovy poprav připomínali Kuvajťané jeho zločiny, kterých se dopustil jak proti svému lidu, tak proti okolním státům včetně Kuvajtu. Ohledně samotného průběhu výkonu trestu upozorňovali na skutečnost, že „Saddám byl popraven přesně tím způsobem, jakým sám likvi-

doval své oběti“. Kontroverzní načasování na ajd al-fitr pak komentovali s tím, že „krásnější dárek si k tomuto svátku nemohli přát“.

V marockém hlavním městě Ribátu měla premiéru adaptace jednoaktovky Bertolta Brechta Maloměstácká svatba. Tato divadelní hra známého německého dramatika je sondou do společnosti meziválečného Německa, která je ve hře symbolizována účastníky svatební oslavy a podrobena tvrdé kritice. Jak si všímá článek v londýnském deníku aš-Šark al-Awsat z 24. ledna, dramatik Muhammad Zuhajr hru úspěšně převedl do prostředí současného Maroka. Inscenace dostala v Zuhajrově podání název „Fedžta“, což v marocké arabštině znamená „oslava“. Marockému publiku se režisér a scenárista pokusil přiblížit i tím, že celou hru přepsal do pouliční formy místního dialektu. Celkový smysl hry však podle autora článku vyznívá stejně jako v originále. Současní Maročané jsou tepáni pro své pokrytectví, kariérismus a bezohlednou honbu za bohatstvím. Zatímco původní Brechtova inscenace (uvedená roku 1926) zachycuje německou společnost v její lhostejnosti vůči sílícímu ultranacionalismu, Zuhajrova adaptace vypovídá podle aš-Šark al-Awsatu o společnosti, která je zcela stejně lhostejná vůči „myšlenkovému radikalismu“, který ji postupně zaplavuje. Je to prý po dlouhé době, kdy marocký autor vrací divadlu společenskou roli, jakou v Maghrebu hrálo před příchodem povrchní masové kultury.

Z arabského tisku vybíral Zdeněk Beránek.

Velké otázky – rozpačité odpovědi

Inspirativní, ale příliš stručné úvahy o smyslu historie

Každá generace historiků přepisuje dějiny, které napsaly generace předchozí. Předchůdci si totiž kladli jiné otázky a v historii hledali jiné odpovědi, které nás již neuspokojují. Kniha Velké otázky historie ukazuje, pro co si chceme v dějinách nalézt odpovědi či alespoň zdůvodnění právě dnes.

JAKUB RÁKOSNÍK

Na první pohled není na recenzovaném sborníku poznat, že se jedná o publikaci na českém trhu dost ojedinělou. Lbivých popularizací historických témat s neméně přitažlivými přebaly je v knihkupeckých velkoobchodech víc než dost. Název *Velké otázky historie* a nakladatelství, které není proslavené renomovanými historickými knihami, vzbudí podezření, že máme k dispozici další kousek z tohoto typu knižní produkce. Obálku knihy navíc tvoří hořící newyorské mrakodrapy 11. září 2001. Nad nimi se vznáší deset drobných obrázků, z nichž pozornost upoutá jen Karel Marx. Abychom rozpoznali další, musíme již vzít knihu do ruky a zaostřit zrak na miniatury státníků velké trojky v Jaltě či Delacroixovu Svobodu vedoucí lid. Podezření z levné popularizace historie se však po otevření publikace nepotvrzuje.

Jména autorů, kteří se na vzniku knihy podíleli, mají svůj zvuk. Nalezneme zde hned na prvním místě Richarda J. Evanse, který se v posledních letech mediálně zviditelnil v souvislosti s procesy proti Davidu Irvingovi (samozřejmě na straně jeho odpůrců). Ještě známěji asi zní domácímu publiku jméno Ian Kershaw, jemuž v roce 2004 vyšel v českém překladu monumentální (a také ceněný) Hitlerův životopis. Velká jména ovšem ještě nutně nezaručují převratná zjištění.

Seriózní novináři, beletrizující historici
Struktura knihy je poněkud neobvyklá. Bylo určeno dvacet témat (například Proč dochází k revolucím? Proč vznikají říše? Odkud se bere nacionalismus? atd.), k nimž napsal esej některý renomovaný odborník, a ke každému z nich je připojen o něco kratší novinářský komentář. Záměr vysvětluje editorka: „Je to však vždy jen jedna odpověď. Proto jsme požádali i novináře, aby různé odpovědi zasadili do souvislostí, jak na stejné otázky v minulosti odpovéděli jiní dějepisci a myslitelé, poukázali na některé z nejspornějších stránek každé otázky a pustili se do nových oblastí bádání...“ Zřejmě z tohoto důvodu se paradoxně ony novinářské příspěvky nakonec více podobají akademické historiografii, jak jsme na ni zvyklí. Zatímco graduovaní odborníci zpravidla lehkým stylem esejistiky vyslovili své názory na danou otázku, komentáře žurnalistů jsou přímo zahlceny citáty klasiků a odkazy na jejich díla.

To nepochybně zvýšilo užitnou hodnotu publikace. Přehledové práce o zahraniční historiografii se sice již i v českém překladu v posledních letech objevují (G. Iggers, P. Burke ad.), ovšem v případě tohoto sborníku se mohou nenáročnou formou zájemci a zvláště studenti blíže obeznámit s některými výboji v zahraniční historiografii, které k nám zatím nedolehly.

Zmíněný kontrast mezi přístupem odborníka a novináře je asi nejvíce patrný u tématu „Kdy se dodržují zákony?“. Antropolog Alan Macfarlane svůj text pojal jako obvyklou konzervativní oslavu anglického *common law* v kontrastu k římskoprávní recepci kontinentálního práva a v závěru vyslovil varování před dnešní protiteroristickou hysterií spolu s byrokratickým modelem vlády „vycházejícím z některých částí Evropské unie...“ (s. 133). Autor druhé části, nezávislý publicista Huw Richards, naopak pojal svůj komentář ryze jako reprezentativní přehled sporů v historiografii a právní filosofii. Nejen v tomto případě bych dal asi s většinou čtenářů přednost textu novináře.

Patrně nejvtipnější odpověď na „velkou otázku“ (tentokrát po příčině vzniku válek) nabídl profesor klasických dějin Thomas Palaima z texaské univerzity v Austinu. Na závěr svého pojednání, zakotveného převážně v antické Heladě, uvedl: „Žádný Řek tehdy ani na okamžik nezapomínal, že jeho obec ohrožují jiná společenství, její sokové... Athénský zemědělec si však nikdy nepletl absenci ozbrojených střetů s tím, co dnes nazýváme mírem, a velmi by se divil, že se musíme ptát, proč začínají války.“ (s. 165)

Nad knihou se zasmějeme, pobavíme i poučíme. Vzniká však také otázka, zda autoři zkrátka a jednoduše „nepřestřelili“ a nezvolili pro odpověď na velké otázky příliš malý prostor. Hned první tři příspěvky by tento názor potvrzovaly. Evans v odpovědi na otázku „Co je historie?“ předvedl výtah z mainstreamu soudobých úvodů do historie. Vyzdvihl to, že historik pracuje s fakty, a nikoli s fikcí, musí nejen rekonstruovat, nýbrž i vysvětlovat, varoval před planým moralizováním, ale v závěru zopakoval, že historie „učí nás i větší toleranci k rozdílným v našem světě. Může z nás vychovávat demokratické občany a pomoci nám tak v budoucnu uspořádat svět lépe.“ (s. 19) Takové dále nevysvětlené proklamace však zřejmě jen přiživí námitky skeptika ohledně skutečné politické legitimacy této vědy.

Další dva eseje o politickém vůdcovství (Jak se rodí velký vůdce?, Jak osobnost ovlivňuje politiku?) jsou sice brilantně esejisticky zpracovány, nepostupují však ve svých odpovědích za půldruhého století staré citáty z Marxe. Tedy tvrzení, že lidé sice vytvářejí své dějiny, avšak nikoli za okolností, které si vybrali. V tomto směru je zajímavý také jmenný rejstřík, v němž při bližším ohledání zjistíme, že nejčastěji uváděnou osobností je právě Marx a hned po něm Hegel. Trumfuji tudíž jak Aristotela a M. Webera, tak i Hitlera. Možná i tato kniha pomůže prolomit bariéru předsudků, která se vytvořila po listopadu 1989 v české historické obci ohledně pojmů jako buržoazie, dialektický vývoj nebo dělnická třída. Pro chybné ztotožňování výhradně s hegelíansko-marxistickým diskursem přestaly být tyto pojmy v historických textech takřka užívány.

Název eseje Joanny Bourkeové Jak tělesné ustrojení člověka ovlivňuje kulturní změnu? zrovna přitažlivě nezní. Jde ale o jeden z nejzdařilejších esejů sborníku. Bádání o „těle“ je v české historiografii zatím stále v plenkách a tvrzení o tom, že je „zformované kulturními režimy moci“ (s. 282), mnozí s poukazem na biologii odvrhnou jako pseudoproblém filosofů. Bourkeová na necelých šesti stránkách ukazuje, že tento směr bádání není pokusem o hledání bizarních témat mezi historiky znuděnými kvantifikovanou sociální historiografií nebo dějinami politiky, nýbrž integrální součástí studia „moci“ a diskursivní konstrukce reality. Ukazuje rovněž na ilustrativních příkladech pro řadu z nás asi stále ještě těžko přijatelné tvrzení, že mezi biologii a kulturou neexistuje žádná jasná hranice.

Z konce na začátek

Naopak jistě rozpaky vzbuzuje poslední esej, kde Benjamin Barber odpovídá na otázku, zda mohou dějiny skončit. Nemusíme sice spolu s autorem souhlasit s Hegelovou koncepcí dějin či s jeho pozdní Fukuyamovou recepcí, avšak redukce myšlenky konce dějin na politicky konjunkturní snahu jejich hlasatelů (tj. první se chtěl zavděčit pruským chleboďárcům, druhý oslavit americkou hegemonii) je poněkud plytká a laciná. Dojem nezlepší ani daleko sofistikovanější argumentace v závěru, kde Barber poukazuje na Hegelovu racionalizaci tradiční křesťanské teleologie. Poněkud vstřícnější je k myšlenkové tradici konce dějin Fred Halliday, který s odvoláním na Fukuyamu prorokuje i konec revolucí (s. 100). Tvrzení však použil spíše jako efektní epilog a dále tuto myšlenku nerozpracoval. Komentáře k Barberovu eseji se ujala sama editorka a pojala jej jako ostatní novináři spíše přehledově a hodnotově neutrálně. Svůj text zakončila ve smyslu písničky Pes jitřničku sežral, kterou si děti mohou zpívat do nekonečna, protože žádný konec nemá: „Nesporné také je, že úvahy o konci dějin se cyklicky vracejí k další klíčové otázce: co je to historie?“ (s. 320) A tak ten, kdo se prokousal více než třemi stovkami stran, se může vrátit opět k původní otázce R. Evanse z prvního eseje: „Co je to historie?“

Autor je odborný asistent Ústavu hospodářských a sociálních dějin FF UK.

Harriet Swainová (ed.): Velké otázky historie.
Abonent ND, Praha 2006, 327 stran.

Nejčastěji citovanou osobností je Karel Marx a hned po něm Hegel.

Deus ex machina

Lidé tvrdí, že každý má svého strážného anděla. Nic proti tomu nemám. Říkají tomu tak oni. Používají to slovo jako synonymum pro štěstí nebo nějakou jinou míru náhody. Mně docela vadí, když to někdo bere jako pouhopouhou metaforu. Už jen ten výraz „strážný anděl“ je ten vůbec nejhorší příklad lidové teologie, ale já tu nejsem od toho, abych ji opravoval. Kdybych totiž měl v téhle otázce uspokojivě obstát před smrtelným publikem, potřeboval bych k tomu celé bichle učených argumentů. Jenže by to stejně nikdo nečetl, ani kdybych měl dobré kritiky a supervelký rozpočet. Život je krátký, umění trvá. To řekl kdysi dávno nějaký pohan, ale když to říkal, nebral v úvahu život někoho takového, jako jsem já.

Taky si nehodlám ničit tuhle svou prózičku tím, že budu slovo „strážný anděl“ dávat pokaždé do uvozovek. Bude stačit, když vám povím, že to, co dělám, se dá vystihnout třeba názvy jako déva, domácí bůžek, stromoduch, fetiš a taky klidně strašidlák nebo skřítek. Jsem nehmotný, ale mocný a dost činorodý. Kdysi jsme vkládali dost velké naděje do toho, že by nějaký člověk zvládl dát dohromady projekt nazvaný *Přehled veškerých náboženství*, ten by to teď vysvětlil za mě a já bych se tím nemusel zdržovat. Vyskytlo se sice pár schopných Němců, pak se však naděje na úspěch tak nějak rozplynula. Jenomže už jen snažit se o něco podobného dávno vyšlo z módy, hlavně od doby, co jste si vymysleli počítačové hry.

Takže budu asi ten strážný anděl. Určitě se chcete na něco zeptat. Jasně, Bůh existuje. To on pobral všechn rozum, a NE, nestvořil člověka ke svému obrazu. Tohle tvrzení bylo jen takový záchvat hebrejské marnivosti a v dalších letech pak natropilo spoustu neplechy. Já jakožto jeden ze zástupu nebešťanů vám musím říct jedno, Bůh je mnohem výstřed-

Skupina Ládví: Prostřihání keřů, znovuoobnovení pohledu na kovový ozdobný reliéf, Ládví, sídliště Ďáblice, říjen 2005

nější, než jak si ho kdy představoval nějaký svýjící se derviš nebo nějaký vyšinutý stylit. ANO, andělé umějí tančit na špendlíkové hlavice, na klasický zkaličovaný špendlík se nás vejde přesně sto sedmdesát šest. Není to kvůli tomu, že bychom byli nějak omezení velcí. Ne, prostě jsme jen nehmotní. A pokud jde konkrétně o tančení na špendlíkové hlavice, tak číslo sto sedmdesát šest je ideální. Nazvěme to tradicí.

Jsem strážný anděl a od okamžiku početí se starám o jednu mladou ženu, jmenuje se

Kristýna. Už od chvíle, kdy se začaly shlukovat první bílkoviny, aby vystavěly první buňky, jsem jí věnoval tu správnou a kompletní andělskou péči. Bedlivě a spokojeně jsem ji sledoval, když jí vlákno po vlákně rostla páteř, když se to její miniaturní srdíčko plnilo krvinkou po krvince. Celé mé já bylo až po okraj naplněno touhle starostí o ni.

Jak se všeobecně ví, boží cesty jsou nevyzpytatelné. Jednou ze záhad je to, jak nás ON přiděluje. Abych byl konkrétní, ne každý má svého vlastního strážného anděla. Někteří lidé se o ně dělí. Není nás totiž neomezené množství, a proto máme zcela mimořádné schopnosti a možnosti, takže to pro tyhle „společné uživatele“ není zas tak nevýhodné, jak se zprvu zdá. Na jihu Spojených států je třeba celé město, kde si mezi sebou půjčují jediného strážného anděla. Rozhodně to ale není něco jako božské lajdačství; všichni mají prvotřídní servis. A v tom, jak se andělé přidělují, je určitá logika. Je to však metoda velkého Boha a ten vskutku nehodlá prozrazovat, v čem tenhle jeho systém spočívá.

Já se starám o Kristýnu. Mým posláním je bezbřehá, téměř nadpřirozená láska k její osobě, která je svým způsobem jakýmsi nedostatečným odrazem nezměrné lásky, již k ní chová Bůh, stejné, jakou chová ke všem živým tvorům. Kristýně je dvacet osm let. Má kaštanové, kudrnaté vlasy, které nosí dlouhé, takže vypadají jako takový obláček, který jí za chůze halí hlavu. Kvůli tomu se za ní lidé otáčejí a prohlížejí si ji. Ona to neví. Jen mezi námi, myslí si, že je úplně obyčejná. Částečně i kvůli tomu, že nemá zrovna modelkovské tělo, je trochu plnější a má trochu víc ženské tvary, než jaké hlásají diktáty stylu tohoto konkrétního období a na tomto konkrétním místě. Ale Kristýna je krásná. Neuvěřitelně, zoufale krásná. Pupík, křivka její klíční kosti, rýhy a jamky na její kůži – já jsem byl u toho, když se tohle všechno vytvářelo, je to až nadpozemsky krásné. Kristýna je taky děsně sexy. Za tím si stojím.

Kristýna chce být básnířkou. Tedy, chce se stát vydávanou básnířkou. Píše básně už od svých třinácti let. Jsou velmi dobré, i když to je další z věcí, o kterých nemá ani páru. Kris-

týna má pochybnosti. Tráví celé dny tím, že o sobě pochybuje, trápí se starostmi, že nemá talent, trápí se svým vzhledem, budoucností. Poslední dobou je úplně zničená ze vztahu s mužem, který se jmenuje Robert. Je to naprostá nula a Kristýna je kvůli němu nešťastná. Tak nešťastná, že teď dokonce řeší, jestli má žít dál. Zrovna je v koupelně, v londýnském bytě své kamarádky, v ruce drží lahvičku sedativ a před zrcadlem zkoumá její vinětu.

Ta lahvička ji fascinuje; rozmazané písmo na vinětě jí usnadní rozhodování, protože jí připomíná školní zprávy, formuláře na místní daně a další věci, které považuje za naprosto neosobní a byrokratické. Když si Kristýna představuje vlastní smrt, vždy si ji představuje jako něco abstraktního a neodvratitelného, snad i jako něco, co se děje někomu jinému. Takže tohle formální písmo na vinětě ji jenom utvrdí v tom, že její čas doopravdy nadešel. Za pár vteřin odšroubuje uzávěr, nasype si hrst prášků do dlaně, plnou rukou bude zápasit se zubním kalíškem a kohoutkem, až se jí prášky rozsypou jako zrnka obilí po porcelánovém umyvadle. Nakonec si lokne vlažné vody a spolkně hrst nahořklých pilulek.

A v tu chvíli do toho vstoupím já.

Znám každický centimetr Kristýnina těla, každický záchvěv její mysli, všechny pocity, všechny její nálady. Víím, co má ráda a co nesnáší, která je její oblíbená kapela, taky víím, že se jí líbí, když se jí muži při líbání dotýkají určitého místa na krku. Je mi známo, jak silnou kávu má ráda, i co jí v nemocnici šeptala do ucha babička, když umírala. Víím přesně, co s ní udělá tahle hrst prášků, znám jméno všech chemických látek, které v Kristýně vzniknou, až se molekuly každé z pilulek začnou navazovat na receptory jejího vyčerpaného, sklíčeného mozku.

O Robertovi toho víím až až. Má toho dost na svědomí. Na křtu knihy ji balil na otřepanou frázi, která byla stará, už když ji Boccaccio použil ve svém Dekameronu. Ve skutečnosti je to věta, která se v různých formách objevila v literatuře sedmnácti různých kultur, dokonce i v Norsku na runovém kameni

galerie

Skupina Ládví

Členové: Jan Haubelt (VŠUP, ateliér Socha I), Tomáš Severa (ČVUT, obor životního prostředí), Adéla Svobodová (AVU, ateliér Malba II), Jiří Thýn (VŠUP, obor fotografie). **Akce:** „Prostřihání keřů“: na sídlišti Ďáblice prostřihali keře, které zakrývaly sorelový reliéf; „Stojan na křídý“: umístili křídý na dětské hřiště; „Salon Ládví“: zúčastnili se výtvarného salonu Ládví, kde vystavili fotografii ze sídliště; „Pohledy Ládví“: do prodejny s denním tiskem umístili své autorské pohlednice s motivy sídliště; „Květinová výzdoba za okna“: pro výstavu Indikace vyzdobili zchátralý dům v Jungmannově ulici truhlíky s muškáty a zhotovili popisky; „Kalendář Ládví“: pro výstavu v Galerii AVU vytiskli kalendář s obrazem Antonína Slavička s motivem pohledu na Prahu z Ládví.

Asi jen ti, co přišli na vernisáž, zaznamenali extrémně krátkou výstavu skupiny Ládví (vznikla v roce 2005) v Galerii AVU (8.–12. 1. 2007). Výstava shrnula dosavadní konání skupiny, u níž přívlastek výtvarná zní skoro nepatřičně. Nezachází totiž téměř vůbec s výtvarnými prostředky a postupy. Její činnost, kromě prezentace, nepatří do běžné výtvarné praxe. Středem jejich skupinové tvorby je veřejně prospěšná činnost, která ovšem nemá její premisy a perspektivy. Vrací tak do umění něco, co se z něj zřejmě vytratilo, a do oblasti dobrovolnictví vnáší individuální aktivismus. Tím poukazuje na slabiny dnešní „centralizované“ charity, která ztratila lokální cit. Do umění přináší také kousek idealismu „ztraceného ráje“, kterýžto sociální projev není ojedinělý pro současné umění, jak u nás už druhým rokem dokládají mimo jiné výsledky Ceny Jindřicha Chalupického. V estetice uplatňované jakoby mimo výtvarný program je tvorba Ládví jedním z nejradikálnějších výstupů. Kromě toho, že se chová jako občanské sdružení za hezcí domov, zachází také s estetickými názory a návyky ne tak dávnými. Nenápadnost a téměř bezvýznamnost jejich malého gesta má větší dopad než gesto názorné, které se pro demokratickou společnost stalo samozřejmostí. Obsah drobných gest se zároveň relativizací otevírá širšímu spektru výkladů, od těch nejupřímnějších až po alegorii a ironii. Jde o demytologizaci umění, jež by ideálně mělo být navraceno zpět společnosti a zbaveno výlučnosti (znovuoživené funkcionalistické teorie podávané skupinou Ládví v homeopatických dávkách). Pak by mohlo být klidně i ozdobou sídliště, ne jen ukrývanou vinou minulosti. Aktuálně: skupina Ládví přerůstá rámcem „okrašlovacího spolku“ a začíná v paneláku mutovat do instituce – vypsalá totiž měsíční rezidenční stipendium v Ládví, které vyhráli Markéta Othová a Ondřej Chrobák.

Edith Jeřábková

Hari Kunzru

z desátého století. A ona mu na to skočila. Tuhle slovní vykopávku poté Robert v taxiku doprovodil několika vlezlými a lacinými pohyby, a pak, během několika dalších týdnů, ještě hrubými výstupy, které si Kristýna sama pro sebe vyložila jako projevy vášně a žádostivosti. Ve skutečnosti si celých těch devět měsíců a sedmnáct dní (skončilo to včera tím, že ho přistihla., jak si kupuje dovolenou v Karibiku pro sebe a jinou ženu) myslela, jak je úžasný.

Byl úžasný hlavně proto, že byl „vydaný“ básník, a taky že vyhrál cenu. Kristýna si o Robertovi myslí, že je vtipný, oduševnělý, rozbolestněný a statečný – prostě a jednoduše že je génius. Já si tedy myslím, že je Robert tak akorát laciný, nafoukaný a arogantní hňup, který většinu svých nejlepších veršů ukradl manchesterskému básníkovi, jehož učil před deseti lety na letní škole. Mimochodem, tomu básníkovi dal tehdy dvojku s tím, že bude-li pilně pracovat, možná se v jeho tvorbě jednou objeví něco, co bude stát za pozornost. Robert je fakt vychytralej a podle hajzl. V posteli stojí za prd, ale toho si Kristýna během svého poetického poblouznění a fantazírování nevšimla, nebo alespoň si nevšimla toho, že si toho všimla. Jo, a ani moc dobře nevypadá.

Dívám se, jak Kristýna polyká prášky. Dělá u toho tentýž hnusný obličej, který dělá už od svých čtyř, jde vlastně o sérii takových malých škubnutí ve tváři. Tuhle grimasu znám velmi dobře, stejně jako ono gesto, které udělá následně: zvedne ruku k hlavě a třemi prsty si prohrábne ty svoje kudrny. Je to přesně to gesto, kvůli němuž se do ní loni v pařížské kavárně zamiloval francouzský mladík jménem Hervé. Kristýna jela do Paříže sama, aby se dala dohromady po katastrofálním vztahu s Richardem, rovněž publikovanou nulou. Seděla v kavárně, hýčkala si *citron pressé* a snažila se vybavit si slova jejich (míněno její a Richardovy) oblíbené písně. Netušila, že tahle píseň byla také oblíbenou písní Richarda a Wandy a taky Richarda a Gaby. Jak se tak snažila vzpomenout si, ruka jí vylétla k vlasům.

Hervé byl rovněž básník, tím pádem měl docela vysoké šance, že si ho Kristýna všimne, třebaže byl od nатуry plachý a bohužel ještě nepublikovaný. Přesto v sobě vyburcoval veškerou kuráž a pokusil se dát do hovoru s tou nádhernou cizinkou. Měl smůlu, že nemluvil moc dobře anglicky a taky že Kristýna měla v tu chvíli plnou hlavu Richarda, takže ho moc nevnímala. Odpálkovala ho, protože ho považovala za dalšího z pařížských zoufalců, kteří se ji to odpoledne snažili sballit. Je to škoda, protože by byli příkladný pár. Nepochybuji o tom, že to mohla být „velká láska“. Namísto toho Hervé poctivě hynul žalem ve svém podkrovním bytečku a Kristýna se dál vznášela od jednoho večera poezie k druhému, připravena na setkání s dalším zmetkem typu Robert. Bez duševní rovnováhy, kterou získáte jedině z naprosté předvídatosti, by vás podobné vědomí leda rozlítostňovalo.

Kristýna se sesune na záchodové prkýnko, hlavu si opře o bok umyvadla a zavře oči. Hluboko za nimi v mozku se jí právě začínají usazovat benzodiazepinové molekuly, odstřihávají ji ode všech starostí a ode všeho stresu, chemická chapadla zmírňují sevření jejích myšlenek a ukolébávají ji ke spánku, tmě a konci. Kristýna cítí na tváři dva naprosto odlišné vjemy: chladný porcelán a měkkou teplou látku – límec její černé fleecové vesty. Za koupelnovými dveřmi nikdo není. Je tam jenom obývák, se stolem, na němž trůní přetékající popelník, prázdná láhev vodky a miska rozteklé zmrzliny. Paulette tu není. Všichni jsou pryč. V bytě není nikdo kromě Kristýny, která se sem přišla včera večer vybrečet na Paulettin gauč, pod deku, která byla cítit jinými lidmi.

Jak tak Kristýnu pomalu opouští vědomí a sune se na podlahu, zaslechne kdesi v dálce na ulici zvuk dobře seřízeného motoru. Tak to má být. Včera, když se Kristýna věnovala lahvi supermarketové vodky a vyvolala si tak celý řetězec vzpomínek majících co do činění s vodkou (první z nich je nešťastná zkušenost z autokina, když jí bylo šestnáct), jsem byl zcela zaneprázdněn někde

jinde. Pracoval jsem v zákulisí na alternativním zakončení tohoto příběhu, které jsem pro ni vymyslel z povinnosti vyplývající z mé funkce. K tomuto účelu jsem využil nejúžasnější zařízení usnadňující práci – počítač.

Anděly samozřejmě najdete ve všech typech technologie, hlavně v těch, které jsou pro smrtelníky složité nebo jen těžko pochopitelné, jako například ve videu nebo faxech. Ale počítač je skutečně základem nadpřirozené činnosti v moderním světě. V dobách, kdy jsou zázraky a jiné evidentní manifestace nadpřirozených schopností velmi přísně smluvně zakázány (kvůli trendům v nebeské politice je bezpředmětné to tady řešit), jsou možnosti andělské intervence značně omezeny.

V tomto případě jsem se, pokud jde o změnu osudu, zaměřil pouze na přesun malinkých elektronů. Konkrétně jsem změnil obsah asi půltuctu vybraných bodů v částečkách ušlechtilého křemíku centrálního procesoru osobního počítače, který stojí na stole realitní makléřky jménem Suzie. Prostě jsem změnil některé jedničky na nuly, a některé nuly na jedničky v již napůl proběhlém procesu denního plánování. Tohle moje nepatrné poštouchnutí odstartovalo dominovou reakci, celý řetězec příkazů, které vyústily v jednu nepatrnou změnu v softwaru Suziina kalendáře. Dnes ráno přišla do práce a zjistila, že ta schůzka, o které byla přesvědčená, že je odpoledne, je ve skutečnosti až večer. Pochopila, že bude muset zůstat v práci dlouho a ukázat v sedm večer panu Harakamimu byt, což je, jinými slovy, odedávna pět minut. Paulette Connolyová chce byt prodat, a třebaže je to byt malý, Suzie je přesvědčená, že by mohl panu Harakamimu vyhovovat.

Samozřejmě, že jsem podnikl stejné kroky, co se týče digitálního diáře pana Harakamiho. Ten diář je vskutku zázrak moderní techniky. Je tak lehký, tak kompaktní. Takže si teď oba dva, jak agentka, tak i klient myslí, že si to nějak špatně zapamatovali, a zařídili si všechno ostatní tak, aby se mohli sejít o tři hodiny později, než původně plánovali.

Když tak Suzie De Brettová a Yukio Harakami kráčí vzhůru po schodech vstříc setkání s Kristýniným bezvládným tělem, hovoří spolu, jak se sluší a patří. Kristýnino tělo je právě teď elegantně rozloženo na podlaze v koupelně; prázdná lahvička od Diazepamu v umyvadle nemůže nechat nikoho na pochybách, čím že je tato její indispozice způsobena.

Chvilí před tím, než Suzie vysloví ona osudová slova „a tohle je koupelna“ a vkráčí nervózním krokem do koupelny, má Yukio neodbytný pocit, že by ji měl zarazit, že by to chtělo nějak se připravit na to, co bude za dveřmi. Nikdy nepochopí, proč tomu tak bylo. Když se ozve výkřik, nepřekvapí ho to. ANO, Suzie ječí při pohledu na Kristýnino tělo. Je to reakce přizivená stovkami hodin televizního vysílání z prostředí policejních vyšetřování. Tělo v koupelně představuje pro Suzie „místo činu“. Takže když Yukio strká hlavu do koupelny, aby se podíval, co ji tak rozrušilo, Suzie už má plnou hlavu maskovaných zabijáků a útěků dlouhými chodbami.

Yukio se skloní a pohotově Kristýně nahmatá puls. Je tak slabý a nevýrazný, že tepání svými konečky prstů málem ani nenajde. Ale je naživu. Z toho zjištění mu v hrudi zatřepotá motýlek radosti.

„Zavolejte sanitku,“ volá na Suzie. Úplně zbytečně. Suzie je pořád ještě pod vlivem toho svého krváku a telefonáty bombarduje všechy kolem, počínaje policií a konče letkou F-14. O deset minut později se ulicí rozléhá houkání sanitky. Yukio jen zkusmo Kristýnu profackuje. Nic to s ní nedělá. Yukio z toho nemá dobrý pocit, a proto si raději sedne k ní na zem a přitáhne si její hlavu k sobě do klína.

Takto je najde posádka sanitky. Kouknou se na tubu od léků, dají Kristýně injekci na povzbuzení, která ji přivede k životu, ale ne úplně k vědomí. Yukio se rozhodne, že s ní pojedou do nemocnice. Nastoupí do sanitky, celou cestu se jí bude dívat do tváře, která teď, s tím umělohmotným náustkem kyslíkového přístroje, nevypadá tak dokonale jako předtím. Přesto je Yukio jako v transu a tu a tam dívce významně stiskne bezvládnou ruku. V bytě zatím Suzie kouří jednu Kristýninu cigaretu za druhou a čeká, až Paulette na schůzce konečně řekne únavně nudnému Clivovi, že je únavně nudný a teď už taky nezadaný, a vrátí se domů.

Co k tomu ještě dodat? Pro dnešek mám splněno, slovy umělce, vše běželo jako po másle. Byla v tom taková oddanost a průzračnost, že mě to vskutku dojmá. S tímhle závěrem jsem naprosto spokojen, takže se na nějaký čas vystříhám dalšího vměšování. Ještě jednou na ni dohlédnu. Má láska k ní je stále stejná, péče maximální. Bude určitě zajímavé pozorovat, co se bude dít dál. Yukio sekne s prací. Komiks není poezie. Japonská emocionální slovní zásoba není s tou anglickou úplně kompatibilní. Kristýna je mnohem komplikovanější a impulzivnější, mnohem výmluvnější ve svém jazyce, než je on v japonštině. Navíc je v posledních dnech docela dost mimo. Už se daly dohromady mnohem nesourodější páry, něco mám na svědomí i já sám, a Yukio se podobně jako Hervé vylepšuje známost od známosti. Doufám, že mu dojde, jaké měl štěstí. Dostal šanci. Jeho obličej bude první věc, kterou Kristýna uvidí, až se probere. Bude jí v tu chvíli připadat jako tvář anděla.

Z knihy **Hari Kunzru: Noise (Deus ex Machina)**, vydané nakladatelstvím Penguin Books, London 2005, přeložila Markéta Musilová. Redakčně kráceno.

Skupina Ládví: Květinová výzdoba. Z výstavy Ládví v Galerii AVU, 2007

Jakuba Katalpa
Je hlína k snědku?
Paseka 2006, 144 s.

Novela zapůsobí hned zpočátku jistým a nápaditým pohybem textu vpřed. Děj začíná v 19. století jako rodinná sága: distancovaným výčtem svateb, historek a smrtí, zabíraných z pohledu jedné z řady svérázných žen pražského (původem ruského) měšťanského rodu. Převracení úhlu pohledu, střihy, hrst atraktivních detailů a neokázalý vtip v mezích klasického vyprávění dovedou čtenáře rychle k bravurně zvládnuté pedofilní scéně. Poetizovaný obraz zneužívání tu vykresluje s dětsky-nedětskou samozřejmostí tehdejší dítě, lolitka. Vyznění, zmielá a stále hledaná láska k prvnímu muži, činí z 1. kapitoly ucelený výrazný text. Pak se však bez varování mění vypravěčka (lolitčina pravnučka) a doba. Jsme v současnosti. A s tím v typických dnešních prozaických manýrách. V odbytém a najednou roztříštěném textu (s nefunkčními výčty). Jediná trochu prokvená postava, sebe hledající vypravěčka, se tu pohybuje před řadou schematických figur milenců, zasnětitelů, mužiků a v nejasném pocitu velkého životem a smrtí (hlínou) ušpiněného umění. Katalpa má přirozený vypravěčský talent, ale nechává ho planět. Podává příběh i s nedorečenými etapami, ale neví (čtu z textu), proč ho vypráví, co je jeho těžiště. Což dokládá i závěrečná scéna hrdinčina prožření, v níž se zvrací. Možná by vyprávění mohlo začít až v tomto momentu.

Libuše Bělunková

Kurban Said
Alí a Nino – příběh lásky
Přeložila Lucy Topol'ská
Abonent ND 2006, 283 s.

Po mnoha desítkách let česky znovu vyšla kniha Alí a Nino od Lva Nussimbaum, který publikoval i žil pod různými pseudonymy (viz kniha Orientalista od Toma Reisse). Dílo, o jehož autorství se dodnes vedou spory a jež prý dnes v Ázerbájdžánu mnozí považují za svůj národní román (ač ten, komu je v oné zemi autorství připisováno, ji určitě nenapsal), je příběhem o lásce muslima a křesťanky a zároveň o setkávání, vzájemné přitažlivosti a nenávisti Okcidentu a Orientu. Toto téma prochází v různých podobách celým románem – už v první kapitole studenti na učitelovu sugestivní otázku, zda Baku leží v pokrokové Evropě či zaostalé Asii, odpovídají, že raději v Asii – Alího vyvolená však na to zakrátko namítá, že „kdybychom byli v Asii, musela bych už dávno chodit zahalená a ty bys mě neviděl“. I po svatbě se Alí stále musí vypořádávat s problémem, že Nino je „přece jen kousíček té Evropy“, kterou on sám nenávidí (propast, která je dělí a kterou znovu a znovu překonávají, si Nino uvědomuje zvlášť silně ve chvíli, kdy se její muž spontánně připojí k flagelantskému šíitskému průvodu – zahlédne ho tam, když jí holandský konzul chce předvést „barbarskou orientální slavnost“). Obě postavy přitom nevystupují jako neživotné alegorie, ale jako typy reprezentující těžko slučitelné soubory hodnot a životních stylů.

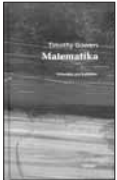
Jan Lukavec

Jan Beneš
Druhý dech
Mladá fronta 2006, 144 s.

U nás takřka neznámý román Jana Beneše vyšel poprvé ve Spojených státech roku 1969. Pro západní společnost byla tematika komunistických nápravně-pracovních táborů pevně ovládána díly Alexandra Solženicyna a anglický spisovatel Graham Greene ve svém dobovém komentáři přichází se zajímavou konfrontací: „Přečetl jsem si Benešův román s velkým požitkem. Každé vyprávění o pracovních táborech stojí nutně v Solženicynově stínu, ale pro mne je Druhý dech lepší knihou než Jeden den Ivana Děnísoviče.“ Autobiografický hrdina Vojda (toliko komunista a stíhací pilot) se po dopravní nehodě, v níž zabije člověka, ocitá za ostnatým drátem. Tábor v Druhém dechu není klasickým likvidačním lágrem pro politické vězně – na konci padesátých let se v táborech začínají mísit přesluhující političti vězňové s kriminálními delikventy. Číslo 12 Havránek (představitel těch prvních) a číslo 5977 Vojda se v důsledně realistickém příběhu dostanou do sporu se zástupem tragicky trapných dozorců a jejich boj za pravdu postupně ovládne celý tábor... Příběh ztracených iluzí, dokumentární svědectví o principu fungování nelidské instituce nabídl autor v roce 1964 dokonce k vydání. Samozřejmě neuspěl, poté byl za spolupráci s exilovým časopisem Svědectví odsouzen na dva roky a po srpnu 1968 emigroval. Tradiční křížová cesta odvážných a schopných lidí v minulé době. Druhé vydání Druhého dechu splácí část dluhu jednomu z nich...

Jan Jílek

Timothy Gowers
Matematika
Přeložil Jiří Matoušek
Dokořán 2006, 158 s.

William Timothy Gowers, laureát Fieldsovy medaile, která matematikům nahrazuje Nobelovu cenu, patří k těm, kdo se nevzdali snahy ukázat i lidem „nevědeckým“, že jejich věda nabízí krásu i dobrodružství. Jeho cílem je zbavit čtenáře obav z abstraktních pojmů, jako jsou iracionální a imaginární čísla, zakřivené a vícerozměrné prostory, limity a nekonečna. Činí to s jasností, elegancí a vtipem, které ocení i odborník. Umožní čtenáři poznat milníky v historii matematiky a nahlédnout do filosofie, která matematiku podkládá – je přitom, což je u matematika neobvyklé – ovlivněn zvláště Wittgensteinem. Poslední kapitola je věnována otázkám o matematicích: proč je mezi nimi tak málo žen, proč matematiku tolik lidí nesnáší, vyřešili některé významné matematické problémy amatéři? Cenné je doporučení několika knih s podobným záměrem, v anglické jazykové oblasti již klasických. Gowersova kniha vyšla jako druhá v edici „Průvodce pro každého“, vycházející z anglické edice „A very short introduction“. Připravují se další svazky, například o architektuře, o kvantové teorii či o Wittgensteinovi.

Jan Novotný

Jiří Skládal
Kde se vzal Jan Čep – vzpomínky, pohledy a postřehy z rodinného prostředí. Texty, obrázky, zvukové nahrávky, hanáčtina
Jiří Skládal 2006, 80 s. + CD

Nenápadná brožura s podtituly přesně vystihujícími její obsah by neměla uniknout nikomu, kdo si podobně jako autor klade otázku, „proč se v díle Jana Čepa vyskytuje tolik melancholie, chmury, bolesti, tichého smutku a tragiky“. Autor, syn spisovatelovy sestry Anny, ročník 1934, prošel technik, z první generace počítačových odborníků u nás, navštívil strýce v roce 1968 a pak ještě jednou v roce 1969. Přivezl mu do Paříže magnetofonovou nahrávku hovoru se spisovatelovou maminkou z let 1960 a 1962 a nahrávku zpěvu spisovatelovy sestry Žofie (Ó hřebíčku zahradnický, Nastokrát buď pozdravena, ó Matičko Cholinská), pořízenou v Čepových rodných Myslechovicích v roce 1969. Z Paříže si naopak dovezl pásek s Čepovým hlasem, namluveným už těžce nemocným spisovatelem o Vánocích 1968 na magnetofon zapůjčený Pavlem Tigridem. Po letech se Čepův synovec k nahrávkám vrátil, okomentoval je, foneticky zapsal, přepsal hanácký dialekt do spisovné češtiny, vybral dosud neznámé rodinné fotografie, sestavil rodokmeny a vše – s vloženým CD – zveřejnil. Vznikl nevšední textově-zvukový dokument, nepostrádající, a to bych chtěl zdůraznit, silný emocionální náboj.

František Knopp

Lawrence M. Krauss
Proměny vesmíru
Přeložili Jiří Chýla, Jan Havlíček a Robert Kanócz
Paseka 2006, 272 s.

V záplavě populárně-vědeckých publikací vyvstává pro každého autora problém, jak své dílo odlišit od knih již vyšlých. Jednou z možností je zvolit nějakou neobvyklou perspektivu, z níž je příběh vyprávěn. A tak se píší dějiny čísla Pí či nuly, příběh vakua... Americký teoretický fyzik Lawrence M. Kraus se rozhodl podívat se na svět očima atomu kyslíku, od jeho vzniku v dávných hvězdách po pozemskou biologickou evoluci až do přízračného světa za mnoho miliard let. Nutno říct, že kniha je výborně napsaná, čte se jedním dechem, lehce cynický černý humor a autorův nadhled se střídají s pasážemi poetickými. Text pokrývá nejen otázky fyziky/kosmologie, ale autor se podrobně zabývá také evolucí, geologií a klimatologií (největší pozemská doba ledová, proč se Venuše stala žhavým peklem...). Uvádí celou řadu kuriózních případů a výpočtů, v nichž figuruje náš atom: třeba jaká je pravděpodobnost, že vdechneme kyslík, který vyšel z Caesarova hrdla spolu s výkřikem „I ty, Brute?“, nebo třeba i to, s jakou pravděpodobností máme v těle zabudovány atomy, které byly kdysi dinosaury výkaly. Kniha jde ale současně do hloubky, takže pokud čtenář chce, může se třeba s principy fotosyntézy seznámit v podstatě na úrovni vysokoškolských skript. Krauss patří k lidem, kteří ukazují, že solidnost se vůbec nemusí vylučovat se zábavností.

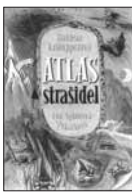
Pavel Houser

Robert Burton
Anatomie Melancholie
Vybral a přeložil Miroslav Petříček
Prostor 2006, 332 s.

„Tak se to dnes dělá, že se knize předešle fantastický titul, má-li se prodávat. (...) Píši o melancholii, abych se tímto svým zaměstnáním melancholii vyhnul. (...) Nic z toho, co je dobře řečeno, nesmí být opominuto, jak v podobné věci říká Lúkiános. (...) Nemůžeme říci než to, co již bylo řečeno dříve, jen skladba a metoda je naše, a ta prokazuje učence. (...) Připouštím, že ke čtení to není, a nechci, abys ztrácel čas probíráním se tak jalovou látkou, protože já sám bych asi byl znechucen, kdybys mi něco takového předkládal ke čtení. (...) Melancholie, které se chci věnovat, je nemoc duše, což spadá jak do kompetence teologa, tak i lékaře, a sotva by se našel někdo, kdo by nevěděl, jaká je shoda mezi oběma povoláními. (...) A jako si velký vojevůdce Žižka přál, aby po jeho smrti vyrobili z jeho kůže buben, protože doufal, že jeho zvuk obrátí nepřátele na útěk, ani já nepochybuji o tom, že tento spis, bude-li předčítán anebo čten, až už tady nebudu, zažene melancholii právě tak jako Žižkův buben, který děsil jeho nepřátele.“ Moralita oxfordského kněze a knihovníka, kousavého jako starozákonní prorok, která byla v Británii intelektuální módou před víc než třemi stoletími a v Německu před dvěma roky, dorazila letos i k nám.

Petr Glomblíček

Daniela Kroluperová
Atlas strašidel
Albatros 2006, 76 s.

Důvěrná znalkyně trollů Daniela Kroluperová sestavila atlas rozličných strašidel. Povážíme-li, jací pacholci někdy z dětí rostou, můžeme se jen tiše modlit, aby po přečtení její knihy odmítly cestu zkázy, hraničící s hororem. Skutečnost dokáže být podstatně horší než strašidýlka na strašení nebohých děťátek – ale je fakt, že strašidýlka Daniely Kroluperové jsou vcelku nelaskavá; pořád lepší, když si děti listují v knížce o strašidlech s humornými a pestrými obrázky, než aby civěly na hrůzostrašné tv-krváky. Anebo mají děcka otrnout? Jde povytce o problém etického působení na citlivou a vnímavou dětskou duši. V takovém pohledu je zajisté přínosné umělecky vhodně na děti působit. S hrdinkou (případně hrdinou) se dítě načas ztotožňuje – Pipi Punčochatá, Rychlé šipy, Mikeš, Gabra a Málinka, Jirka – postrach rodiny a další jsou ilustrativními příklady. Co se strašidýlky – odnaučí dítě strachu, anebo jsou to jenom pseudoliterární plkačky, které si hrají na literaturu pro děti napsanou pionýrskou vedoucí s výstražně vztyčeným ukazováčkem, případně ukazovátkem? Vyjádřeno slovy dramatika a spisovatele Ivana Vyskočila – nejsem si v tomto případě jist, zda ví Daniela Kroluperová, co chce knihou říci. Ano, nejsme již děti, a možná že nám uniká jeden aspekt, jež zná jenom autorka.

Vít Kremlíčka

Enzo Traverso
Trhlina v dějinách – esej o Osvětimi a intelektuálech
 Přeložila Helena Beguivinová
 Academia 2006, 240 s.

Francouzský kulturní historik se zamýšlí nad obrazem holocaustu v dílech předních intelektuálů 40. a 50. let. Nicméně důležité místo mezi osobnostmi, o nichž se v knize píše, zaujímá i Franz Kafka jako ten, kdo ve svých dílech jasnozřivě zobrazil budoucí hrůzy, které se přímo dotkly židovského národa. V této souvislosti se objevuje i jméno Hannah Arendtové, která jako první upozornila na souvislost Kafkova „řádu hrůzy“ s pozdějším vyhlazováním Židů. Od Kafky se dostáváme k Arendtové „obrazu pekla“ a k Adornovi a jeho kategorickému imperativu, že „psát po Osvětimi básně je barbarství...“. Přesto se poezie píše stále, i po Osvětimi. Jedním z těch, kdo psali velkou poezii, v níž se odráží zkušenost holocaustu, byl Paul Celan. Jeho báseň Fuga smrti je možná největší básní, jaká byla „o Osvětimi“ (obrazně řečeno) napsána. Osvětim přežili Jean Améry a Primo Levi. Oba spojuje i to, že si své židovství plně uvědomili až právě tam, jakoby z donucení. A řadu let po válce oba také spáchali sebevraždu – nemohli unést to, že právě oni dva přežili. Existenci „židovské otázky“ důrazně připomněl krátce po válce také Jean-Paul Sartre. Jeho esej však ještě nemá potřebný odstup, jaký najdeme u jiných zmíněných autorů, o nichž Traverso píše ve své pozoruhodné studii, která by neměla uniknout nikomu, kdo se vážněji zabývá úlohou intelektuálů ve 20. století.

Milan Valden

Charles Hartshorne
Přirozená teologie pro naši dobu
 Přeložil Petr Macek
 Oikoymenth 2006, 100 s.

Oprášit ontologický důkaz Boží existence z Proslogia od Anselma z Canterbury a uvést tuto „sázku na Boha“ z 11. století do intelektuálního oběhu silně sekularizovaného 20. století vyžaduje odvahu. Originálně formulovaný důkaz, jež lze charakterizovat zhuštěním do jedné Anselmovy věty („Je-li tedy to, nad co nic většího nelze myslet, pouze v nahlédnutí, pak to, nad co nic většího nelze myslet, je zároveň něco, nad co lze myslet něco většího.“), ovlivnil nejen Descarta a Kanta, ale i amerického procesuálního filosofa a teologa Charlese Hartshorna. V Hartshornově pokusu o formulaci současné přirozené teologie je Bůh dynamickou stvořitelskou mocí, k jejímž atributům patří rozporuplné póly: „Spíš o něm platí – a toliko o něm – že je jak konečný, tak nekonečný. Podobně je relativní i absolutní, podmíněný i nepodmíněný, proměnlivý i neproměnlivý, závislý i nezávislý.“ Vedle demytologizačních pokusů Rudolfa Bultmanna či Paula Tillicha je Hartshornova procesuální teologie jedním z hlavních náboženských proudů minulého století, ale na rozdíl od zcela radikálního rozchodu například Dietricha Bonhoeffera s tradiční teologií připravuje Hartshorne půdu pro přirozenou teologii naší současnosti v návaznosti na starší, byť přehlížené vrstvy západoevropské myšlenkové tradice. Velkolepý pokus o konstrukci přirozené teologie lze považovat za jeden z nejskvělejších intelektuálních výkonů na tomto poli.

Michal Janata

odjinud

Deset let, jež v sobotu 3. 2. t. r. uplynula od smrti **Bohumila Hrabala**, připomněl v Týdnu č. 5/2007 Jiří Peňás.

Práci **Milana Jungmanna** v Literárních novinách v šedesátých letech minulého století vyzdvihl Antonín Jelínek v medailonu k Jungmannovým 85. narozeninám 18. 1. 2007 v Právu.

Laudatia Aleše Hamana a Jaroslava Kováře pro laureáty loňských státních cen za literaturu a překlad **Vladimíra Körnera** a **Františka Fröhliche** otiskl bulletin Obce spisovatelů Dokořán v čísle 40 (prosinec 2006).

O zálibě svého otce v esperantu psal **Josef Škvorecký** v dopise z 19. 1. 2002 básníku-esperantistovi Čestmíru Vidmanovi. Ten dopis zařadil do svých pamětí *Než padne mlha docela* (vlastním nákladem 2006).

Klasická filoložka **Anežka Vidmanová** přispěla s kolegy **Janou Nechutovou**, **Pavlem Spunarem**, **Lenkou Jirouškovou**, **Jaroslavem Kolárem** a několika dalšími do ankety 5. čísla časopisu pro mezioborová bohemistická studia Slovo a smysl (2006), věnovaného starší české literatuře.

Jiří Suchý napsal předmluvu k druhému vydání knihy **Václava Holzknechta** z roku 1958 *Jaroslav Ježek a Osvobozené divadlo* (Arsci 2006).

S názory Jiřího Černého a Jaroslava Hutky na **Karla Kryla**, vyslovenými v článcích o Krylovi v Lidových novinách 13. 1. 2007, polemizoval v témže listu o dva dny později Martin Štumpf.

Tři stovky rukou psaných a ilustrovaných deníků, vedených od roku 1951, zmínil **Karel Trinkewitz** v rozhovoru pro měsíčník Host č. 1/2007.

Čtvrtletníku Přítomnost (zima 2006) poskytl rozhovor na „středoevropské“ téma **Jaroslav Rudiš**.

Jako „typický příklad výv ojového románu“ definoval prózu **Pavla Kolmačky** *Stopy za obzor* (Triáda 2006) Jiří Zizler v Souvislostech č. 4/2006.

Eseje **Václava Vokolka** *Exily a úkryty v české krajině* (Garamond 2006) recenzoval ve Welesu č. 27–28/2006 Radek Fridrich.

Prózu **Terezy Brdečkové** *Slepé mapy* (Odeon 2006) glosoval v Instinktu č. 3/2007 ve své rubrice Husí kůže Roman Lipčík.

Umělohmotný třípokoj **Petry Hůlové** (Torst 2006) doporučil čtenářkám Xantypy (leden 2007) Vladimír Karfík.

Literární encyklopedie Salonu č. 503 z 25. ledna 2007 obsahuje hesla **Davida Jana Žáka** (* 17. 2. 1971, Prachatice) a **Magdaleny Platzové** (* 8. 3. 1972, Praha).

František Knopp

Spojené státy americké

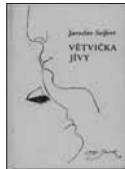
V posledním čísle týdeníku New Yorker najdeme rozsáhlý článek Googleův výstřel na Měsíc od Jeffreyho Toobina. Autor se v něm pokouší ukázat nové možnosti, ale také úskalí projektu Google Book Search, jehož cílem je digitalizace všech knih, které kdy na světě vyšly. To by se mělo podařit zhruba během deseti let, při tempu desítek tisíc knih oskenovaných během jediného týdne. Svět tištěných knih by tedy měl být stejně jednoduše dostupný, jako je tomu u elektronických zdrojů v síti internet. Filosofii Google je „organizace světových informací a jejich univerzální dostupnost“. Marissa Mayerová, která má GBS na starosti, k tomu dodává: „Google se proslavil tím, že umožnil přístup ke všem světovým informacím, když však nabídneme přístup také ke knihám, v nichž jsou informace spolehlivější, dostaneme se kvalitativně mnohem výše. Budeme na dalším stupni potravního řetězce.“ Podle zástupců Google pomůže digitalizace knih nejen jejich uživatelům, ale také nakladatelům. Jejich knihy budou lépe dohledatelné, takže se o nich zákazníci dozvědí. Přes-

to se počínání Google některým nakladatelům nelíbí a v roce 2005 ho dokonce žalovali – a to kupodivu i ti, s nimiž Google podepsal smlouvu. Proti myslí je jim především zapojení knihoven, které zapůjčují své fondy k naskenování. Některé větší univerzitní knihovny, jako je Harvard, Oxford nebo Stanford, se žaloby zalekly a zapůjčují ke skenování jen knihy, u nichž vypršela autorská práva. Těch je zhruba 20 procent z celkové produkce; kolem deseti procent pak tvoří knihy, které jsou stále dostupné a mohou tak opravdu být součástí reklamní kampaně nakladatelů. Největší procento je však knih, které už dostupné nejsou a vztahují se na ně autorská práva – a právě to je skupina knih, kterou by nakladatelé na síti raději neviděli. Paulu Aikenovi, jednomu z právních zástupců nakladatelů, se navíc nezdá, že propagace prodeje knih je dostatečnou službou, a představoval by si, že Google bude nakladatelům platit autorské poplatky. Situaci přirovnává k filmové adaptaci – ta také zvedne prodej knihy, neznamená to však, že by filmový producenti neměli platit práva za samotnou předlohu. Dalším argumentem Google je, že umožňuje v knihách vyhledávat, a jde tedy o obdobu knihovního katalogu, což není totéž co zpřístupňování plných textů knih. Ty jsou zveřejněné, pouze pokud na ně nikdo neuplatňuje autorská práva. Další výhodou může být vytvoření překladatelského programu, který otevře uživateli přístup i k cizojazyčným knihám. Na druhé straně hrozí, že Google po procesu, k němuž by mělo dojít v příštím roce, uzavře s nakladateli smlouvu a začne jim platit autorské poplatky. To by mohlo z digitalizace vyřadit menší hráče, kteří by na placení neměli. Odstranění konkurence je pak podle Tima Wu z Columbia Law School největší hrozbou. Autor svůj článek zakončuje slovy, že Google zpřístupněním nedostupných knih prokáže těmto knihám větší službu než sami nakladatelé. „Je tady skutečná možnost nahnat knihy do digitální arény a musíme to udělat společně,“ řekla Marissa Mayerová minulý měsíc na konferenci v Newyorské veřejné knihovně.

Jiří G. Růžička

soutěž

Větvička jív

Napište nám, kde se konal státní pohřeb Jaroslava Seiferta. Jeden ze soutěžících, kteří správně odpovědí, získá výbor z autorovy poezie. Uzávěrka soutěže je 14. 2.

Pište na adresu redakce, nebo na e-mail soutez@tydenikA2.cz.

knihy v redakci

Pavel Kosorin: Věřte nebo ne – aforismy a bonmoty pro věřící i nevěřící / Cesta 2006, 96 s. **Ostravski Ostravak:** **Fajne dřysty** / Repronis 2006, 72 s. **Ladislav Havel, George O. Křížek, Manuel O. Garcia:** **Motýlí ve fotografii** / Sursum 2006, 204 s. **Milan Badal:** **Chutě Evropy – cestovní kuchařka Rakouskem, Itálií, Francií a Španělskem** / Sursum 2006, 160 s. **Aurelius Antoninus Marcus:** **Hovory k sobě – Ta eis heauton** / Gasset 2006, 152 s. **Jiří Kolbaba:** **Tváře světa – Faces of the World** / Jota 2006, 176 s. **Filip Topol:** **Tři novely – Zápisky milencovy, Karla Klenotníka cesta na Korsiku, Mně 13** / Mafá 2006, 112 s. **Peter Gössel, Gabriele Leuthäuserová:** **Architektura 20. století** / Slovart, Taschen 2006, 608 s. **Martina Falvey:** **Rádce pro začínající spisovatele, novináře a překladatele 2006–2007** / Mezera 2006, 133 s. **Dale Brown, Jim DeFelice:** **Dreamland, Megafortress** / Olympia 2006, 272 s. **Claudia Pirasová:** **Culinaria Itálie** / Slovart 2006, 496 s. **Markus Hattstein, Peter Delius:** **Islám – Umění a architektura** / Slovart 2006, 640 s. **Tomáš Špidlík:** **Liturgické meditace na celý rok** / Refugium Velehrad-Roma 2006, 1554 s. **Harlan Coben:** **Mrtvá z Nevady** / Knižní klub 2006, 368 s. **Monika Zillikenová:** **Koření – popis a použití** / Ikar 2006, 288 s. **Sonal Bhattová:** **Ozdoby z korálků** / Ikar 2006, 80 s. **Celina del Amo:** **Škola pro psy – krok za krokem** / Knižní klub 2006, 128 s. **Lynn Picknettová, Clive Prince:** **Tajemství templářů – tajní strážcové pravý skutečné totožnosti Ježíše Krista** / Beta-Dobrovský 2006, 416 s. **Jan Míka:** **Na řadrech ustláno a jiné povídky** / Start 2006, 160 s. **Marie Noelová:** **Vánoce starého velblouda a další povídky** / Karmelitánské nakladatelství 2006, 104 s. **Birgit Zeidlerová:** **Monet – malý umělecký průvodce** / Slovart 2006, 96 s. **Frank Weyers:** **Dalí – malý umělecký průvodce** / Slovart 2006, 96 s. **Elke Linda Buchholzová, Beate Zimmermannová:** **Picasso – malý umělecký průvodce** / Slovart 2006, 96 s. **Elke Linda Buchholzová:** **Leonardo da Vinci – malý umělecký průvodce** / Slovart 2006, 96 s. **Alexandra Grömlingová:** **Michelangelo – malý umělecký průvodce** / Slovart 2006, 96 s. **Dieter Beaujean:** **Van Gogh – malý umělecký průvodce** / Slovart 2006, 96 s.

STIPENDIUM DR. ALFREDA BADERA pro výzkum malířství 17. století na rok 2007

Dr. Alfred Bader, americký chemik, podnikatel, sběratel a mecenáš, vypisuje patnáctý ročník svého stipendia na podporu výzkumu evropského malířství 17. století. Stipendium je určeno pro postgraduální studenty (v doktorandských programech) dějin umění mladší 35 let z České republiky a je poskytováno prostřednictvím Uměleckohistorické společnosti v českých zemích.

Přihlášku s požadovanými doklady je třeba odeslat nejpozději do 31. března 2007. Podrobnější informace o podmínkách soutěže, formuláře přihlášek i informace o Dr. Baderovi a jeho stipendiu najdete na www.dejinyumeni.cz/Bader.

Nebe a peklo
Tengoku to jigoku
 Režie Akira Kurosawa, 1963, 143 min.

V kriminálním žánru vytvořil Kurosawa několik děl, jež se vedle samotné zápletky soustřeďovala zejména na vnitřní boj hlavního hrdiny, případně byla do děje absorbována společenská atmosféra doby. V době vzniku tohoto filmu se Japonsko probouzelo do „hospodářského zázraku“, dostávalo se z poválečné izolace a čekala jej velkolepá olympiáda (1965). Před významným průmyslníkem však stojí obtížná volba. Jistá mafiánská skupina se totiž spletla, když chtěla unést jeho syna, a on se tak musí rozhodnout, zda zachránit cizí dítě, nebo se o celý případ nadále nezajímat. Tradiční Toširo Mifune v hlavní roli je opět nepřekonatelný, ještě více ale fascinuje režijní pojetí, autentický portrét Japonska počátku šedesátých let, dlouhé statické záběry dávající vyniknout dusné atmosféře v ostrém kontrastu s akčními scénami. Na disku s kvalitním anamorfním přepisem obrazu 2.35:1 je přítomný zvuk jak v původním mono DD 2.0, tak i v remixu do DD 4.0. V bonusech se nabízí i dobový trailer.

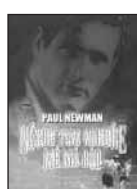
Petr Gajdošík

Nebeské dny
Days of Heaven
 Režie Terrence Malick, 1978, 95 min.

Námětem odpovídají Nebeské dny desítkám až stovkám podobných příběhů o milostném trojúhelníku, přesto je tento snímek nepřehlédnutelný. Bill (Richard Gere) v rozčilení zabil svého nadřízeného a opouští Chicago v doprovodu své mladší sestry Lindy (Linda Manzová) a Abby (Brooke Adamsová), kterou za sestru vydává. Společně najdou práci na venkově, kde pomáhají při žních, ale místní farmář se do Abby zamiluje a brzy poté si ji i vezme. Šťěstí nemůže trvat dlouho, jelikož Bill se s Abby už dávno milují a svoji lásku nedokážou udržet v utajení. Snímek je druhým režijním počinem vystudovaného filosofa Terrence Malicka, jenž téma pojal nikoli jako napínavé drama, nýbrž jako součást zápasu s osudem, který nám nedovoluje zakořenit se do půdy a nalézt domov. Ostatně celá Malickova tvorba je protnuta motivem útěku, ale také konfrontace člověka a přírody. V Nebeských dnech se příroda stala nezávislým prvkem, jenž lidské činy až apokalypticky ztrestá. Film na první pohled upoutá výjimečnou kamerou (Nestor Almendros), snímající především při východu či západu slunce. Malick se po vzniku Nebeských dnů záhadně vytratil, na dvacet let se zcela odmlčel, a poté se velkolepě vrátil s „filmovou meditací“ Tenká červená linie. DVD bohužel bonusový materiál neobsahuje.

Lukáš Gregor

Někdo tam nahoře mě má rád
Somebody Up There Likes Me
 Režie Robert Wise, 1956, 114 min.

Předtím, než se na filmové boxerské scéně objevil Rocky, byl tu... Rocky. Ne však Staloneho Balboa, ale Newmanův Graziano. Sportovní filmy si období své slávy zažily zejména v 70. a 80. letech a důsledkem jejich velké obliby bylo i to, že se vzájemně podobaly jako vejce vejci. Tedy: nadějný mladý muž (žena) si najde starého zkušeného trenéra a po svědomitém tréninku se proslaví v některé ze sportovních (popřípadě bojových) disciplín. Tato cesta však často přináší mnohé nástrahy a prohry, závěrečný souboj (utkání) však, jakkoliv se může všem – včetně diváka – zdát prohraný, skončí vítězstvím. Pak přijdou slzy a titulky. Snímek Někdo tam nahoře mě má rád je podobný, a přesto trochu jiný. Byl totiž napsán podle pamětí skutečného boxera Rockyho Graziana (i když i tady je jistě mnoho pasáží a dialogů přibarveno). Ve filmu se tak například objevuje boxerův otec, alkoholik, který se pitím chrání před zklamáním z vlastního „zmařeného“ života (i on toužil po boxerské kariéře, které se však kvůli své ženě vzdal). Pro Paula Newmana znamenal tento snímek začátek velké kariéry, především díky jeho přesvědčivému hereckému výkonu. Rocky Graziano se tu v jeho podání proměňuje z nezkrotného fracka v cílevědomého sportovce, a jakkoliv nám může být zpočátku nesympatický, v závěru už sdílíme jeho vítězství. Prostě, žánrová klasika!

Jiří G. Růžička

Hana Hegerová
Hana Hegerová
 Sony BMG 2006

V Moravském divadle v Olomouci se loni v říjnu uskutečnily dva koncerty šansonierky Hany Hegerové, které se staly základem připravovaného, vůbec prvního DVD a živého CD. Zpěvačku doprovázelo několik prověřených hudebníků: Petr Malásek – klavír, Robert Balzar – kontrabas, František Kop – tenorsaxofon a Zdeněk Fišer – kytara. Hegerové je 75 let a těžiště jejího projevu se ještě více přesunulo od melodičnosti k výrazu. Výkony kapely jsou precizní, členové doprovodné skupiny spolu dýchají, vše probíhá s nadhledem: v písni Levandulová se hudebníci parodicky přidají vokálním projevem, čímž skladba dostává zcela nový rozměr. Je vidět, že Hegerová má za sebou i hereckou dráhu, většina skladeb je podána s naléhavostí, která často balancuje na hranici přehrávání. Na desce jsou kromě šansonů i skladby jazzové, například Gershwinova The Man I Love, do níž Malásek vkládá útržky Rhapsody in Blue. Z bluesových písní vyčnívá Černá Jessie. Deska má mnoho poloh, od sentimentálně melancholické, přes živelně tepající po decentně parodickou, a tak je atmosféra alba intenzivní. Při závěrečných Čerešních hrozí lehké mrazení či husí kůže, což je neklamným znamením, že se jedná o důstojné zakončení povedené desky.

Jan Červenka

INZERCE

ROZRASIL

revue na provázku – poutavý časopis

předplatné 2007

Větrné mlýny, Traubova 3b, 602 00 Brno / rozrazil@vetrnemlyny.cz / tel. 739 026 422 / www.rozrazil-revue.cz

Vážení přátelé,
 v loňském roce začalo naše nakladatelství Větrné mlýny, Divadlo Husa na provázku a Centrum experimentálního divadla vydávat společnými silami kulturní revue RozRazil. Každý měsíc (vyjma divadelních prázdnin) se ji pokoušíme plnit nejzajímavějšími příspěvky na zdánlivě obyčejná zadání, jako je železnice, láska, fotbal, Morava, Brno, pohádka nebo Václav Havel. A naproti tomu každé číslo otevíráme kulatým stolem na závažné politicko-společenské téma. Nahlížíme na prezidentské volby v Bělorusku očima tamních intelektuálů, v Budapešti si ověřujeme platnost traumatu Trianon, zkoumáme fenomén Střední Evropy. Ať pohlížíme na svět shora či zespod, z každého úhlu je patrná pronikavost pohledu autorů, kteří naše ediční nápady uvádějí v život: oni jsou skutečnými autory a interprety, my poskytujeme jen jeviště a tichou dramaturgii. RozRazil má za sebou první ročník. A je na čase, aby – stejně jako každý jiný časopis – získal svou obec nejen přispěvatelskou, ale zejména rozšířil obec čtenářskou. Nemáme na mysli pouze drobné, které vytáhnete u knihkupeckého pultu, abyste si RozRazil koupili, myslíme spíše na pravidelné a vážné čtenáře, pospolitost abonentní. Ta dotváří obraz všeho tištěného a my si ji chceme s láskou pěstovat.

Když se na věc podíváte pragmaticky, nemáte co ztratit, zato mnohé můžete získat. Jedno číslo RozRazilu stojí 49 Kč, předplatitelé je mají za 39, ročně za 390. To věru není mnoho, vřdyt za tu částku koupíte dva lístky do kina, po kterých Vám za dvě hodiny zbudou třeba jen oči pro pláč; nás budete mít za stejnou sumu každý měsíc, po celý rok, v poštovní schránce či P. O. Boxu, můžete se k nám vracet, trávit s námi veselé i rozjímavé chvíle, půjčovat přátelům. Obracíme se na Vás předpokládajíc, že máte aspoň nějaké RozRazily načtené; pokud ne, s radostí Vám zašleme ukázkové číslo, kupovat zajíce v pytli se přece nehodí. Přemýšlejte o naší nabídce, a až budete opravdu skálopevně přesvědčeni o její neodmítnutelnosti, vyhledejte si nás třeba na internetu: na www.rozrazil-revue.cz najdete předplatitelský kupon. Směle do toho: vyplněno a odesláno za pět minut, s příslibem nesčetných intelektuálních požitků. Odpusťte poněkud rozšafnější tón tohoto dopisu, ale jak si jinak říct o peníze budoucím předplatitelům, kterým kromě časopisu nabízíte rovnou rozrazilovskou rodinnou náruč. Těšíme se, že letos do našeho širokého objetí přivíneme i Vás.

Za redakci RozRazilu

šéfredaktor **Petr Minařík** a editor **Pavel Řehořík**

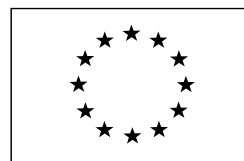
centrum adiktologie

Bakalářský studijní obor Adiktologie na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Specializované akademické vzdělání v oblasti prevence, léčby či výzkumu různých forem závislého chování. Studium probíhá na 1. lékařské fakultě UK a seznamuje studenty s aktuálními poznatky z řady vědních oborů – např. medicíny, psychologie, speciální pedagogiky, sociologie či kriminologie i se specifickými postupy práce s klienty v různých typech služeb (např. psycho-terapie).

Více informací na www.adiktologie.cz

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem, státním rozpočtem ČR a rozpočtem hlavního města Prahy.

Mysteriózní karneval d'ábelských slov

Andruchovyč jde ve svých prózách proti národovectví

Necelých patnáct let poté, co Jurij Andruchovyč (1960) vydal svou prozaickou prvotinu *Rekreace aneb Slavnosti Vzkříšeného ducha*, vyšel český překlad této knihy, která v zárodečné formě obsahuje základní rysy všech pozdějších románů v současné době nejznámějšího a nejpřekládanějšího ukrajinského autora.

KAREL KOUBA

Současná ukrajinská literatura stejně jako literatury většiny ostatních postsovětských států stojí v našem kulturním prostoru stále spíše na okraji zájmu. Kromě vydání dvou knih spisovatelky Oksany Zabužko (viz A2 č. 12/2006 a 4/2007) a zlomkovitých ukázek v několika kulturních periodikách je u nás aktuální tvorba ukrajinské provenience málo známá a téměř nereflektovaná. Ukrajinskou literaturu dnes přitom představuje poměrně silná skupina autorů, která vzešla z varu přelomové generace, jež vstoupila do literárního života v polovině osmdesátých let.

Burleska, bordel a bufonáda

Kolem roku 1985 založili básníci Viktor Neborak, Oleksandr Irvanec a Jurij Andruchovyč literární skupinu Bu-Ba-Bu. Zkratkovitý název v sobě skrývá hlavní rysy jejich společné tvorby – vychází ze slov burleska, balahan (což je výraz pocházející ze starohebrejštiny, v níž označuje chaos, ale v případě ukrajinštiny je to „jarmareční bouda, v níž se odehrávají zábavné scény“ nebo prostě bordel) a bufonáda. Zároveň je synonymem podvrtného hnutí, které se zasadilo o podlomení mýtu nedotknutelnosti národního kánonu a znamenalo zdravé odvrácení od konzervativního nacionalismu.

Právě nonšalantní komediantská nadsázka, provokativní směšování „vysokého“ s „pokleslým“ a zejména silná míra ironie či autoironie tvůrců byly podstatnými znaky básnické tvorby, jejíž těžiště spočívalo v recitaci přecházející do teatrálních performancí či happeningů. Generace bubabistů v čele s Andruchovyčem bývá řazena mezi první projevy postmodernismu v ukrajinské literatuře; jakkoliv je možné polemizovat s jistou povrchností a značným alibismem této klasifikace (což sám autor činí například v esejí *Čas a místo aneb Mé poslední teritorium* – Čas i mise, abo Moja ostaňa terytorija; text na konferenci Post-modern čy post mortem, Lvov, leden 1999; zahrnuto do sbírky esejů Dezorientacija na miscevošti, 1999), jedno je jisté: s bubabisty se konzervativní ukrajinská literatura přestala upínat k nedotknutelným národním hodnotám a svěží a lehké psaní ji otevřelo Evropě a světu.

Koncepci tohoto verbálního karnevalu, stojícího na počátku tvorby celé jedné generace, dovedl ve svých prózách nejdále Jurij Andruchovyč. Rodák z haličského Stanislavova (dnes Ivano-Frankivsku) se kromě poezie a beletrie zabývá také psaním esejů věnovaných otázce ukrajinské národní identity (soubory *Erc-herc-perc* – Erc-herc-perc, 1994;

zahrnuto do sbírky esejů Dezorientacija na miscevošti, 1999; nebo *Moje Evropa* – Moja Jevropa, napsaná společně s polským spisovatelem Andrzejem Stasiukem, polské vydání 2000, ukrajinské vydání 2001) a překládá z polštiny. Po několika básnických sbírkách mu roku 1992 vyšla novela *Rekreace aneb Slavnosti Vzkříšeného Ducha* (Rekreaciji; česky Burian a Tichák 2006) a o rok později asi nejocetovanější román *Moskoviáda* (Moskoviada); následovaly knihy *Perverze* (Perverezija, 2001, viz A2 č. 12/2006) a *Dvanáct obručí* (Dvanadcať obručiv, 2003). Andruchovyčovy texty mají některé společné rysy: jejich děj je vždy alespoň částečně umístěn do fantastního prostředí karnevalového veselí, hlavními hrdiny jsou bohémští literáti a jsou zde tematizovány proměny „velké historie“ a s nimi související konfrontace východního a západního, nebo chceme-li sovětského a evropského. V jazykové rovině jsou Andruchovyčovy prózy velice pestré, charakteristické jsou pro ně časté výčty a hromadění slov, náhlé střídání způsobů promluvy i vypravěčské strategie.

Román znovuvzkříšení

Většinu typických znaků Andruchovyčových próz najdeme v zárodečné podobě už v jeho prozaickém debutu *Rekreace aneb Slavnosti Vzkříšeného Ducha*. Titul textu se v prvním plánu vztahuje k rekreaci ve smyslu zotavení. Čtyři spříznění básníci Chomskyj, Nemyryč, Štundera a Martofljak, kterého doprovází jeho půvabná žena Marta, jsou pozváni do karpatského městečka Čortopolu na Slavnosti Vzkříšeného Ducha, kde mají v rámci kulturního programu přednášet své verše. Podobu oslav předjímá značně eklektický program, který zahrnuje cokoli – od volby královny večera, svěcení chrámu a promítání erotického filmu *Emanuelle 4* po stranická zasedání a vystoupení kapel Orgasmus nebo Rozbitý koule. Nled po příjezdu hrdinů se ale počínající slavnosti zvrhávají ve zběsilou pijatiku, kterou podkreslují fantastní karnevalové kulisy, směšující prvky náboženských svátků a lidových veselí s pestrobarevným pozlákem pouťových atrakcí.

V druhém plánu – který je pro významovou konstrukci příběhu podstatnější – odkazuje ona titulní re-kreace ke znovuzrození, jež dalo díky náboženské tradici jméno Slavnostem a jež zároveň poukazuje ke vzniku samostatné Ukrajiny. Souvisí také s příběhem každé z hlavních postav: karneval by měl být provázen zkušeností volnosti a očištění, a tak jsou hrdinové během první noci nuceni osvobodit se ze zajetí vlastních démonů, trápení a posedlostí, aby další den mohli – ač to zní banálně – recitací básní aktivně participovat na festivalovém reji. Zde tedy začínají příběhy, které skupinku básníků rozdělí a na chvíli jim zprostředkují poznání strachu z vlastního já.

Alkoholik Martofljak během opilecké honby za černými očima své mladičké obdivovatelky skončí ve smutném náručí zestárlé prostitutky, Štundera v kozáckém kostýmu vykoná strastiplnou lesní pouť do deportované vesnice svých mrtvých předků, která byla semleta žernovy bouřlivé historie první poloviny dvacátého století; Nemyryče se ujme tajemný duch Slavností doktor Popel a zavede ho do domu, kde je shromážděna satanistická smetánka z rakouskouherské Haliče, jejímž krvežíznivým choutkám na poslední chvíli uniká pádem z okna. Nejlépe tato noc dopadá pro Martofljakovu ženu Martu a donchuána Chomského, kteří po setkání s alegorií šílen-

ství, zosobněnou agresivním narkomanem, skončí v šíleném objetí beznadějně nevěry. Všichni hrdinové se setkávají po probdělé noci v Martofljakově pokoji v tichém vyčerpání nad lahví šampaňského. Společné mlčení však prolomí násilný vpád sovětského vojska, z čehož se ale nakonec vyklube drsný žert organizátora Macapury, který je společně s démonickým psychiatrem doktorem Popelem hlavním režisérem Slavností.

Perverze okraje

Po prostřídání disparátních stylových i žánrových rejstříků, zákeřných hrách se čtenářem a mnoha nenadálých dějových zvratech nechá autor na úplném konci příběhu Macapuru pronést větu: „Takže bude třeba přednášet verše, hošani...“ Tento detail vystihuje rys vlastní všem Andruchovyčovým prózám: neustálou přítomnost nějakého stále dokola zdůrazňovaného příslibu, který ovšem zůstává neuskutečněný. Jako by se celý příběh odehrával na okraji skutečného děje, v útržku, k němuž je upírána pozornost čtenáře (podobně je například v *Moskoviádě* většina děje vystavěna na obsesi hlavního hrdiny, kterého v průběhu delirantní alkoholické pouti bez ustání pronásleduje vize povinnosti redigovat literární časopis a vrátit se domů). Ovšem právě na tomto okraji, nad nímž neustále ční latentní možnost plnoprávného příběhu, se děje to podstatné: z praskajících švů dějů se na nás vyvaluje masa obskurně groteskního světa, zachycujícího místa a čas nestálých a nepředpokládatelných tvarů.

V příběhu je možné nalézt mnoho aluzí na kanonické texty ukrajinské literatury (mj. směšno-hrdinský epos *Eneida* I. P. Kotljarevského) a zároveň objevit dost rysů odkazujících na Andruchovyčovy literární vzory a inspirace. V postavě dábelského doktora Popela a s ním spojených nadpřirozených událostí poznáváme Wolanda z *Mistra a Markétky* (přičemž tato inspirace je ještě mnohem důkladněji rozpracována v *Moskoviádě*), v zlikvidované vsi mrtvých předků Hryce Štundery je cítit letmý odraz Márquezo-va Maconda, jehož schéma je však naroubováno do prostoru východní Evropy, a za líčením halucinačního, organicky ohebného prostoru haličského maloměsta, žijícího vlastním životem, pocítujeme vzdálenou přítomnost próz haličského Žida Bruna Schulze.

Rekreace představují v koncentrované formě Andruchovyčovu literární metodu a naznačují sílu originální poetiky, která ho proslavila téměř po celé Evropě. Karneval v lidové kultuře vždy sloužil k vykloubení zažitých společenských vazeb a jejich momentálnímu intenzivnějšímu uvědomění, čímž přispíval k regeneraci společnosti. Stejně tak i díla vzniklá na základě živelného humoru, neuctivosti a mystifikace mají potenciál očistit literaturu od balastu idylčnosti, sentimentu či patosu, což jsou nešvary, které ukrajinskou literaturu i vědu o ní do jisté míry trápí dodnes. Toto nepříjemné dědictví, podmíněné jednak kontinuitou sovětské tradice, ale i aktuálními národnostně-obrozenskými snahami, začal jako jeden z prvních nabourávat Jurij Andruchovyč svou výjimečnou tvorbou. Oproti jiným autorům své generace je však nejen autorem ukrajinským, ale především evropským.

Autor je doktorand v Ústavu české literatury a literární vědy FF UK.

Jurij Andruchovyč: *Rekreace aneb Slavnosti*

***Vzkříšeného Ducha*.** Přeložil Tomáš Vašut.

Burian a Tichák, Olomouc 2006, 114 stran.

James Ensor: Ensor a generál Leman diskutují o malířství, 1890

objednávka předplatného **A2** kulturní týdeník

předplatné	noviny do schránky	noviny v elektronické podobě a přístup do archivu	čtvrtletní 13 čísel	půlroční 26 čísel	roční 52 čísel
☐ TIŠTĚNÉ	X		280 Kč	520 Kč	988 Kč
☐ ELEKTRONICKÉ		X	195 Kč	364 Kč	650 Kč
☐ STUDENTSKÉ	X	X	221 Kč	429 Kč	832 Kč
☐ KOMPLET	X	X	312 Kč	611 Kč	1196 Kč

☐ SPONZORSKÉ PŘEDPLATNÉ (roční) ☐ SPONZOR STŘÍBRNÝ 2 600 Kč / ☐ SPONZOR ZLATÝ 5 200 Kč / ☐ SPONZOR PLATINOVÝ 10 400 Kč

Fakturační adresa

Titul..... Jméno..... Příjmení..... Organizace.....
 Ulice..... PSČ..... Město.....
 Telefon..... e-mail.....

Adresa pro zaslání (pokud se liší od fakturační, např. adresa obdarovaného)

Titul..... Jméno..... Příjmení..... Organizace.....
 Ulice..... PSČ..... Město.....
 Telefon..... e-mail.....

Platbu provedu

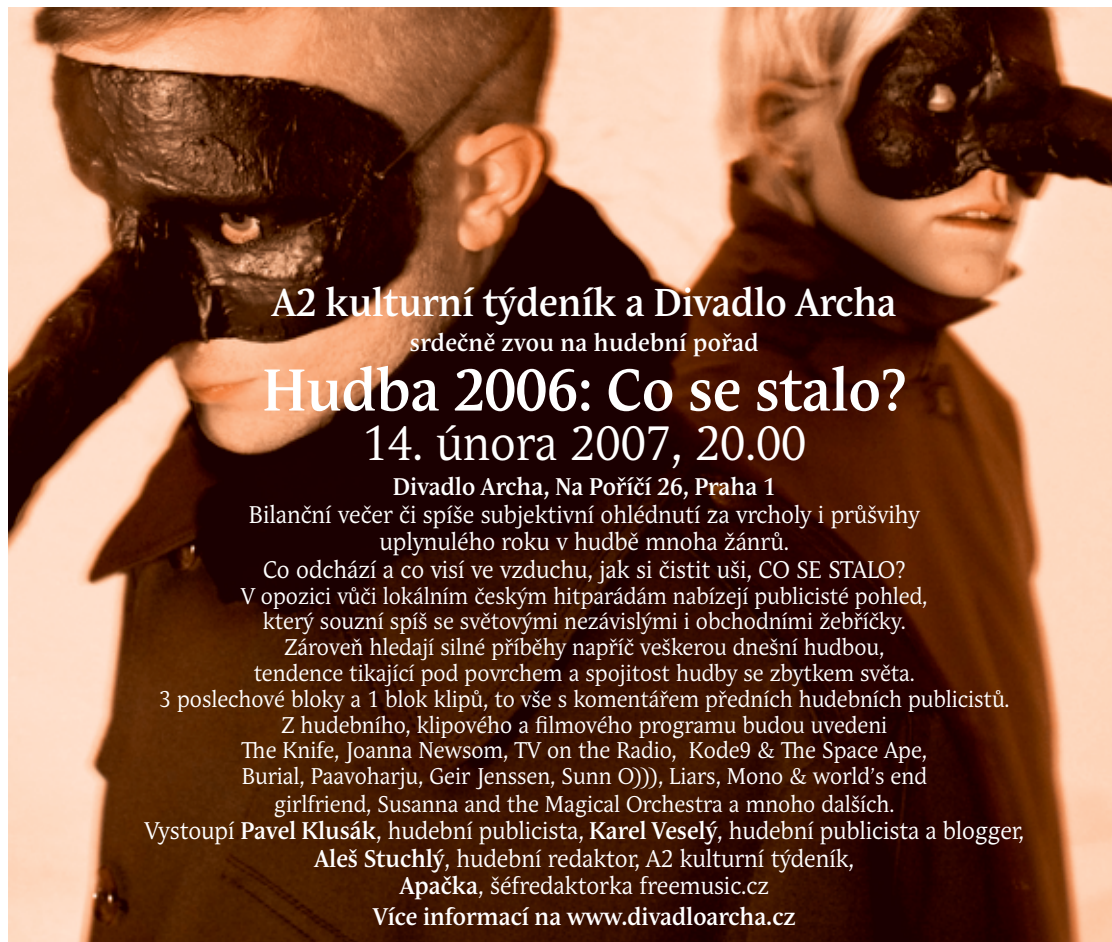
☐ Složenkou A (na základě údajů ze složky, kterou od nás obdržíte, lze platit převodem)
☐ Fakturou uveďte prosím IČ..... DIČ.....
☐ prostřednictvím SÍPO, uveďte prosím spojovací číslo.....

Pro uplatnění studentské slevy prosím zašlete potvrzení o studiu (fax nebo e-mail v jpg)

Objednávky přijímá jménem vydavatele firma SEND Předplatné, P. O. Box 141, 140 21 Praha 4
 tel. 225 985 225, fax 225 341 425, SMS 605 202 115, e-mail send@send.cz, www.send.cz

kulturní tA2ngo

literatura/hudba/společnost/film/politika/divadlo
výtvarné umění/recenze/rozhovory/esej/nové knihy
cd a dvd / komentáře / beletrie zkrátka / kulturní
tipy / glosy / reportáž / par avion / komiks / galerie

A2 kulturní týdeník a Divadlo Archa
 srdečně zvou na hudební pořad
Hudba 2006: Co se stalo?
14. února 2007, 20.00
 Divadlo Archa, Na Poříčí 26, Praha 1
 Bilanční večer či spíše subjektivní ohlédnutí za vrcholy i průšvihy
 uplynulého roku v hudbě mnoha žánrů.
 Co odchází a co visí ve vzduchu, jak si čistit uši, CO SE STALO?
 V opozici vůči lokálním českým hitparádám nabízejí publicisté pohled,
 který souzní spíš se světovými nezávislými i obchodními žebříčky.
 Zároveň hledají silné příběhy napříč veškerou dnešní hudbou,
 tendence tikající pod povrchem a spojitost hudby se zbytkem světa.
 3 poslechové bloky a 1 blok klipů, to vše s komentářem předních hudebních publicistů.
 Z hudebního, klipového a filmového programu budou uvedeni
 The Knife, Joanna Newsom, TV on the Radio, Kode9 & The Space Ape,
 Burial, Paavo Harju, Geir Jenssen, Sunn O))), Liars, Mono & world's end
 girlfriend, Susanna and the Magical Orchestra a mnoho dalších.
 Vystoupí Pavel Klusák, hudební publicista, Karel Veselý, hudební publicista a blogger,
 Aleš Stuchlý, hudební redaktor, A2 kulturní týdeník,
 Apačka, šéfredaktorka freemusic.cz
 Více informací na www.divadloarcha.cz

MONSTRKABARET FRED A BRUNOLDA UVÁDÍ
**HOVORY Z REZIDENCE
 SCHLECHT FREUND**

ovšem

Příchod informační totality mnozí předpovídali na „orwellovský“ rok 1984. Je rok 2007 a mně orwelliáda začíná. Začalo to kartou na vlak. Za Junior Pas jsem platil šest stovek několik let. Teď už na něj nemám nárok bez plastové kartičky s vlisovaným čipem, který lze číst na dálku. Každý průvodčí v každém motoráčku na Sázavu má příruční terminál, který načte údaje z čipu a později sdělí jakému centralnímu počítači: Šípek byl tady. Poslední naději vyslovil kamarád průvodčí Marcel, když říkal, že za stovku příplatku si můžu nechat vystavit kartu papírovou. Paní u okénka však tuto možnost nezná. Chystám se do ciziny. A prý mám na výběr. Buď můžu za šest stovek dostat cestovní pas na deset let s čipem RFID, který lze číst na dálku, i s biometrickými údaji v něm vepsanými. Nebo za cenu více než dvojnásobnou pas bez čipu na pouhý jeden rok. Potřebuji ale delší platnost kvůli vízu, a tak na městském úřadě v Nymburce vstupuji do šedivé kukaně. Nic vyplňovat nemusím, úřad o mně všechno ví. Mám jen podepsat, že souhlasím s uchováním a zpracováním svých dat po dobu 60 dnů od vydání pasu. A nechat se vyfotit. „Počítač hlásí, že se nedíváte přímo do objektivu,“ říká úřednice. Je nám to divné,

protože oba vidíme, že se do objektivu dívám. Dalších deset pokusů. „Pořád: Chybí přímý pohled.“ Cítím potutelnou radost smíšenou s nadějí, že je můj obličej strojově nečitelný. „Co budeme dělat?“ ptá se úřednice. Pomáhám s nastavením foťáku a počítač konečně fotku přijímá. „Hlavně že nemáte otevřenou pusou. To se nesmí.“ „Mám,“ odpovídám s pohledem na fotku, na mém displeji je větší než na tom za plexisklem. „Tady to není vidět. To by počítač hlásil: Otevřená ústa. Hlavně že vám nejsou vidět zuby.“ „Jsou, tři,“ hlásím. „Snad to nikdo nepozná. Počítač to schválil.“ Za měsíc už bude ta malá knížečka vysílat informace o mé osobě. Kdybych si chtěl chtěl sám informace z čipu přečíst, hrozí mi podle webu ministerstva pokuta až milion korun.

Jan Šípek

Obrázky z politiky často představují poučný komentář. Například takový přenos tiskové konference Angely Merkelové a Mirka Topolánka po jednání o evropské ústavě v Hrzánském paláci. Za siluetami německé kancléřky a českého premiéra vidíme Slavičkův prozářený idylický výjev: věže a stříšky Starého Města pražského. Jaképak obrázky bychom asi dostali, kdyby vše proběhlo v opačném

gardu? Mirek Topolánek, premiér t. č. předsedající země EU, přijíždí do Berlína. Vládní kolona pomalu vjíždí do tzv. Spolkového pásu, 900 metrů dlouhého sledu budov německé vládní čtvrti, protínající řeku Sprévu velkorysým gestem spojujícím východ a západ. Sněhobíle betonová a skleněná, racionalistická i hravě postmoderní vládní čtvrt – evropská Brasília. Češi krouží krky za tmavými skly, limuzíny zatáčejí k budově kancléřství. Monumentální sídlo kancléřství od architekta Axela Schultese je vlastně obří vila, vystavěná na důmyslné hře sloupového motivu a prostupování otevřených konkávních a konvexních tvarů. Moderní forma tu sleduje účel. Demokracie, to je transparentce a otevřený prostor: Český premiér, zvyklý na uzavřené chodby a útulné kanceláře na Malé Straně, poněkud znejistí. Rychle si v duchu zopakuje argumenty do diskuse, jak spláchnout ten nesrozumitelný shit čili evropskou ústavu. Po komplikovaném jednání se spolkovou kancléřkou odjíždí česká delegace za opozicí. Na tiskovce v sídle SPD, sklobetonové žehličky, připomínající přídř zaoceánské lodi, pod obrovitým, 3,4 metru vysokým bronzovým Willy Brandtem od newyorskob-berlínského sochaře Rainera Fettinga, je český premiér už bledý jako Pohanka. Nejraději by se už viděl ve své kanceláři. Malé, fungují-

cí a přátelské, se srozumitelnými obrázky od Slavička na stěnách.

David Voda

Opravdu se nám to nezdá. Pociť některých z nás, že letos nebyla skoro žádná zima a že je nějak moc teplo, potvrdila zpráva odborníků z Mezinárodního panelu pro změny klimatu (IPCC). Vědci se v Paříži shodli, že je oteplování planety nepochybné. Důkazem jsou prý zjištěné zvýšené průměrné teploty vzduchu a oceánů, rozsáhlé tání sněhu a ledu a vyšší průměrná hladina světových oceánů. Období 1995–2006 patří k 12 nejteplejším roků od zahájení měření globálních teplot (roku 1850). Do konce tohoto století se pak může teplota na Zemi zvýšit až o 6,4 stupně a hladina oceánů stoupnout až o 58 centimetrů. Prý je „velmi pravděpodobné“, že zvýšení průměrných teplot způsobila především lidská činnost, přitvrdili vědci ve svém varování oproti zprávě z roku 2001, kde na tomto místě figuroval pouze termín „pravděpodobné“. Takže ani to se nám nezdálo. Vypouštění oxidu uhličitého a další znečišťování ovzduší se musí projevit i na počasí. Teď jde jen o to, zda jako řešení nevolíme prosté svléknutí do plavek.

Filip Pospíšil

A2 kulturní týdeník, Americká 2, 120 00 Praha 2, tel. 222 510 205, 222 510 151, redakce@tydenikA2.cz, prijmeni@tydenikA2.cz, tydenikA2.cz. Vydává Kulturní týdeník A2, s. r. o. Šéfredaktorka **Libuše Bělunková**. Zástupci šéfredaktorky **Jan Machonin**, **Filip Pospíšil**. Redakce **Marta Ljubková**, **Jiří G. Růžicka**, **Lukáš Rychetský**, **Aleš Stuchlý**, **Petr Vaňous**. Báseň na s. 5 vybírají **Petr Borkovec** a **Vratislav Färber**. Editorka **Věra Becková**. Design a typografie **Helena Šantavá**. Grafická úprava a sazba písma Andulka © Storm Type Foundry a Botanika © Suitcase Type Foundry **Marek Naglmüller**. Manažer **Jan Vávra**. Počítačová podpora **Lukáš Fairaisl**. Sekretariát **Marcela Mojžíšová**. Distribuce distribuce@tydenikA2.cz. Inzerce **Milan Greguš** (222 510 227). Tisk **Moravská typografie, a. s.** Předplatné zajišťuje jménem vydavatele firma **SEND Předplatné** (225 985 225). Rozšiřuje **PNS**, a. s. **Registrace** MK ČR E 16272, ISSN 1801-4542. A2 kulturní týdeník vychází s podporou **Ministerstva kultury ČR** a **International Visegrad Fund**.